U n i v e r z i t e t S i n g i d u n u m
(DEPARTMAN ZA POSLEDIPLOMSKE STUDIJE)

MASTER RAD

Koncept internih kontrola u platnom prometu Srbije sa inostranstvom

Mentor:
Prof. dr Ljubiša Stanojević

Student:
Bojana Antić
Br.indeksa:401695/2009

Beograd, 2010. godine

SADRŽAJ

UVOD 5
1. METODOLOGIJA NAUČNOG ISTRAŽIVANJA 7
1.1. Definisanje osnovnih pojmova koji će biti korišćeni u istraživanju 7
1.2. Teorijsko-hipotetički okvir 8
1.3. Predmet istraživanja 8
1.4. Metode istraživanja 8
1.5. Hipotetički okvir 8
1.6. Ciljevi istraživanja 9
1.7. Vreme istraživanja 10
2. POJAM INTERNE KONTROLE 10
2.1. Interna kontrola u bankama 11
3. KARAKTERISTIKE INTERNE KONTROLE U BANKAMA 13
3.1. Neke specifičnosti interne kontrole banaka 16
3.2. Interne kontrole banaka prema Odluci NBJ 18
4. EFIKASNOST INTERNIH KONTROLA 21
5. POJAM PLATNOG PROMETA 23
5.1. Platni promet u Srbiji 24
5.2. Platni promet sa inostranstvom 30
5.1.1. Naplate iz inostranstva 31
5.2.2. Plaćanja prema inostranstvu 33
6. STATISTIČKI PRIKAZ PLATNOG PROMETA U SRBIJI 2009. GODINE 34
7. PROCEDURE USPOSTAVLJANJA KORESPONDENTSKIH ODNOSA SA INOSTRANIM BANKAMA 37
7.1. Lista specimena potpisa ovlašćenih lica 38
7.2. Šifra (telegrafski i SWIFT ključ) 39
8. KONTOKORENTNI ODNOSI 40
9. BANKARSKI KREDITI – KREDITNE LINIJE – KOD POSLOVA PLATNOG PROMETA 41
10. INSTRUMENTI PLATNOG PROMETA SA INOSTRANSTVOM 42
10.1. Bankarska doznaka 43
10.2. Međunarodni ček 45
10.3. Dokumentarni akreditiv 46
10.3.1. Subjekti akreditivnog posla 47
10.3.2 Vrste međunarodnog dokumentarnog akreditiva 48
10.4. Međunarodno kreditno pismo 50
10.5. Inkaso poslovi 51
10.6. Međunarodna menica 52
10.7. Bankarska garancija 54
10.8. Elektronski novac 56

11. ELEKTRONSKO PLAĆANJE – S.W.I.F.T 60
12. TARIFE NAKNADA ZA BANKARSKE USLUGE..... 61
13. FINANSIJSKI IZVEŠTAJI BANKE 63
13.1. Bilans stanja 64
13.2. Bilans uspeha..... 65
13.3. Izveštaj o tokovima gotovine..... 67
13.4. Izveštaj o promenama na kapitalu 69
13.5. Primer finansijskog izveštaja Banke Intese a.d. Beograd 70
14. INTERNA KONTROLA PLATNOG PROMETA..... 75
14.1. Nadgledanje platnih sistema..... 75
14.1.1. Politika nadgledanja platnih sistema 76
14.2. Kontrola platnog prometa 79
15. INTERNA KONTROLA MEĐUNARODNOG PLATNOG PROMETA... 80
15.1. Interna kontrola obrade loro doznaka 82
15.1.1. Interna kontrola priliva iz inostranstva za pravna lica - rezidente..... 82
15.1.2. Isplata priliva u dinarima..... 83
15.1.3. Interna kontrola obrade priliva iz inostranstva..... 83
15.1.4. Interna kontrola obrade priliva po osnovu donacija..... 84
15.1.5. Interna kontrola priliva iz inostranstva u dinarima..... 85
15.1.6. Interna kontrola priliva po osnovu osnivačkog uloga 85
15.1.7. Interna kontrola priliva za fizička lica 86
15.1.8. Interna kontrola knjiženja priliva na privremeni račun 86
15.1.9. Interna kontrola obrade priliva koji nije stigao porukom MT 103..... 86
15.1.10. Interna kontrola priliva za nerezidente..... 86
15.2. Interna kontrola nostro doznaka..... 87
15.2.1. Interna kontrola prijema naloga za plaćanje 87
15.2.2. Interna kontrola deviznog disponibiliteta 87
15.2.3. Interna kontrola formiranja SWIFT poruke 88
15.2.4. Interna kontrola autorizacije 89
15.2.5. Interna kontrola likvidacije nostro doznaka..... 90
15.2.6. Interna kontrola posebnih zahteva klijenata 91
15.3. Interna kontrola međubankarskih odnosa 92
15.3.1. Interna kontrola obrade loro doznaka 92
15.3.2. Interna kontrola transfera sa deviznog računa komitenta 93
15.3.3. Interna kontrola obrade nostro doznaka..... 94
15.4. Procedura kontrole dinarskih i devzinih naloga 95
15.4.1. Kontrola deviznih naloga 96
15.4.2. Kontrola prodaje deviza /efektive 96
15.4.3. Kontrola dinarskih naloga 97

15.5. Interna kontrola transfera i plaćanja u devizama prema inostranstvu 98
15.5.1. Interna kontrola transfera - prenosa sredstava 99
15.5.2. Interna kontrola plaćanja 99
ZAKLJUČAK.....100
LITERATURA 103

UVOD

Međuzavisnost razvoja međunarodne trgovine i međunarodnih finansijskih odnosa u svetskoj privredi uticala je neposredno na ekspanziju međunarodne aktivnosti banaka. Razvoj međunarodnih privrednih odnosa, a pre svega onih trgovinskih, doprineo je sve većem učešću banaka u međunarodnim transakcijama i to u prvom redu u domenu sistema međunarodnih plaćanja, tj. sistema međunarodnog platnog prometa. S druge strane, sve veće poslovanje u valutama koje nisu domaće, naročito formiranjem Evrotržišta, doprinelo je razvoju međunarodnog bankarstva.

Finansiranje međunarodne trgovine i međunarodni platni promet su tradicionalna i istorijska uloga banaka orijentisanih na međunarodno poslovanje, tako da su počeci rada sadašnjih vodećih svetskih banaka zasnivani na finansiranju međunarodne trgovine i plaćanjima.

Platni sistem čini skup obračunskih sistema i instrumenata plaćanja neke zemlje koji su na raspolaganju stanovništvu i privredi. Da bi platni sistem obavio svoju ulogu na zadovoljavajući način, potrebno je da ispuni tri uslova. Prvi je što kraće zadržavanje novčanih sredstava u kanalima platnog prometa, drugi je pouzdanost sistema, što prvenstveno znači bezbedno izvršenje transakcija i postojanje kontinuiteta raspoloživosti

prema njegovim korisnicima, a treći, ne manje važan, jeste ekonomski prihvatljiva cena obavljenih transakcija.

Platni promet se organizuje i razvija u skladu sa razvojem društveno-ekonomskih odnosa svake zemlje. Razvoj platnog prometa prati stalno evoluiranje i usavršavanje organizacije, načina, oblika i instrumenata plaćanja.

Savremeno organizovan platni promet pruža učesnicima u plaćanju mogućnost korišćenja savremenih i prikladno kreiranih instrumenata plaćanja kao i mogućnost izbora i korišćenja oblika i načina plaćanja. Da bi platni promet bio tačan, efikasan i ekonomičan, mora postojati uzajamna usklađenost između organizacije procesa plaćanja, instrumenata, oblika i načina plaćanja. Učesnici u procesu plaćanja moraju ispunjavati određene zahteve organizacije platnog prometa u pogledu: dosledne primene zakonskih propisa kojima se regulišu sistem i oblici plaćanja kao i dosledno sprovođenje određenih

propisa koji se oslanjaju na momenat izvršenja plaćanja; pravilnog izbora oblika, načina i instrumenata plaćanja i sl.

Staranje o uređenju i unapređenju platnog sistema Republike Srbije predstavlja jednu od osnovnih funkcija Narodne banke Srbije utvrđenih zakonom.

Narodna banka Srbije je tokom proteklih godina, sprovođenjem reformi, obezbedila moderan i pouzdan nacionalni platni sistem. On predstavlja odličnu osnovu za brzo i efikasno realizovanje novčanih transakcija u finansijskom sistemu i privredi, a takođe i pouzdan kanal za transmisiju mera monetarne politike. Zahvaljujući tome, svi korisnici usluga platnog prometa na raspolaganju imaju unapređen kvalitet i veću raznovrsnost instrumenta plaćanja i servisa.

U proteklim decenijma sve više pažnje posvećuje se internim kontrolama i one postaju jedan neizostavan deo poslovanja svake organizacije. Internu kontrolu uslovljavaju pozitivne tendencije i trendovi: stalna ekspanzija poslovne aktivnosti, sve intenzivnija međunarodna saradnja, uvođenje novih tehnologija i postupaka, kao i inovacije u tehničko-tehnološkoj oblasti.

Pored tih pozitivnih tendencija i trendova, poslovni tokovi postaju u mnogim zemljama ugroženi kao posledica evidentnih negativnih kretanja. Zato se u svetu pokazalo kao neophodno da poslovno rukovodstvo bude ojačano efikasnim internim instrumentom nadzora. Pomenute kontrole ne nastaju same po sebi, njih poslovni sistem treba da uspostavi preko odgovarajućih opštih akata i instrumenata. S druge strane, ove kontrole ne ostaju uvek takve kakve su jedanput uspostavljene; treba ih usavršavati, menjati, dopunjavati, razvijati. Primarna uloga tih kontrola je da se u toku procesa rada obezbedi da se poslovanje odvija kao što je predviđeno, odnosno propisano raznim normama ponašanja koje donosi poslovni sistem.

Cilj svake kontrole je podrška sistemu upravljanja, što podrazumeva povećanje poslovne efikasnosti. Interne kontrole su nezamenljive jer svakodnevno prate tekući proces rada i ukazuju poslovnom rukovodstvu na pojavu odstupanja između onog što je propisano i stvarnog ponašanja. Na taj način se brzo otklanjaju nepravilnosti u radu i izbegavaju štetne posledice.

1. METODOLOGIJA NAUČNOG ISTRAŽIVANJA

U ovom istraživačkom projektu se razmatraju najznačajniji elementi platnog prometa u zemlji i sa inostranstvom, kao i kontrola platnog prometa. U ovom poglavlju se govori o metodološkim i predmetnim određenjima navedenih oblasti. U okviru ovih opredeljenja, utvrđuje se šta će biti predmet dalje obrade ovog istraživačkog projekta i na koje načine je planirano njihovo ostvarenje.

1.1. Definisanje osnovnih pojmova koji će biti korišćeni u istraživanju

U ovom istraživanju potrebna je preciznost upotrebe pojmova i termina. Otuda potreba njihovog definisanja. Opredelili smo se za sledeće:

- *Platni promet* podrazumeva sva gotovinska i bezgotovinska plaćanja koja se vrše između pravnih lica, pravnih i fizičkih lica, fizičkih lica međusobno preko novca.[1]
- *Platni promet u zemlji* ili unutrašnji platni promet obuhvata sva plaćanja koja se realizuju između domaćih (pravnih i fizičkih) lica.
- *Platni promet sa inostranstvom*, odnosno međunarodni platni promet, obuhvata sva plaćanja i naplate između fizičkih i pravnih lica jedne zemlje sa licima koja se nalaze u drugim zemljama, bez obzira na osnov po kome se vrši plaćanje i naplaćivanje.[2]
- *Interna kontrola* definiše se kao proces koji obavljaju lica zaposlčena u datom poslovnom sistemu radi postizanja efektivnosti i efikasnosti posla, pouzdanosti finansijskog izveštavanja i poštovanja primenljivih zakona i propisa.
- *Kontrola platnog prometa* podrazumeva kontrolu poslovnih knjiga i druge dokumentacije banke, agenta, kao i svih klijenata banke, koju obavlja Narodna banka Srbije.

[1] Vunjak, N. M., Kovaćević, Lj. D., Bankarstvo – bankarski menadžment, Ekonomski fakultet, Subotica, 2006, str. 539.
[2] Kapor, P., Bankarstvo sa osnovama bankarskog poslovanja i međunarodnim bankarstvom, Megatrend univerzitet, Beograd, 2007,str. 427.

1.2. Teorijsko-hipotetički okvir

Istraživanje i analiza u projektu će biti usmeravana u pravcu potvrđivanja ili osporavanja postavljenih hipoteza. Proces zaključivanja će biti usmeravan prikupljenom građom i celinom sadržaja hipoteza. Ovaj proces podrazumeva precizno definisanje komponenti platnog prometa i njegove kontrole.

Obzirom na tematsko određenje predmeta istraživanja utvrđuje se pristup hipotetičkim stavovima o značaju kontrola za efikasno funkcionisanje i obavljanje platnog prometa.

Istraživanje polazi od opredeljenja koje će analizu usmeriti na prikupljanje i obradu empirijske građe i drugih naučnih izvora, imajući u vidu potrebu interdisciplinarnosti

1.3. Predmet istraživanja

Predmet ovog istraživačkog projekta je koncept internih kontrola u platnom prometu Srbije sa inostranstvom, kao i način njihovog organizovanja i sprovođenja.

1.4. Metode istraživanja

Korišćenje su različite metode kako bi se zadovoljili osnovni metodološki principi – objektivnost, pouzdanost, opštost i sistematičnost i to:

1. *Osnovne metode* - analiza, sinteza, apstrahovanje, konkretizacija, specijalizacija, generalizacija, dedukcija, indukcija,

2. *Opštenaučne metode* - analitičko-deduktivna, hipotetičko-deduktivna, i komparativna metoda,

3. *Metode i tehnike prikupljanja podataka* – statističke metode, metode ispitivanja, metoda analize dokumenata.

1.5. Hipotetički okvir

Generalna hipoteza

Interne kontrole i njihovo institucionalno organizovanje predstavlja neizostavan deo za funkcionisanje platnog prometa, jer interne kontrole utiču na to da se platni promet

obavlja u skladu sa zakonima, propisima i internim procedurama. Ovaj istraživački projekat je usmeren na prikazivanje načina sprovođenja i uspostavljanja internih kontrola u obavljanju platnog prometa.

Prva posebna hipoteza

Koncept internih kontrola u platnom prometu može se determinisati kao skup politika, postupaka i procedura, donetih u skladu sa zakonom i propisima, kojih moraju da se pridržavaju zaposleni u platnom sistemu banke i rukvodstvo u cilju nesmetanog funkcionisanja platnog prometa.

Indikatori: Zakon o računovodstvu i reviziji, Odluka o uslovima i načinu obavljanja paltnog prometa sa inostranstvom, Odluka o načinu vršenja kontrole platnog prometa kod banaka

Druga posebna hipoteza

Za definisanje i razumevanje funkcionisanja platnog prometa sa inostanstvom, neophodno je sagledati i analizirati sve njegove komponente i posebno obratiti pažnju na instrumente preko kojih se obavlja plaćanje, naplaćivanje i prenos novčavih sredstava uz primenu i poštovanje međunarodnih pravila i standarda iz oblasti bankarstva.

Indikatori: Zakon o bankama, Zakon o platnom prometu, Zakon o deviznom poslovanju

1.6. Ciljevi istraživanja

Naučni cilj

Naučni cilj istraživanja je naučna deskripcija koncepta internih kontrola u platnom prometu Republike Srbije, sa posebnim osvrtom na interne kontrole međunarodnog platnog prometa, sa težnjom da se izvrši detaljna analiza funkcionisanja i uspostavljanja postupaka kontrole u platnom prometu i pokazivanja neophodnosti iste.

Društveni cilj

Društveni cilj je da pomogne privrednim subjektima, učesnicima u platnom sistemu, u sigurnijem i efikasnijem obavljanju platnog prometa, kao i da se teorija i

praksa savremenog funkcionisanja platnog prometa približe potencijalnim korisnicima u Srbiji.

1.7. Vreme istraživanja

Istraživanje je sprovedeno početkom 2010. godine.

2. POJAM INTERNE KONTROLE

Interna kontrola se može definisati na različite načine. U najužem smislu ona predstavlja stručni i sistematski nadzor nad procesom rada koji se bazira na ispitivanju, upoređivanju i prosuđivanju o poslovnim tokovima i operacijama, u cilju sprečavanja pojave negativnih odstupanja između utvrđenih merila (normi) i stvarnog ponašanja.[3] Interna kontrola će, po svom karakteru, prirodno najveću pažnju posvećivati pravilnom rukovanju novčanim i materijalnim vrednostima sa osnovnim ciljem da utvrdi, odnosno ukloni eventualne štete koje bi mogle nastati za dotičnu organizaciju. Njen ogromni značaj je u tome što je najvećim delom, da se ne kaže u celini, neposredno integrisana u samo kretanje svih vrednosti odgovarajućih dokumenata, delujući preventivno, a ipak ne zadržavajući normalno odvijanje poslovne aktivnosti, obzirom da je i sama sastavni deo redovnog poslovanja. Međutim, najširа i najautoritativnija definicija interne kontrole potiče iz izveštaja COSO[4], koji opredeljuje internu kontrolu kao delatnost koju vrši rukovodstvo preduzeća (nadzorni odbor, upravni odbor i sl.), stvorenu radi razumnog osiguranja postizanja ciljeva u sledećim kategorijama:

1) efektivnost i kapacitet operacija
2) verodostojnost finansijskih izveštaja
3) saglasnost sa pravnim aktima i propisima.

[3] Vitorović, B., Interne kontrole i interna revizija, Savez računovođa i revizora Srbije, Beograd, 2004, str. 54.

[4] COSO je skraćenica od Committee of Sponsoring Organisations - predstavlja izveštaj Treadway Komisije. Nacionalna komisija za krivotvoreno finansijsko izveštavanje (The National Commission on Fraudulent Financial Reporting) ili skraćeno nazvana Treadway Commission je 1987. god. sačinila izveštaj o ključnim problemima u finansijskom izveštavanju u SAD. Organizacije koje su to sponzorisale (COSO organizacije) su: The American Institute of CPAs, The American Accounting Association, The Institute of Internal Auditors, The Institute of Management Accountants and Financial Executives Institute.

Interna kontrola, s obzirom na njen karakter, predstavlja osnovni i najvažniji oblik kontrole u pravnom licu. Zbog toga je ona podjednako značajna za rukovodstvo pravnog lica, tj. za organe upravljanja i organe revizije, stoga se i jedni i drugi oslanjaju na nju, prilikom izvršenja svojih zadataka.

Poznato je da se skoro sve poslovne odluke koje donosi rukovodstvo ili organi upravljanja zasnivaju bar delimično na računovodstvenim podacima. Interna kontrola obezbeđuje garanciju rukovodstvu pravnog lica u pogledu pouzdanosti računovodstvenih podataka koji se koriste pri donošenju tih odluka. Odluke donete od rukovodstva, odnosno od organa upravljanja konstituišu poslovnu politiku pravnog lica. Da bi bila efikasna, ova politika mora biti rasprostranjena u čitavoj organizaciji i dosledno sprovođena.

Sistem internih kontrola obuhvata sve procedure i postupke koje je rukovodstvo pravnog lica utvrdilo u cilju obezbeđenja urednog i efikasnog poslovanja pravnog lica, pridržavanja utvrđene politike rukovodstva, očuvanja integriteta sredstava, sprečavanja i otkrivanja kriminalnih radnji i grešaka, primene zakonskih propisa, tačnosti i potpunosti računovodstvenih evidencija, kao i blagovremenog sastavljanja pouzdanih finansijskih informacija.[5]

2.1. Interna kontrola u bankama

Banke moraju da uvedu sistem internih kontrola radi nesmetanog obavljanja platog prometa, sprečavanja zloupotreba, kao i efikasnijeg poslovanja.

Sistem internih kontrola u bankama, u skladu sa Zakonom i odlukama i propisma Narodne banke Srbije, provodi se kroz skup metoda i postupaka ugrađenih organizacionu strukturu Banke, sa ciljem preventivnog delovanja, sprečavanja i otkrivanja prevara i pogrešaka u radu, usklađenosti sa zakonskim propisima i ostalom regulativom i osiguranje tačnosti, valjanosti i sveobuhvatnosti računovodstvenih evidencija i pravovremene pripreme verodostojnih finansijskih informacija. Provode je Uprava, rukovodstvo i svi zaposleni kao kontinuiranu aktivnost, na svim nivoima banke.

Nadzorni odbor i Generalni direktor banke su odgovorni za uspostavljanje, sprovodjenje i razvoj kvalitetnog sistema interne kontrole, njihovu implementaciju u

[5] Zakon o računovodstvu i reviziji, „Službeni glasnik RS“, br. 46/2006

operativnom i svakodnevnom poslovanju banke, te njihovo pravilno pozicioniranje u organizacionoj šemi banke.

Pisane politike, procedure i prakse u banci, trebaju biti fleksibilne i odobriti korigovanja i uređivati se po potrebi, da pruže mogućnost kompromisa u sistemu interne kontrole banke. Ovaj sistem mora biti adekvatan i efektivan u vezi sa strukturnom organizacijom. Minimalno, sistem interne kontrole treba da ispuni sledeće uslove:

a) nijedno lice u organizaciji nema moć odlučivanja;
b) nijedno lice ne treba imati slobodnu i apsolutnu kontrolu transakcije. Kontrola gotovine i ostala sredstva moraju imati najmanje dva potpisa odgovornih lica koji su subjekat odgovornosti;
c) neprekidna fizička kontrola i odgovornost za sva sredstva i investicije u kompaniji;
d) osnivanje postupaka za blagovremeno zapažanje nepovoljnih ili sumnjivih transakcija;
e) osnivanje postupaka kako bi na vreme zapazili odstupanja od uspostavljenih procedura;
f) osnivanje linije dobrog komuniciranja definisano unutar organizacije od radnika najnižeg ranga do menadžmenta i do rukovodstva sa odgovornim poverljivim sistemom;
g) osnivanje postupaka kako bi osigurali rukovodstvo sa adekvatnim nadzorom opšte aktivnosti, za blagovremeno opažanje deficitne interne kontrole devijaciju i/ili sumnjive transakcije.

Uspešno postavljen sistem internih kontrola garancija su za uspešan rast i poslovanje bankarske institucije, s druge strane ima puno primera koji su pokazali da loše postavljen ili nefunkcionalan sistem internih kontrola dovodi do brzog pada poslovanja i ostvarenja gubitaka, gubitka reputacije, što se na kraju loše odražava na poslovanje banke ili neke druge finansijske institucije.

3. KARAKTERISTIKE INTERNE KONTROLE U BANKAMA

Merama koje je svojevremeno preduzela Narodna banka Jugoslavije učinjen je značajan potez da se interni nadzor u našim bankama uredi na način na koji je uređen u razvijenim zemljama u svetu.

To se prvenstveno odnosi na Odluku o osnovnim principima organizacije i rada interne kontrole banke i druge finansijske organizacije[6] i Odluku o osnovnim principima organizacije i rada interne revizije banke i druge finan-sijske organizacije.

Interne kontrole u bankama treba da se ugrade u pravilnik o organizaciji i sistematizaciji poslova i zadataka. To se čini tako što se u okviru opisa poslova i zadataka precizno definiše delokrug rada izvršilaca.

Pri tome se nadležnosti između organizacionih delova i izvršilaca različitih poslova moraju precizno definisati.

Samim tim što su razgraničenja dobro izvršena i definisane nadležnosti, obezbeđen je značajan kontrolni mehanizam, jer se ne sme dozvoliti da između pojedinih organizacionih delova i izvršilaca ostanu praznine, te da određene kontrolne postupke ne obuhvata ni jedna organizaciona jedinica ili izvršilac. Dakle, mora se znati ko je za koji posao nadležan i ko je odgovoran ako se posao ne obavlja uopšte, ili ako se obavlja pogrešno.Ne treba dozvoliti da ijednu poslovnu promenu obavlja isto lice od početka do kraja.

Smatra se, ako u nekom poslu učestvuje više lica, da će biti uspešnije završen, jer postoji više kontrola i samokontrola tokom obavljanja posla.

Osim toga, teorija nadzora sugeriše da se ne dozvoli da isto lice bude računopolagač, da ispostavlja naloge za plaćanje ili izdavanje, knjiži, odobrava potrošačke kredite i potpisuje čekove i sl. Drugim rečima, to znači da istom licu ne treba dozvoliti da odlučuje o poslovnoj promeni, obavlja poslove njenog izvršenja i evidentira njen nastanak. Tamo gde nisu poštovana navedena načela, skoro po pravilu, došlo je do različitih zloupotreba.

[6] "Službeni list SRJ", br. 39/2002.

Interne kontrole, kao što je prethodno više puta naglašavano, treba da omoguće u toku procesa rada poštovanje svih internih normi kojima su utvrđeni poslovni zadaci, a naročito:[7]

- izvršavanje poslovnih promena u skladu sa zakonskim propisima i internim opštim aktima,
- zasnivanje obavljanja svakog posla na urednoj i verodostojnoj dokumentaciji,
- da se pristup računovodstvenim i drugim dokumentima dozvoli samo licima koja rade na njima i licima odgovornim za obavljanje dotičnih poslova.
- da se internim kontrolama tokom procesa rada obezbedi da svaka poslovna promena obavezno prođe kroz sledeće faze:

- iniciranje poslovnih promena,
- izvršavanje i evidentiranje poslovnih promena,
- otkrivanje grešaka i nedozvoljenih postupaka,
- sprečavanje negativnih posledica.

Od internih kontrola se zahteva da u toku obavljanja procesa rada vode računa da se iniciraju samo valjane poslovne promene.

To znači da poslovne promene moraju da budu u skladu sa planskim zadacima i ciljevima koji proističu iz utvrđene poslovne politike banke, zakonskih propisa, opštih akata, uputstava za rad i sl.

U poslovanju banke ne mogu se inicirati bilo kakvi poslovi koji nisu u skladu sa predmetom poslovanja banke, kao i nadležnostima odgovarajućeg organizacionog dela.

Obavljanje poslova i zadataka radnika banke mora da bude predviđeno tehnologijom i metodologijom rada, aktima i odlukama banke. Interne kontrole imaju za cilj da, pored ostalog, ne dozvole da se poslovne promene obavljaju na način suprotan propisanim postupcima.

Poseban zadatak interne računovodstvene kontrole je da obezbedi da se poslovne promene pravilno i blagovremeno evidentiraju.

Pogrešno evidentiranje poslovnih promena može više ili manje da utiče na realnost informacija. Osim toga, netačnim evidentiranjem poslovnih promena mogu da

[7] Vitrović, B., Interne kontrole i interna revizija, Savez računovođa i revizora Srbije, Beograd, 2004, str. 62.

nastanu negativne posledice materijalnog karaktera. Pogrešna evidentiranja se u toku rada sprečavaju, ili se otkrivaju i ispravljaju.

Osim toga, interne kontrole tokom obavljanja poslova i zadataka, koje obavljaju lica kojima je to sastavni deo redovnih radnih obaveza, moraju obavljanjem poslovnih aktivnosti maksimalno štititi integritet sredstava kojima raspolaže banka.

Prvi zadatak je, da se u svakodnevnom radu na bilo koji način ne ugrozi integritet sredstava, u smislu njihovog gubitka, umanjenja vrednosti i sl. Drugi zadatak je da se u toku rada spreči već započeti proces ugrožavanja sredstava, kako bi materijalne posledice bile manje.

Klasifikacija svih internih kontrola tokom odvijanja tekućeg procesa rada i koje obavljaju svi zaposleni u okviru svojih redovnih radnih obaveza, može se vršiti na različite načine. Za ovu priliku bitno je ukazati na to da se sve ove kontrole mogu podeliti u dve grupe:

- osnovne interne kontrole i
- nadzorne interne kontrole.

Osnovne interne kontrole, kao što im i sam naziv kaže, predstavljaju prvu liniju internih kontrola u poslovanju banke i istovremeno prvu liniju samozaštite. Mora se imati u vidu da se prilikom obavljanja osnovnih kontrola mogu činiti propusti i greške.

Zato se pri definisanju poslova i zadataka u pravilniku o organizaciji i sistematizaciji i u radnim uputstvima za rad moraju predvideti izvesni nadzorni postupci koji se označavaju kao nadzorne kontrole.

Nadzorne kontrole su takođe tekuće. Njih obavljaju pojedini izvršioci tokom procesa rada, koji bi trebalo da budu rukovodioci na različitim nivoima hijerarhijske strukture banke. To znači da je opisom poslova i zadataka i raznim uputstvima za rad propisano da određene poslovne aktivnosti jednog ili više izvršilaca, u određenoj fazi obavljanja posla treba da (u toku rada ili na kraju obavljenog posla) prekontroliše drugi izvršilac ili rukovodilac.

Na ovaj način se kontrolni postupci umnožavaju, što uliva veću sigurnost da je posao pravilno obavljen. Tako na primer, referent za određene vrste kredita je obradio kreditni zahtev, daktilograf je taj referat prekucao, isti referent je upoređivao otkucani

tekst sa izvornim, a nadležni rukovodilac naknadno prekontrolisao rad referenta kredita i daktilografa.

Cilj ove kontrole je da se utvrdi da li je zahtev za kredit obrađen u skladu sa opštim aktima banke i propisanom tehnologijom rada. Kontrola koju je obavio kreditni referent ima karakter tekuće interne kontrole, a kontrola koju je izvršio rukovodilac ima karakter nadzorne interne kontrole. Ovome treba dodati da je kreditni referent pre pristupanja obradi kreditnog zahteva ispitao da li zahtev potencijalnog korisnika kredita sadrži sve bitne delove.

U vezi sa područjem organizovanja internih kontrola banke, bitno je imati u vidu da u okviru svake poslovne aktivnosti banke, svake poslovne jedinice, sektora, službe, ekspoziture i sl., moraju da se uspostave i da funkcionišu interne kontrole. Na ovaj način se stvara čitava mreža internih kontrola koje deluju tokom procesa rada.

U okviru toga, polazeći od materijalnog značaja itternih kontrola u bankama, mogu se klasifikovati kao interne kontrole u oblasti:

• sprovođenja poslovne politike banke,
• izvršavanje odluka organa banke,
• depozitarnih poslova,
• kratkoročnih kredita,
• dugoročnih kredita,
• deviznih poslova i deviznih garancija,
• dinarske i devizne štednje,
• aktivne i pasivne kamate,
• troškova poslovanja,
• prihoda i rashoda,
• automatske obrade podataka,
• računovodstvene funkcije.

3.1. Neke specifičnosti interne kontrole banaka

Kada se radi o ulozi banaka u sprovođenju preventivne kontrole u oblasti devizno-dokumentarne i kreditne kontrole, moraju se imati u vidu značaj i osetljivost ovih poslova, kao i uloga banke u njihovom obavljanju.

Shodno zakonskim propisima, banke vode dinarske i devizne račune svojih članica-osnivača preko kojih se obavljaju brojne transakcije. Međutim, posebno se ukazuje na devizne transakcije u koje, između ostalog, spadaju:

- izvršavanje naloga deviznih plaćanja prema inostranstvu po osnovu uvoza,
- izvršavanje naloga deviznih plaćanja u zemlji (konsignacije i dr.),
- kupovina deviznih sredstava na deviznom tržištu za potrebe osnivača banke,
- isplata efektivnih deviza za službena putovanja u inostranstvo,
- otkup deviznih sredstava od osnivača,
- prijem deviznih sredstava za robu prodatu stranim licima, i dr.

Izvršavajući naloge svojih osnivača po navedenim osnovama, banke su u poziciji da sprovode preventivnu kontrolu, a po potrebi izvrše i uvid na licu mesta, mada se to retko dešava.

Preventivnu kontrolu banke sprovode prilikom podnošenja naloga, odnosno zahteva po raznim osnovama gde se plaćanje i naplata vrši u devizama, tim pre ako se zna da su banke odgovorne za zakonitost izvršavanja naloga u deviznim transakcijama koje im podnose njihovi osnivači.

Ukoliko u postupku kontrole osnivač banke ili drugi korisnik deviza ne postupi u skladu sa zahtevima banke, takvi nalozi se ne izvršavaju dok se ne obezbedi njihova urednost. Na ovaj način se nalogodavci sprečavaju da devizna sredstva koriste suprotno Zakonu o deviznom poslovanju i pratećim propisima donetim na osnovu njega.

Pored preventivne kontrole koju banka obavlja u sferi deviznog poslovanja, značajna je njena uloga i u sprovođenju kontrole pri odobravanju i korišćenju kredita od strane njenih osnivača. Ta kontrola, u osnovi, obuhvata sledeće aktivnosti:

- opravdanost podnetog zahteva za odobrenje kredita,
- opravdanost tražene visine kredita,
- ispravnost podnete dokumentacije za odobrenje kredita,
- namensko korišćenje kredita i dr.

Kontrola obuhvata ne samo formalnu stranu zahteva za odobrenje kredita i načina korišćenja kredita, već i celishodnost ulaganja sredstava. Na ovaj način banke direktno utiču na efikasnost poslovanja svojih osnivača, odnosno drugih korisnika kredita.

Posebna uloga banke je u sprovođenju preventivne kontrole korisnika kredita, kako ne bi dozvolila, u toj oblasti, pojavu devijacija, naročito onih koje bi očigledno uticale na raspadanje poslovnog sistema.

Banka je u poziciji da kod svih zahteva za kreditiranje, kontrolom dokumentacije i na licu mesta, dođe do saznanja o kvalitativnim pokazateljima poslovanja korisnika kredita, kao i da kontrolom tih pokazatelja utvrdi da li je dalje kreditiranje opravdano. Isto tako, banka će, na osnovu sprovedene tekuće kontrole i saznanja do kojih dođe, obavestiti organe poslovnog sistema (upravni odbor deoničara, nadzorni odbor i sl.), kako bi se na taj način delovalo preventivno u cilju eliminisanja uočenih nedostataka.

3.2. Interne kontrole banaka prema Odluci NBJ

Da bi interne kontrole u bankama funkcionisale uspešno, potrebno je da se u banci uspostave odgovarajuće interne kontrole i kontrolni postupci. Značajan korak u pravcu sistematizacije internih kontrola u bankama bilo je donošenje Odluke guvernera NBJ , u kojoj su precizirane obaveze banaka u pogledu uspostavljanja i funkcionisanja internih kontrola.

Odlukom su propisani osnovni principi organizacije i rada interne kontrole koja se sprovodi u banci i drugoj finansijskoj organizaciji.

Banka je dužna da uredi adekvatne i efikasne postupke interne kontrole i da obezbedi njihovu redovnu primenu u okviru svog poslovanja. Adekvatnim postupcima interne kontrole smatraju se postupci koji odgovaraju prirodi, složenosti i rizičnosti poslova banke, kao i promenama uslova njenog poslovanja koje se mogu predvideti.[8]

Aktima banke utvrđuje se:

1. odgovornost nadležnog organa banke za:

- uspostavljanje i razvoj odgovarajućih i efikasnih postupaka interne kontrole banke, kao i za kontrolu doslednog sprovođenja tih postupaka;
- pripremu i periodičnu kontrolu sprovođenja akata poslovne politike banke;

[8] Odluka o osnovnim principima organizacije i rada interne kontrole banke i druge finansijske organizacije, „Službeni list SRJ“, br. 39/2002.

- praćenje, analizu i utvrđivanje prihvatljivih granica rizika koje banka preuzima (kreditnog rizika, rizika zemlje dužnika, deviznog rizika, rizika tržišta, kamatnog rizika, rizika likvidnosti, operativnog i drugog rizika);
- kontrolu rada direktora banke i lica s posebnim ovlašćenjima i odgovornostima u banci;
- uspostavljanje i razvoj odgovarajuće organizacione strukture banke;

2. odgovornost direktora banke za:

- sprovođenje utvrđenih akata poslovne politike banke;
- razvoj postupaka koji omogućavaju kontrolu rizika iz poslovanja banke;
- predlaganje organizacione strukture banke;
- efikasno obavljanje zadataka i vršenje ovlašćenja poverenih zaposlenima u banci;
- utvrđivanje postupaka interne kontrole i praćenje njihove adekvatnosti i efikasnosti u otklanjanju uočenih nedostataka;
- sprovođenje izmena u poslovnim knjigama banke u skladu sa mišljenjem revizora koje je prihvatio nadležni organ banke;

3. odgovornost nadležnih organa banke i lica s posebnim ovlašćenjima i odgovornostima u banci za:

- dosledno poštovanje principa dobrog poznavanja svih klijenata banke;
- uspostavljanje visokih moralnih standarda u obavljanju svih poslova u banci;
- potpuno uključivanje svih zaposlenih u banci u sprovođenje postupaka interne kontrole.

Organizaciona struktura banke mora omogućiti efikasno obavljanje poslova iz delatnosti banke i uključivanje postupaka interne kontrole u sve aktivnosti banke, na sledeći način:

1) obrazovanjem organizacionih delova koji svojom veličinom, nadležnostima, organizacionom i kvalifikacionom strukturom odgovaraju obimu i vrsti poslova koje banka obavlja;

2) jasnim definisanjem zadataka, ovlašćenja i odgovornosti organa, lica s posebnim ovlašćenjima i odgovornostima i drugih zaposlenih u banci, kao i načina obaveštavanja o njihovom radu i poslovima iz njihovog delokruga;

3) razdvajanjem ovlašćenja i odgovornosti zaposlenih u banci na način kojim se obezbeđuje efikasna kontrola rizika iz poslovanja banke;
4) uspostavljanjem odgovarajućih vertikalnih veza (odnosno subordinacije) između organa, lica s posebnim ovlašćenjima i odgovornostima i drugih lica zaposlenih u banci, kao i između širih i užih organizacionih delova banke;
5) uspostavljanjem odgovarajućih horizontalnih veza (odnosa subordinacije) između organizacionih delova i lica s posebnom ovlašćenjima i odgo-vornostima u banci zaduženih za različite aspekte poslovanja banke.

Banka je dužna da postupke interne kontrole uredi i sprovodi tako da omoguće kontinuirano praćenje i merenje rizika koji mogu negativno uticati na ostvarivanje utvrđenih poslovnih ciljeva banke, kao što su: kreditni rizik, rizik zemlje dužnika, devizni rizik, rizik tržišta, kamatni rizik, rizik likvidnosti, operativni i drugi rizik.

Postupke interne kontrole banka treba da razvija tako da omoguće blagovremenu procenu postojećih i novih rizika, uključujući i rizike koji prethodno nisu kontrolisani i rizike izvan kontrole banke (spoljne rizike), kao i takvu njihovu kontrolu koje će negativan uticaj na poslovanje i bonitet banke svesti na najmanju moguću meru. Ove postupke banka mora da uključi u svoje svakodnevne poslove na svim organizacionim nivoima, a naročito:

- obaveštavanje upravnog odbora, direktora banke i lica s posebnim ovlašćenjima i odgovornostima o obavljanju svih poslova iz delatnosti banke;
- kontrolu rada svih organizacionih delova banke – od najviših (najširih) do najnižih (najužih);
- fizičku kontrolu;
- kontrolu održavanja rizika iz poslovanja banke u utvrđenim granicama i preduzimanje mera u slučaju prekoračenja tih granica;
- kontrolu donošenja poslovnih odluka, a naročito kontrolu pridržavanja utvrđenih granica ovlašćenja;
- proveru i usklađivanje knjiženja poslovnih promena, kao i njihovog usklađivanja, u računovodstvenim izveštajima banke.

U banci moraju da se uspostave pouzdani informacioni sistemi, uključujući i elektronsku obradu podataka koji se odnose na sve značajne oblasti njenog poslovanja i omogućavaju pribavljanje potpunih, tačnih i blagovremenih finansijskih i drugih podataka potrebnih za obavljanje poslova iz delatnosti banke i donošenje odgovarajućih poslovnih odluka; podataka o usklađenosti poslovanja banke s propisima i aktima poslovne politike; kao i podataka o tržišnim uslovima i spoljnim događajima značajnim za donošenje poslovnih odluka banke.

Svojim aktima banka utvrđuje ovlašćenja i odgovornosti za:

- razvoj i primenu postupaka kojima se obezbeđuje blagovremeno otkrivanje i sprečavanje pranja novca;
- efikasan nadzor nad sprovođenjem postupaka za otkrivanje i sprečavanje pranja novca na svim organizacionim nivoima u banci;
- utvrđivanje i izricanje disciplinskih i drugih sankcija licima odgovornim za sprovođenje postupaka za otkrivanje i sprečavanje pranja novca.

Efikasnost sprovođenja postupka interne kontrole se kontinuirano prati uključivanjem nadzora nad osnovnim rizicima poslovanja banke u njene svakodnevne poslove; periodičnim procenjivanjem sprovođenja postupaka interne kontrole u okviru određenog segmenta poslovanja banke, koje vrše rukovodioci nadležni za tu oblast poslovanja (samoprocenjivanjem) i ocenom postupaka interne kontrole u celini i ocenom pojedinačnih postupaka i načina na koji se sprovode, a koju daje interni revizor banke.

Banka mora i da omogući blagovremeno obaveštavanje rukovodilaca nadležnih organizacionih delova o nedostacima postupaka interne kontrole, nezavisno od načina na koji su utvrđeni, obaveštavanje upravnog i nadzornog odbora banke, kao i direktora banke o bitnim nedostacima tih postupaka.

4. EFIKASNOST INTERNIH KONTROLA

Naglašena važnost uspostavljanja i sprovođenja interne kontrole u poslovanju banaka, ne mora ujedno da znači da je unutrašnja kontrola potpuno efikasna u vezi sa svim zadacima koji stoje pred njom kao određenom funkcijom. Razne vrste internih

kontrola se međusobno nadopunjuju obrazujući na taj način sistem internih kontrola. Njegova efikasnost, s jedne strane, zavisi od dobro sprovedene organizacije interne kontrole kao objektivnog uslova, a s druge strane od toga kako radni kolektiv shvata odnosno prihvata internu kontrolu, što predstavlja subjektivni uslov. Kada se oba uslova ispune, može se reći da uspeh rada interne kontrole zavisi isključivo od toga kako se lica zadužena za implementaciju interne kontrole odnose prema postavljenom zadatku.

U današnjim uslovima, sve odnose koji znače sprovođenje u život organizacionih oblika, metoda i mera interne kontrole treba što više regulisati odgovarajućim odlukama najvišeg organa upravljanja. Na taj način se postiže dvojaki cilj. Prvo, svaki pojedinac koji sprovodi izvestan kontrolni postupak pojavljuje se kao izvršilac jedne odluke, koja obavezuje kako organe kontrole tako i onoga čiji se rad kontroliše. Drugo, na taj način se izbegava neopravdan, ali vrlo čest prigovor, da je kontrolisanje bilo čijeg rada odraz postojanja sumnje u njegovu ispravnost. To znači da kontrolu treba shvatiti prosto kao sprovođenje u život jedne organizacione mere koja se trajno mora poštovati. U suprotnom, svakom kontrolnom organu bi se moglo prigovoriti da ne obavlja svoje dužnosti kako treba.

Da bi se očuvao visok nivo efikasnosti interne kontrole, ona se u svojim organizacionim postavkama mora striktno sprovoditi. Ljudi koji su u stalnom kontaktu, vrlo lako pređu u familijarnost, čime se poništava dejstvo svih mera međusobne kontrole. Na taj način se stvara prostor za manipulaciju sredstvima organizacije. Zato se preporučuje povremena izmena ljudi, gde je to moguće s obzirom na veličinu organizacije i specifičnost poslova o kojima se radi. No, efikasnost preduzetih mera ne mogu uvek dovoljno dobro oceniti ni interni kontrolori, jer su i oni podložni istim ljudskim osobinama. U tom smislu, bilo bi jako pozitivno da se i u okviru službe unutrašnje kontrole povremeno vrše izmene zaduženja i kadrova.

Prilikom procene adekvatnosti sistema interne kontrole, postoje određeni znaci opasnosti koji bi mogli da ukažu na smanjenje efikasnosti kontrolnog okruženja, a to su:

- sposobnost višeg rukovodstva da zaobiđe postojeću kontrolu
- nedostatak kadrova i upražnjena radna mesta
- loša kultura kontrole
- tajni dogovori zaposlenih

- oslanjanje na samo jedan indikator performansi
- oslanjanje na pamćenje
- retrospektivno evidentiranje transakcija i
- nekontrolisano delegiranje zadataka.[9]

Napred izneti pristup ukazuje da efikasan sistem interne kontrole primarno podrazumeva adekvatan plan organizacije, a cilj organizacije jeste obrazovati tip strukture koji olakšava logično poveravanje ovlašćenja i odgovornosti.[10]

5. POJAM PLATNOG PROMETA

Platni sistem, u najširem smislu, predstavlja skup sistema za transfer novčanih sredstava koji olakšavaju cirkulaciju novca.[11] Da bi platni sistem na zadovoljavajući način obavljao svoju ulogu, potrebno je da se novčana sredstva što kraće zadržavaju u kanalima platnog prometa. Pored toga, sistem treba da bude pouzdan, što prvenstveno znači bezbedno izvršavanje transakcija i postojanje kontinuiteta raspoloživosti prema korisnicima. Izvršavanje transakcija po ekonomski prihvatljivim cenama takođe je značajna karakteristika koja doprinosi kvalitetu platnog sistema.

S obzirom na to da platni sistem utiče na brzinu ekonomskih tokova, troškove i likvidnost učesnika, kao i da predstavlja kanal za transmisiju mera monetarne politike, odnosno da njegovo neadekvatno funkcionisanje može da naruši poverenje javnosti u celokupni finansijski sistem – jasna je izrazita zainteresovanost centralne banke da obezbedi njegovo pouzdano i efikasno funkcionisanje.

U skladu sa zakonom, Narodna banka Srbije je ovlašćena da uređuje, kontroliše i unapređuje funkcionisanje platnog prometa u Republici Srbiji.

Pod pojmom platnog prometa podrazumevaju se sva gotovinska i bezgotovinska plaćanja koja se vrše preko novca između pravnih lica, fizičkih i pravnih lica i fizičkih lica međusobno.

9 Pickett K.H., Spencer, Osnovni priručnik za internu reviziju, Savez računovođa i revizora Srbije, Beograd, 2007, str. 100.
10 Vukašinović, J., Računovodstvo - časopis za računovodstvo, reviziju i poslovne finansije br. 3-4/2003, Savez računovođa i revizora Srbije, Beograd, 2003, str. 82.
11 www.nbs.rs

Platni promet se može klasifikovati prema:[12]

- *načinu plaćanja* – neposredni i posredni ,
- *vrsti plaćanja* - gotovinski i bezgotovinski,
- *mestu plaćanja* – domicilni (domaći) i međunarodni.

Svaki platni promet treba da sadrži tri glavna elementa:

1. autorizaciju i inicijalizaciju plaćanja (učesnik koji plaća autorizuje banke da izvrše prenos novca onome kome se plaća),
2. razmenu instrumenata plaćanja (između banaka koje učestvuju u prenosu novčanih sredstava - institucija kliringa kod neto obračuna),
3. plaćanje između banaka učesnika u prenosu novčanih sredstava (banka klijenta koji plaća je u obavezi da nadoknadi postojeće neizmirene obaveze u novcu, banci klijenta kome se plaća).

5.1. Platni promet u Srbiji

Platni promet u zemlji ili unutrašnji platni promet obuhvata sva plaćanja koja se realizuju između domaćih (pravnih i fizičkih) lica.

Domaći platni promet obuhvata međubankarski platni promet – koji se obavlja između učesnika u RTGS i kliring sistemu Narodne banke Srbije, i interni platni promet – koji se obavlja između klijenata koji imaju otvorene račune kod iste banke.

Platni promet u Srbiji se do 2003. godine obavljao preko Zavoda za obračun i plaćanja, koji je bio izvršilac platnog prometa i preko banaka, uključujući i Narodnu banku. Ovakav način obavljanja platnog prometa (monopolizovan od strane države) zamenjen je jer se nepotrebno zadržavao novac u kanalima platnog prometa, a isto tako je i uticao direktno na likvidnost bankarskog i fmansijskog sistema zemlje. Obavljanje platnog prometa preko dve institucije (banke i Zavoda za obračun i plaćanja) stvaralo je nepotrebne troškove za učesnike i usporavalo je tok kretanja novčanih sredstava. Iz navedenih razloga nova koncepcija platnog prometa (saglasno rešenjima u zemljama Evropske unije) počela se u domaćem platnom prometu primenjivati od 2003. godine.

Saglasno Zakonu o platnom prometu [13] nosioci platnog prometa su:

[12] Vunjak, N. M., Kovaćević, Lj. D., Bankarstvo – bankarski menadžment, Ekonomski fakultet, Subotica, 2006, str. 540.

- Narodna banka Srbije,
- poslovne banke,
- preduzeća ptt saobraćaja.

Učesnici u platnom prometu su pravna lica, preduzetnici i fizička lica koja obavljaju plaćanja preko svojih računa kod nosilaca platnog prometa. Prema Zakonu o platnom prometu, agenti u platnom prometu mogu delovati u ime banke i u skladu sa ovlašćenjima banke, kao posrednici u obavljanju određenih poslova platnog prometa.

Platni promet u Srbiji realizuje se na jedinstvenim principima i uz upotebu jednoobraznih instrumenata platnog prometa, u skladu sa Zakonom o platnom prometu. Pored opštih standarda u obavljanju platnog prometa koji su definisani zakonom određeni broj propisa donosi centralna banka (Narodna banka Srbije). To su principi koji se najviše odnose na uslove koje treba da ispunjava nosilac platnog prometa, upotrebu, sadržinu i vrste instrumenata platnog prometa. Postoje instrumenti gotovinskih i bezgotovinskih plaćanja u platnom prometu naše zemlje. Instrumenti gotovinski plaćanja jesu: nalog za uplatu na račun (opšta i posebna uplatnica) i nalog za isplatu sa računa (nalog za gotovinsku isplatu i gotovinski ček). Instrumenti bezgotovinskih plaćanja su: opšti nalog za prenos, poseban nalog za prenos, nalog za naplatu, obračunski ček itd. Postoje i specijalni instrumenti unutrašnjeg platnog prometa koji imaju različite funkcije i mogu da služe za gotovinska i bezgotovinska plaćanja, ali i kao instrumenti obezbeđenja plaćanja, kao što su: menica, akredtiv, cirkularno kreditno pismo, ček i garancija.

Platni promet Srbije sa inostranstvom realizuje se preko banaka ovlašćenih za poslove sa inostranstvom. *Odlukom o uslovima i načinu davanja ovlašćenja banakama za obavljanje poslova sa inostranstvom, kao i o uslovima za oduzimanje tih ovlašćenja*, propisani su uslovi za dobijanje ovlašćenja za poslovanje sa inostranstvom i to:

- da je banka dobila dozvolu za rad od NBS,
- da je upisana u sudski registar,
- da je banka tehnički opremljena i organizovana na način koji obezbeđuje da poslove sa inostranstvom obavlja efikasno i u skladu sa međunarodnim standardima,
- da su zaposleni koji posluju u banci sa inostranstvom stručno osposobljeni za ove poslove i da znaju jezike,

[13] Zakon o platnom prometu, „Službeni glasnik Republike Srbije" br. 43/2004.

- kao i da (u roku od 90 dana nakon dobijanja ovlašćenja) uspostavi mrežu korespondentskih odnosa i kontokorentnih računa s bankama u inostranstvu.[14]

Ovlašćena banka isto tako treba da u poslovanju sa inostranstvom uredno i u rokovima izvršava obaveze u zemlji i inostranstvu, pridržavajući se međunarodnih pravila i uzansi, kao i domaćih propisa, da uredno izmiruje devizne obaveze prema NBS, kao i prema drugim bankama u zemlji.

Banke ovlašćene za obavljanje platnog prometa sa inostranstvom realizuju sva plaćanja posredstvom:

- RTGS sistema (Real-Time Gross Settlement System - zaduživanje i odobravanje računa u centralnoj banci u relanom vremenu).
- žiro kliring sistema Narodne banke Srbije.[15]

Učesnici u RTGS i kliring sistemu Narodne banke Srbije povezani su u jedinstvenu celinu, u kojoj se platne transakcije razmenjuju porukama, zasnovanim na SWIFT standardu, kroz privatnu komunikacionu mrežu Narodne banke Srbije. Učesnici u RTGS i kliring sistemu su:

- Narodna banka Srbije,
- banke,
- Republika Srbija - Ministarstvo finansija,
- Centralni registar, depo i kliring hartija od vrednosti, i
- Udruženje banaka Srbije.

RTGS sistem (obračun u realnom vremenu po bruto principu) podrazumeva prijem i izvršavanje pojedinačnih naloga za plaćanje banaka u najkraćem mogućem vremenu od momenta njihovog prijema – i to do visine pokrića na računu. U RTGS-u se mogu izvršavati svi nalozi za plaćanje, s tim što se obavezno izvršavaju nalozi za plaćanje koji glase na iznose veće od 250.000 dinara ("velika plaćanja"), a što je utvrđeno operativnim pravilima za RTGS i kliring.[16]

[14] Odluka o uslovima za davanje ovlašćenja bankama za obavljanje poslova sa inostranstvom, kao i o uslovima za oduzimanje tih ovlašćenja, „Sl. glasnik RS", br. 5/2007.
[15] Vunjak, N. M., Kovačević, Lj. D., Bankarstvo – bankarski menadžment, Ekonomski fakultet, Subotica, 2006, str. 544.
[16] www.nbs.rs

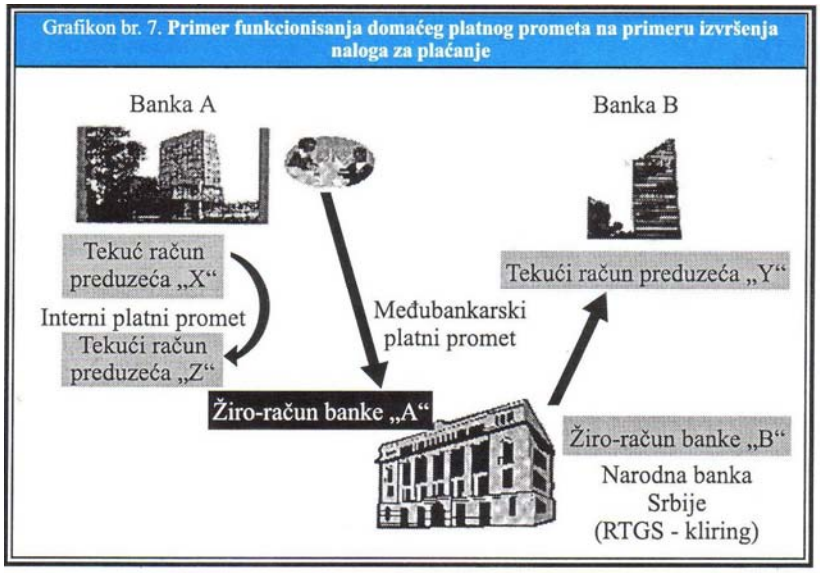
U RTGS sistem plaćanja spadaju plaćanja koja se emituju porukom SWIFT formata, u zavisnosti od toga ko inicira nalog i koliki je iznos plaćanja. Poruke treba da su jasne, konkretne i ispravne. Transakcije u RTGS sistemu se obrađuju i izvršavaju samo do visine pokrića na obračunskom računu poslovne banke. RTGS sistem se u praksi naziva bruto obračunom, jer se prijem i izvršenje pojedinačnih naloga za plaćanje obavlja u najkraćem mogućem vremenu od momenta njihovog prijema i to u visini pokrića na obračunskom računu banke.

Pod kliringom, tj. neto obračunom, podrazumeva se prijem pojedinačnih naloga za plaćanje, ili grupa naloga za plaćanje, uz koje se dostavlja specifikacija pojedinačnih naloga, radi obračuna multilateralnih neto iznosa na obračunskim računima. Nakon toga, za svakog učesnika u kliringu utvrđuje se neto pozicija, čije se poravnanje vrši preko njegovog žiro-računa. Plaćanja u kliringu ("mala plaćanja") jesu nalozi čiji je iznos do 250.000 dinara i izvršavaju se odloženo u tri klirinška ciklusa u toku poslovnog dana RTGS i kliring sistema Narodne banke Srbije.

Prema *Odluci o obračunu i kliringu i funkcionisanju obračunskih računa kod Narodne banke Srbije* da bi se obavio kliring potrebno je da poslovna banka otvori obračunski račun, odnosno žiro račun koji se otvara i vodi kod Narodne banke Srbije.[17] U skladu sa ovom odlukom međubankarska plaćanja posredstvom kliringa izvršavaju se kao bruto i neto obračun. Pod bruto obračunom podrazumeva se prijem i izvršavanje pojedinačnih naloga za plaćanje banaka u najkraćem mogućem vremenu od momenta njihovog prijema i to do visine pokrića na obračunskom računu banke. Pod neto obračunom podrazumeva se prijem pojedinačnih naloga za plaćanje, ili grupa naloga za plaćanje uz koje se dostavlja specifikacija pojedinačnih naloga, radi obračuna multilateralnih neto iznosa za poravnanje koji se obavlja na obračunskim računima banke.

Način obavljanja međubankarskog kliringa plaćanja u devizama propisuje se *Odlukom o međubankarskom kliringu plaćanja u devizama*. Prema ovoja odluci kliring se obavlja kao neto obarčun u evrima, i to preko računa devizne obavezne rezerve banke kod Narodne banke Srbije, odnosno za Narodnu banku Srbije preko obračunskog računa.[18]

[17] Odluka o obračunu i kliringu i funkcionisanju obračunskih računa kod Narodne banke Srbije, Službeni list SRJ, br. 3/2002 i 5/2003 i „Službeni glasnik RS", br. 43/2004.
[18] Odluka o međubankarskom deviznom palćanju u devizama, „Službeni glasnik RS", br. 31/2007, 93/2007

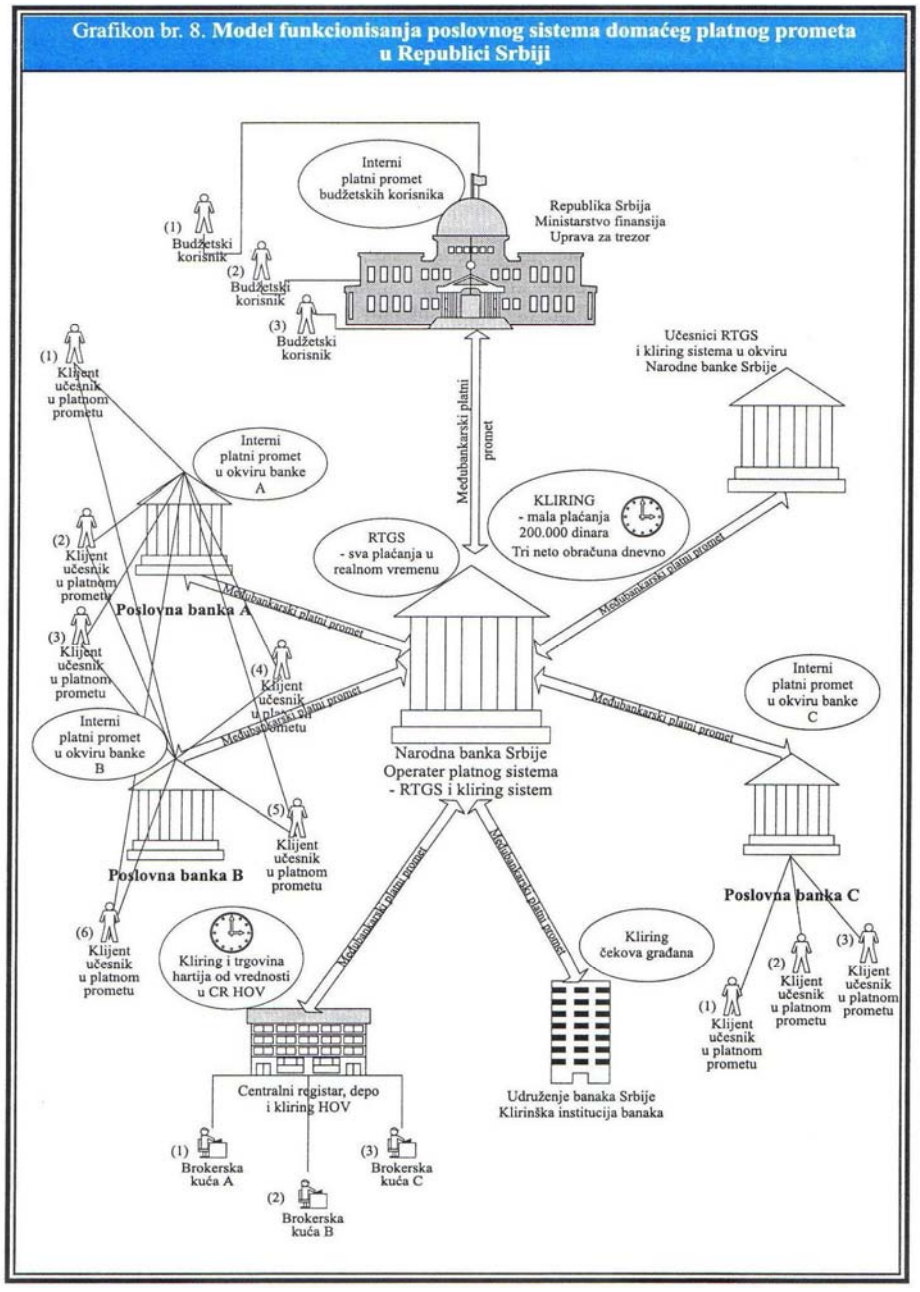
Slika 1 Primer funkcionisanja domaćeg platnog prometa na primeru izvršenja naloga za plaćanje[19]

Odlukom o uslovima i načinu obavljanja platnog prometa sa inostranstvom je propisano da se plaćanje, naplaćivanje i prenos u devizama vrši nalozima platnog prometa sa inostranstvom i to preko računa ovlašćene banke u inostranstvu i preko računa strane banke kod ovlašćene banke u zemlji.[20] Banka je dužna da rezidenta (korisnik u naplate) navedenog u nalogu dobijenom od strane banke, obavesti o naplati istog, a najkasnije narednog radnog dana po prijemu pokrića za izvršenje tog naloga. Korisnik naplate je dužan da istog ili narednog radnog dana od prijema obaveštenja dostavi banci podatke neophodne za izvršenje isplate. Naplata se vrši tako što se račun korisnika naplate odobrava u valuti naplate i to istog ili narednog radnog dana po prijemu podataka. U slučaju da je korisnik naplate fizičko lice, na njegov zahtev banka mu može izvršiti isplatu u gotovom novcu.

Za plaćanje prema inostranstvu, rezident (nalogodavac) podnosi banci nalog za plaćanje, koji sadrži podatke propisane Uputstvom i polaže pokriće za izvršenje naloga. Banka je dužna da izvrši plaćanje prema inostranstvu u roku koji je dogovoren sa nalogodavcem. Banka je dužna da primi nalog ili da ga vrati nalogodavcu, zajedno sa uplaćenim pokrićem, najkasnije narednog dana od kada je nalog podnet. Banka je dužna

[19] Vunjak, N. M., Kovačević, Lj. D., Bankarstvo – bankarski menadžment, Ekonomski fakultet, Subotica, 2006, str. 545.
[20] Odluka o uslovima i načinu obavljanja paltnog prometa sa inostranstvom, „Službeni glasnik RS“ br. 24/2007 i 31/2007

da na instrumente platnog prometa koje koristi za obavljanje plaćanja, naplaćivanje i prenos primeni međunarodna pravila i standarde iz oblasti bankarstva, odnosno savremene sisteme telekomunikacija, uključujući SWIFT.

Slika 2 Model funkcionisanja poslovnog sistema domaćeg platnog prometa u Republici Srbiji[21]

[21] Vunjak, N. M., Kovačević, Lj. D., Bankarstvo – bankarski menadžment, Ekonomski fakultet, Subotica, 2006, str. 546.

5.2. Platni promet sa inostranstvom

Pod platnim prometom sa inostranstvom podrazumeva se svako plaćanje i naplaćivanje između domaćih i stranih lica. Platni promet naše zemlje obuhvata sva plaćanja i naplaćivanja koja obavljaju subjekti iz naše zemlje sa subjektima iz drugih zemalja. Osnov plaćanja između subjekata koji učestvuju u međunarodnom platnom prometu može da bude promet robe, izvršavanje određenih usluga i radova, plaćanje u vezi sa dužničko-poverilačkim odnosima i drugo.

Međunarodna plaćanja se danas obavljaju isključivo preko banaka i u devizama, tj. prenosom potraživanja u valutama na računima kod banaka. Ove transakcije se najvećim delom obavljaju na bezgotovinski način, a manji deo u efektivnom novcu. Razlog zbog čega je bezgotovinski način plaćanja prisutniji u međunarodnom platnom prometu, u odnosu na plaćanja u efektivnom, jeste u činjenici da su ona brža, efikasnija, sigurnija zahvaljujući korišćenju SWIFT sistema (tehnološka i komunikacijska mreža deviznih transakcija u svetu). Gotovinska plaćanja u efektivnim valutama (novčanicama) pojavljuju se sve ređe, uglavnom samo još u turističkom prometu i predstavljaju potpuno neznatnu stavku.

Jedna od glavnih karakteristika međunarodnog platnog prometa, kao i deviznog poslovanja uopšte, sastoji se u tome što se kod plaćanja između zemalja uvek pojavljuju bar dve nacionalne valute. Kako strana koja plaća po pravilu raspolaže samo svojom nacionalnom valutom, a strana kojoj treba platiti traži, po pravilu, da joj se plati u njenoj nacionalnoj valuti ili u jednoj od svetskih valuta, skoro svako ovakvo plaćanje povlači sa sobom pretvaranje jedne nacionalne valute u drugu. To pretvaranje je u suštini kupovina strane valute domaćom valutom.

U organizacionom smislu platni promet sa inostranstvom može da bude **multilateralan** (višestran) ili **bilateralan** (dvostran). Multilateralan platni promet znači da svaka zemlja može upotrebiti, po svom nahođenju, ostvarene viškove u platnom prometu sa određenim zemljama za plaćanje svojih obaveza prema ostalim zemljama. U okviru bilateralnog platnog prometa stvorena novčana potraživanja u platnom prometu između dve zemlje, koje se nalaze u takvom ugovornom odnosu, mogu se upotrebiti samo za plaćanja u zemlji u kojoj potraživanje postoji, i to samo za ugovorene vrste plaćanja, tj. po ugovorenim robnim listama. To su klirinški platni sporazumi.

Platni promet sa inostranstvom u konvertibilnim devizama u našoj zemlji obavljaju banke koje su ovlašćene za te poslove, preko svojih tekućih računa kod banaka u inostranstvu (nostro računi) i preko računa stranih banaka i drugih stranih lica kod ovlašćenih banaka (loro računi). Mada se plaćanja u konvertibilnim valutama vrše prvenstveno sa zemljama čije su valute konvertibilne, takvo plaćanje se vrši i sa zemljama čije valute nisu konvertibilne. To se obavlja preko prvorazrednih banaka lociranih u većim svetskim finansijskim centrima.

Uvođenje dinara u međunarodna plaćanja je početak spoljne konvertibilnosti dinara. Otvaranjem dinarskih računa deviznih nerezidenata daje se mogućnost domaćim subjektima da inostranim partnerima nude plaćanja u dinarima.

5.2.1. Naplate iz inostranstva

Pod naplatom iz inostranstva smatraju se sredstva ostvarena po osnovu tekućih i kapitalnih poslova s nerezidentima. Tehnički posmatrano, naplata se vrši preko deviznog računa pravnog lica koji se vodi kod poslovne banke koja ima ovlašćenje Narodne banke Srbije za obavljanje poslova platnog prometa i kreditnih poslova sa inostranstvom. Ukoliko domaće pravno lice očekuje priliv iz inostranstva, ono je dužno da dostavi ino - partneru odnosno nalogodavcu, instrukcije za plaćanje iz inostranstva (SSI - Standard Settlement Instructions) koje će obavezno sadržavati broj deviznog računa odnosno IBAN i BIC (SWIFT). Ovlašćena banka je u obavezi da rezidenta, koji je naveden u nalogu kao korisnik naplate, obavesti o naplati istog dana, a najkasnije narednog radnog dana od dana prijema pokrića za izvršenje tog naloga. S druge strane, korisnik naplate ima obavezu da istog ili narednog radnog dana od dana prijema obaveštenja o naplati, banci dostavi podatke neophodne za obavljanje isplate. Kada su obe strane ispunile svoje obaveze, naplata se vrši tako što se devizni račun korisnika naplate odobrava u valuti naplate, i to istog ili narednog radnog dana od dana prijema podataka. U slučaju da korisnik naplate nije istovremeno i krajnji korisnik sredstava po izvršenoj naplati iz inostranstva, on je u obavezi da istog ili narednog radnog dana od dana prijema obaveštenja o izvršenoj naplati, banci dostavi zahtev za transfer sredstava u korist računa krajnjeg korisnika.

Primer obrasca obaveštenja o naplati iz inostranstva:

RaiffeisenOnLIne

Raiffeisen BANK

Obaveštenje o naplati iz inostranstva Datum:

Korisnik:

Nominalni iznos:

Ino troškovi: Naš znak priliva:

Odobreno: Datum valute:

Nalogodavac:

Poruka nalogodavca

Podaci za statistiku (opis svih transakcija koje su povezane sa ovom naplatom)

Red. br.	Šifra osnova	Broj ugovora iz kontrolnika	Godina iz kontrolnika	Opis transakcije	Iznos bruto potraživanja (+) Iznos smanjenja naplate (-)
Ukupan iznos (mora biti jednak odobrenom iznosu):					

Registarski broj kredita:_____ Godina kredita:_____ Posebna oznaka:_____

Ukoliko niste krajnji korisnik priliva, potrebno je da dostavite popunjene i donje rubrike

Red. br.	Krajnji korisnik	Detalji plaćanja	Račun	SWIFT kod banke	Iznos

Molimo da nam, u skladu sa Odlukom i Uputstvom za sprovođenje Odluke o uslovima i načinu obavljanja platnog prometa sa inostranstvom ("Službeni glasnik RS", br.24/2007), najkasnije sledećeg radnog dana od dana prijema ovog obaveštenja dostavite podatke neophodne za izvršenje isplate na faks 011/222-5729 ili 011/220-7607 ili skenirano na e-mail lora.payments(5).raiffeisenbankjs, kako bi po prijemu sredstava od inostrane banke, sredstva bila odobrena na vaš račun. Ukoliko je uslov za izvršenje isplate po naplati određeni dokument, molimo da isti priložite.

_____
(pečat firme i potpis odgovornog lica)

Strana: 1/1

5.2.2. Plaćanja prema inostranstvu

Plaćanje inostranstvu podrazumeva plaćanje određenom stranom licu koje je domaćem licu - podnosiocu naloga za plaćanje, prodalo robu, odnosno izvršilo uslugu. U realizaciji plaćanja prema inostranstvu pojavljuju se sledeći subjekti: nalogodavac koji izdaje nalog za plaćanje, domaće i inostrane banke preko kojih se realizuju nalozi za plaćanje (posrednička uloga), korisnik plaćanja, centralne banke koje propisuju uslove pod kojima se obavljaju plaćanja (regulatorna funkcija; kod nas Narodna banka Srbije - kao regulator, kontrolor i intervent na jedinstvenom deviznom tržištu). Da bi domaće lice izmirilo svoje obaveze prema inostranstvu, potrebno je da prezentira i dostavi banci sledeću dokumentaciju:

1. ispravno popunjen, potpisan i overen nalog za plaćanje (obrazac 70 - slika 2).
2. račun, predračun, ugovor ili neki drugi formalni dokument na kome se zasniva nalog.

Proceduru plaćanja pokreće kupac koji izdaje nalog ovlašćenoj poslovnoj banci da transferiše novac sa njegovog računa na račun prodavca. Obično je to banka kod koje domaće lice ima devize na svom deviznom računu, odnosno banka kod koje domaće lice kupuje devize na ime pokrića naloga za plaćanje. Ukoliko su ispunjeni navedeni uslovi, plaćanje prema inostranstvu se realizuje sa datumom valute, isti ili najkasnije sledeći radni dan, po prijemu naloga i osiguranog pokrića. Budući da je prodavac u inostranstvu, banka kupca, posao međunarodnog platnog prometa za račun svog klijenta obavlja preko svog partnera u zemlji prodavca, tj. neke strane banke. Idealno bi bilo da je ta partnerska banka sa kojom banka kupca ima kontokorentne odnose ujedno i poslovna banka prodavca, jer se onda posao inostranog platnog prometa završava samo sa dva posrednika. Ako to nije slučaj, onda se često pojavljuje i treća banka koja je posrednik između banke kupca i banke prodavca. Pored toga što se, na ovaj način, dodatno operativno komplikuje međunarodno plaćanje, treba istaći da dolazi i do povećavanja troškova transakcija. To je sasvim logično, obzirom da se pojavljuje još jedan posrednik, tj. treća banka.

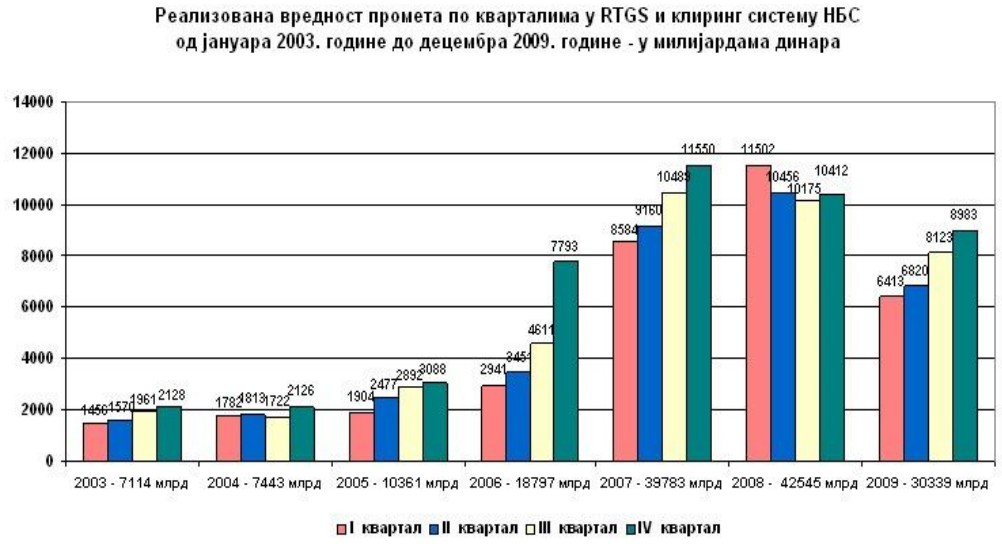
U Srbiji se plaćanje prema inostranstvu vrši na propisanom obrascu za tu svrhu tzv. obrascu 1450. Procedura za izvršenje plaćanja prema inostranstvu bi se mogla opisati u nekoliko koraka. Kao prvo, klijent banke stupa u poslovni odnos sa svojim partnerom u

inostranstvu i dogovara posao i uslove plaćanja. Na bazi tog dogovora obraća se poslovnoj banci i zahteva da se na teret njegovih sredstava izvrši plaćanje prema inostranstvu. Poseban deo banke (u praksi naših banka poznat kao "devizni režim") proverava da li su ispunjeni svi zakonski uslovi za obavljanje plaćanja (da li se plaćanje sme i može izvršiti u skladu sa zakonskim propisima). Ako su ispunjeni svi uslovi za plaćanje nalog odlazi u službu deviznog disponibiliteta koja određuje preko koje banke korespondenta i sa kojom valutom se nalog može platiti, da bi se na osnovu toga pristupilo samom sastavljanju (obično se to radi u delu banke koji se zove "Platni promet sa inostranstvom") naloga za plaćanje (MT 103).

6. STATISTIČKI PRIKAZ PLATNOG PROMETA U SRBIJI 2009. GODINE

Sektor za platni sistem, na osnovu podataka o obavljenom međubankarskom platnom prometu i prikupljenih podataka o internom platnom prometu banaka, analizira i obrađuje određene pokazatelje, na osnovu kojih sastavlja mesečne, tromesečne, polugodišnje i godišnje izveštaje.

Slika 3 Vrednost prometa i broj naloga u RTGS i kliring sistemu[22]

[22] www.nbs.rs

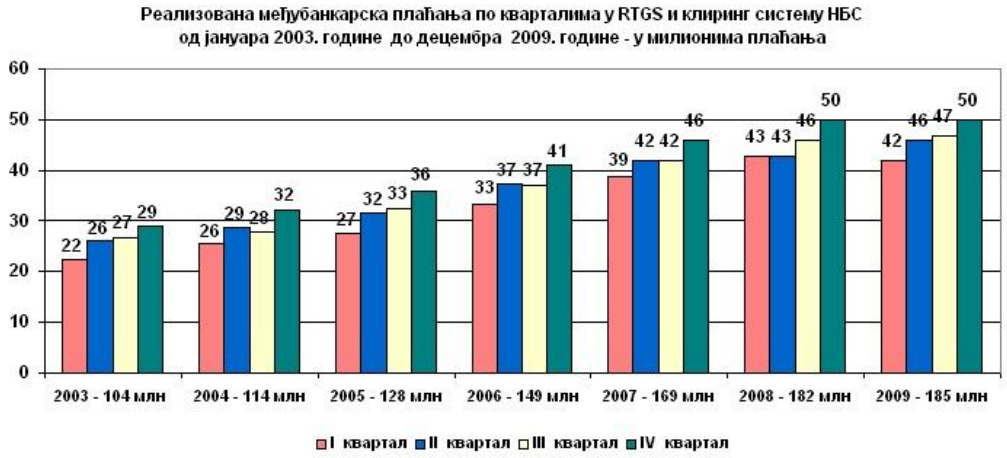

Tabela 1Rekordne vrednosti u radu RTGS i kliring sistema

Broj međubankarskim plaćanja	30. novembar 2009.	1.218.335
Vrednost međubankarskog prometa	30.decembar 2009.	385,4 mlrd. dinara
Broj plaćanja u kliringu	01. juli 2009.	414.798
Broj RTGS plaćanja	30. novembar 2009.	870.546

U RTGS i kliring sistemu Narodne banke Srbije u januaru 2010. godine, za 19 radnih dana, realizovano je ukupno 13 miliona plaćanja. Od toga 4,6 miliona, ili 35,14%, čine nalozi za plaćanje u kliringu, a 8,4 miliona, ili 64,86%, nalozi za plaćanje u RTGS-u.

Prosečan dnevni broj plaćanja bio je 686.154, od čega 445.050 prosečan broj plaćanja u RTGS-u, a 241.104 prosečan broj plaćanja u kliringu.

Vrednost prometa u RTGS sistemu je iznosila 2.711 milijardi dinara, a vrednost prometa u kliringu 34 milijarde dinara (ili 1,25%).

Prosečna dnevna vrednost prometa u RTGS-u iznosila je 142,7 milijardi dinara, a prosek vrednosti prometa u kliringu 1,8 milijardi dinara.

Tabela 2 Ukupna vrednost prometa i broj plaćanja u RTGS i kliring sistemu Narodne banke Srbije

Januar 2010.	Vrednost prometa u KTS8 -u (A)	Vrednost prometa u kliringu (B)	% B/(A+B)	Broj KTS8 plaćanja (C)	% C/E	Broj plaćanja u kliringu (D)	% D/E	Ukupan broj plaćanja (E)
4.	74.503.160.135,34	1.674.355.533,61	2,20%	383.473	67,84%	181.808	32,16%	565.281
5.	69.124.178.751,40	1.585.241.784,10	2,24%	343.664	62,67%	204.722	37,33%	548.386
6.	461.786.906.310,13	1.610.499.916,98	0,35%	437.897	70,27%	185.302	29,73%	623.199
8.	94.264.088.424,52	1.366.107.372,30	1,43%	281.723	69,11%	125.910	30,89%	407.633
11.	105.442.451.864,77	2.157.568.314,89	2,01%	526.927	70,35%	222.125	29,65%	749.052
12.	82.794.987.805,79	1.596.407.530,70	1,89%	406.062	63,19%	236.551	36,81%	642.613
13.	302.318.779.609,03	1.656.305.135,16	0,54%	402.603	61,64%	250.571	38,36%	653.174
14.	74.156.109.443,65	1.769.162.463,80	2,33%	394.587	60,19%	260.934	39,81%	655.521
15.	97.208.192.534,04	2.188.767.795,16	2,20%	620.961	67,57%	298.001	32,43%	918.962
18.	73.436.121.816,12	2.302.796.893,93	3,04%	577.708	60,72%	373.724	39,28%	951.432
19.	74.486.750.756,56	1.784.727.050,46	2,34%	412.895	59,37%	282.597	40,63%	695.492
20.	473.500.259.232,74	1.863.494.014,85	0,39%	407.425	60,43%	266.734	39,57%	674.159
21.	60.550.555.760,28	1.486.153.318,80	2,40%	514.151	71,03%	209.657	28,97%	723.808
22.	76.056.107.393,32	1.670.151.509,17	2,15%	385.234	64,19%	214.944	35,81%	600.178
25.	62.949.120.447,38	2.170.265.796,85	3,33%	526.535	62,26%	319.188	37,74%	845.723
26.	74.897.148.427,31	1.782.599.296,23	2,32%	405.234	60,75%	261.840	39,25%	667.074
27.	319.043.411.604,18	1.645.864.148,42	0,51%	353.529	60,43%	231.477	39,57%	585.006
28.	62.091.601.389,01	1.680.339.561,41	2,63%	404.013	66,49%	203.588	33,51%	607.601
29.	72.725.828.165,81	2.272.335.746,04	3,03%	671.331	72,76%	251.298	27,24%	922.629
Ukupno:	2.711.335.759.871,38	34.263.143.182,86	1,25%	8.455.952	64,86%	4.580.971	35,14%	13.036.923
Dnevno:	142.701.882.098,49	1.803.323.325,41		445.050		241.104		686.154

U međubankarskom kliringu plaćanja u devizama, sa 23[23] učesnika, realizovano je ukupno 856 plaćanja, u vrednosti od 7.299.531,22 evra.

Tokom 10.260 minuta produkcije RTGS i kliring sistema nije bilo zastoja u radu, te je raspoloživost sistema iznosila 100%.

[23] Sedamnaest banaka iz Republike Srbije, Narodna banka Srbije - Sektor za devizne poslove, kao i pet banaka iz Bosne i Hercegovine.

7. PROCEDURE USPOSTAVLJANJA KORESPONDENTSKIH ODNOSA SA INOSTRANIM BANKAMA

Pošto se platni promet sa zemljama sa kojima se vrše plaćanja u konvertibilnim valutama obavlja preko banaka, domaće ovlašćene banke koje neposredno obavljaju platni promet sa inostranstvom prethodno uspostavljaju korespondentske odnose sa inostranim bankama. U tu svrhu banka zaključuje sporazum – bankarski aranžman sa inostranom bankom ili bankama u jednoj ili više zemalja sa kojima se plaćanja vrše u konvertibilnim valutama, zavisno od svoje poslovne politike.

Osnovni cilj i svrha uspostavljanja korespondentskih odnosa među bankama je uzajmana saradnja na bankarskim poslovima. Ovim putem dolazi do bližeg poslovnog povezivanja banaka, bližeg upoznavanja i stvaranja uslova za međusobno poslovno poverenje, koje je važan faktor u međunarodnom bankarskom poslovanju. Korespondentska banka je dužna da zastupa i štiti poslovne interese svog bankarskog partnera kod sprovođenja bankarske transakcije koja joj je poverena.[24]

Postupak za uspostavljanje korespondentskih odnosa pretpostavlja odgovarajuće procedure formalnog i materijalnog sadržaja. Prvi korak za banku koja želi da uspostavi korespondentske odnose sa stranom bankom jeste da prikupi potpune i pouzdane informacije o toj banci.

Do uspostavljanja korespondentskog odnosa između dve banke dolazi obično na predlog jedne od tih banaka, koji se u pismenoj formi dostavlja drugoj banci. U tom pismu banka inicijator uz predlog za uspostavljanje korespondentskih odnosa dostavlja drugoj banci i osnovne podatke o sebi, tzv. »generalije« ili »ličnu kartu« u kojoj navodi: tačan naziv banke i adresu sedišta, godinu osnivanja, visinu sopstvenih i tuđih sredstava kojima raspolaže, delokrug svojih poslovnih aktivnosti u zemlji i inostranstvu, (postojećih i nameravanih), broj i sedišta svojih poslovnih jedinica, broj i imena svojih akcionara i komitenata, imena lica iz uprave banke i lica ovlašćenih da potpisuju banku u

[24] Ristić, Ž., Tržište novca, Privredni pregled, Beograd, 2000, str. 78.

poslovima sa inostranstvom. Svi ovi podaci uobičajeno se dostavljaju tako što banka drugoj banci uz svoju pismenu inicijativu pošalje:

- štampani izveštaj o svom radu i poslednji godišnji završni račun (bilans) banke,
- štampanu listu (knjigu) specimena potpisa svih lica ovlašćenih za potpisivanje banke u poslovima sa inostranstvom,
- štampanu tarifu naknada za usluge koje banka zaračunava u poslovima sa inostranstvom.

Korespondentski odnos je uspostavljen kada ponuđena banka pozitivno odgovori na dati predlog.

Praktično korišćenje dogovorenih uzajamnih usluga iz korespondentskog odnosa može da otpočne onda kada su banke međusobno razmenile svoja kontrolna dokumenta, a to su:

- lista (knjiga) specimena potpisa ovlašćenih lica,
- šifra (ranije telegrafski, danas SWIFT ključ).

Kada će jedna banka uspostaviti korespondentske odnose, sa kojim inostranim bankama, i u kojim zemljama, to zavisi od njenih poslovnih potreba. Normalno je da banka ima bar jednu korespondentsku banku u svakoj zemlji sa kojom redovno obavlja poslove međunarodnog platnog prometa. U slučajevima kada u nekoj zemlji nema korespondentsku vezu, poslove platnog prometa sa tom zemljom obavlja posredstvom korespondentske banke u trećoj zemlji, što usporava i poskupljuje izvršenje posla.

7.1. Lista specimena potpisa ovlašćenih lica

Svaka banka izdaje povremeno svoju listu (spisak) sa specimenima potpisa onih lica – članova uprave i zaposlenih u banci, koja su ovlašćena da u ime banke potpisuju pisma i pismena dokumenta sa kojima banka izdaje određene dispozicije (naloge za plaćanje) ili preuzima određene obaveze materijalno – pravne prirode u svom poslovanju (npr. ugovori o kreditu, garancije, menice, promisori – note i sl).[25]

Ove liste se obično izdaju u formi štampanih knjižica ili pojedinačnih listova ili posebnih pismenih obaveštenja, sa kojima se menjaju, dopunjavaju ili ukidaju obaveštenja o ovlašćenim potpisnicima banke iz ranije objavljenih lista. Ove liste i

[25] Ristić, Ž. , Tržište novca, Privredi pregled, Beograd, 2000, str.82.

obaveštenja uvek nose i datum od koga važi izdato ovlašćenje ili njegovo ukidanje. Razvojem tehnike, banke su uvodile nove načine razmene liste spesimena i to u vidu mikrofilmova, CD-ova a danas sve više dodeljivanjem korisničkog imena i lozinke za pristup određenoj strani na njihovom websajtu na kojoj se nalaze spesimeni potpisa.

Ovlašćena lica se obično razvrstavaju na više kategorija prema širini svog ovlašćenja i načinu potpisivanja, tj. da li su ovlašćena da potpisuju banku u svim njenim poslovima ili samo po određenim bankarskim poslovima (npr. u poslovima platnog prometa), i da li mogu banku obavezivati svojim pojedinačnim potpisom ili samo kolektivnim potpisom od dva ovlašćena lica iz određenih kategorija potpisnika koji su navedeni u listi. Kod toga se za određene kategorije potpisnika određuje koje lice može biti levi, a koje desni potpisnik na dokumentu. Ako u listi nisu navedena ograničenja prava potpisivanja samo za određene poslove, onda se smatra da ovlašćenje odnosnog lica važi za sve vrste bančinih poslova.

7.2. Šifra (telegrafski i SWIFT ključ)

Radi provere autentičnosti i ispravnosti bančinih naloga i obaveštenja koja sadrže određene materijalno - pravne obaveze za banku koje se prenose korespondentskoj banci putem teleksa ili SWIFT-a, banke ugovaraju korišćenje šifre. Šifra zamenjuje potpise ovlašćenih lica na porukama koje se upućuju pomenutim sredstvima telekomunikacije i služi za sprečavanje mogućih zloupotreba kod korišćenja istih, i eventualnih grešaka u ciframa poruke. Šifra se sastoji iz dogovorene kombinacije brojeva koji odražavaju datum, iznos plaćanja, valutu plaćanja, redni broj poruke u komuniciranju sa odnosnom bankom kao i neke druge elemente . [26]

Šifra je strogo čuvana poslovna tajna banke, jer se njenom zloupotrebom mogu banci naneti velike materijalne i reputacione štete.

[26] Ristić, Ž., Tržište novca, Privredi pregled, Beograd, 2000, str.82.

8. KONTOKORENTNI ODNOSI

Prilikom uspostavljanja korespondentskih odnosa banka može kod stranih banaka otvoriti i tekući račun, tj. zasnovati kontokorentni odnos sa tim bankama i preko tih računa obavljati svoje bankarske transakcije. Ovakvi korespondenti se nazivaju kontokorenti ili direktni korespondenti banke.[27]

Za svaku banku je od velike važnosti da izvrši pravilan izbor inostranih banaka sa kojima će uspostaviti kontokorentni odnos, pogotovu ako ona kod tih banaka otvara svoje tekuće račune, jer im poverava svoja sredstva na čuvanje i raspolaganje.

Prilikom zaključenja aranžmana o uspostavljanju korespondentskih odnosa, banka ne mora otvoriti tekući račun kod te banke, već se može sporazumeti da joj pokriće za bankarske transakcije dostavlja preko banke kod koje već ima otvoren tekući račun. Ovakvi inostrani korespondenti su nekontokorenti ili indirektni korespondenti banke.[28]

Kod odlučivanja o tome sa kojom će bankom i u kom obimu zaključiti aranžman, banka vodi računa o bonitetu inostranih banaka, o razgranatosti njihovih bankarskih veza u svetu, o uslovima pod kojima obavljaju poverene poslove, obimu transakcija u određenoj valuti i dr.

Tekući (kontokorentni) računi korespondentskih banaka se vode u onoj valuti u kojoj se izvršavaju međusobna plaćanja između tih banaka. Tekući račun koji jedna banka otvara kod svoje korespondentskenaziva se nostro račun (od italijanske reči nostro – naš). Za banku kod koje je tj račun otvoren, to je loro račun (od italijanske reči loro – njihov).[29]

Sredstva jedne banke na tekućem računu kod druge banke u inostranstvu predstavljaju njeno devizno potraživanje, kojim ona u svakom trenutku može slobodno da raspolaže.

Banka može kod istog kontokorenta da ima više tekućih računa u različitim valutama, ako to odgovara njenim poslovnim interesima. Takođe, pored tekućeg, banka može da ima i druge račune za posebne poslovne namene, kao na primer: depozitni račun,

[27] Ristić, Ž., Tržište novca, Privredi pregled, Beograd, 2000, str.81
[28] Ristić, Ž., Tržište novca, Privredi pregled, Beograd, 2000, str.81.
[29] Ristić, Ž., Tržište novca, Privredi pregled, Beograd, 2000, str.84.

račun za sredstva pokrića za otvorene akreditive, za terminske i garancijske depozite, za kredite itd.

Za sve otvorene tekuće nostro račune kod inokorespondenata, banke vode analogne račune u svom knjigovodstvu na kojima knjiže sve obavljene promene. Na bazi izvoda računa koje im dostavljaju kontokorenti, banke vrše kontrolu saglasnog knjiženja svih promena, kao i povremeno potvrđivanje ispravnosti salda na istima.

Prilikom ugovaranja kontokorentnih odnosa, banke uvek nastoje da dođe do otvaranja loro računa od strane druge banke, jer je to sa aspekta likvidnosti i optimalizacije devizne imovine banke uvek povoljnije rešenje.

9. BANKARSKI KREDITI – KREDITNE LINIJE – KOD POSLOVA PLATNOG PROMETA

Kontokorentni računi banaka kod inostranih banaka u principu moraju da su uvek u aktivi, tako da banke imaoci računa na tim računima raspolažu potrebnim sredstvima za promptno izvršavanje svih dospelih plaćanja. Održavanje stalne likvidnosti radi izvršavanja obaveza plaćanja prema inostranstvu je, među ostalim, i jedna od obaveza po postojećim propisima za naše poslovne banke koje imaju ovlašćenje za obavljanje poslova platnog prometa sa inostranstvom.

Međutim, može se dogoditi, naročito kod većeg obima svakodnevnog platnog prometa preko određenog kontokorentnog nostro računa, da iz raznih razloga (zakašnjenje očekivanog deviznog priliva ili ranije prispeće nekih isplata iz akreditivnog poslovanja itd.) u nekom trenutku nema na računu dovoljno sredstava za isplatu svih dospelih obaveza plaćanja. Da u takvim situacijama ne bi došlo do odlaganja dospelih isplata, ugovara se već kod uspostavljanja kontokorentnog odnosa (a može i kasnije) odobravanje posebnog kredita za prekoračenje. To je kratkoročan kredit na rok od svega nekoliko dana (koliko je potrebno da se izvrši ispravka).[30]

Poseban oblik međubankarskih kredita predstavljaju kratkoročni krediti koje banke odobravaju jedna drugoj namenski u vezi sa obavljanjem poslova platnog prometa, naročito za izvršavanje plaćanja po osnovu otvorenih dokumentarnih akreditiva. Procedura odobravanja međunarodnih bankarskih kredita je relativno brza i jednostavna.

[30] Ognjanović, V., Međunarodno bankarstvo, Beograd, „Grifon“ Podgorica, 2004, str. 188.

Ovi krediti se obično odobravaju sa rokovima vraćanja od 3 ili 6 meseci, ređe na 9, a najdalje do 12 meseci. Najčešće se ugovaraju na revolving bazi do određene maksimalne visine tako da se nakon otplate kredit može ponovo koristiti. Prema revolving kreditnom aranžmanu, zajmoprimac može da pozajmi sredstva, otplati ista i ponovo pozajmi sredstva u zavisnosti od njegovih potreba. Kod revolving kreditnih aranžmana provizija za angažovanje sredstava je obično oko 0,5%.[31]

Uobičajeno je da ove linije budu višenamenske, tako da se osim za povlačenje sredstava putem naloga za plaćanje, mogu koristiti tako što će banka davalac linije izdati na teret linije svoju garanciju (činidbenu ili plativu) ili dati svoju konfirmaciju po akreditivu banke korisnice linije.[32]

10. INSTRUMENTI PLATNOG PROMETA SA INOSTRANSTVOM

Platni promet sa inostranstvom se obavlja u skladu sa propisima:

- svake zemlje posebno;
- prihvaćenim međunarodnim standardima, pravilima i uzansama;
- svim propisima koji uređuju ekonomske odnose sa inostranstvom.

U skladu sa važećim propisima, platni promet sa inostranstvom se obavlja u konvertibilnim devizima i dinarima preko računa banaka u inostranstvu ili preko računa stranih banaka i drugih stranih lica u Srbiji. Poslove platnog prometa sa inostranstvom mogu obavljati samo banke koje dobiju ovlašćenje od Narodne banke Srbije, a sama Narodna banka Srbije obavlja platni promet za potrebe države odnosno vlade i njenih organa i po poslovima iz svoje nadležnosti.

Platni promet, s obzirom na način plaćanja, može biti gotovinski (keš) i bezgotovinski (ček, menica, doznaka, kreditno pismo, inkaso, akreditiv). U poslovima platnog prometa sa inostranstvom najvažniju ulogu imaju ovlašćene banke i njihovi

[31] Kapor, P., Međunarodne poslovne finansije, Megatrend univerzitet, Beograd, 2008. str. 196.
[32] Ognjanović, V., Međunarodno bankarstvo, Beograd, „Grifon“ Podgorica, 2004, str. 188.

inostrani korespondenti i kontokorenti kod kojih banke imaju otvorene račune, a posebnu ulogu u tome imaju instrumenti plaćanja.[33]

Osnovni cilj instrumenata platnog prometa sa inostranstvom je da zaštite interese i kupca i prodavca koji se nalaze u različitim zemljama. Mogućnosti za podelu instrumenata platnog prometa sa inostranstvom su vrlo raznovrsne.Generalno se podela može napraviti na bazi:

- sistema obezbeđenja kupca i prodavca koje pojedini instrumenti nude i
- načina funkcionisanja instrumenata plaćanja.

Sa tih aspekata međunarodni platni promet se izvršava upotrebom brojnih instrumenata plaćanja od kojih su navažniji **bankarska doznaka**, **inkaso**, **ček**, **akreditiv** – instrument plaćanja i obezbeđenja plaćanja, **menica** itd.

Kao instrumenti obezbeđenja plaćanja javljaju se **garancije** i j**emstva**, **instrumenti osiguranja kredita** i **stvarno – pravna obezbeđenja** (hipoteka i zalog).[34]

10.1. Bankarska doznaka

Doznaka je pismeni, telegrafski ili SWIFT nalog jedne banke drugoj banci za isplatu tačno određenog iznosa određenom licu, korisniku.

Ovo je najstariji i najčešće korišćen instrument u međunarodnim plaćanjima naročito kada su u pitanju nerobna plaćanja, a koristi se i kod robnih plaćanja u situacijama kada postoji puno poverenje između ugovornih strana (ne postoji rizik za ugovorne subjekte).[35]

Kao učesnici u poslovima sa doznakama pojavljuju se:

- nalogodavac – učesnik koji inicira plaćanje prema inostranstvu i koji se za tu svrhu obraća svojoj poslovnoj banci,
- poslovna banka posrednik – koja izvršava nalog samostalno ili preko svojih korespondenata,
- banka korespondent i
- korisnik.

[33] Ognjanović, V., Međunarodno bankarstvo, Beograd, „Grifon“ Podgorica, 2004, str. 190.
[23] Bjelica , V., Bankarstvo, Budućnost, Novi Sad, 2001.
[35] Komazec, S.; Živković, A.; Ristić, Ž., Poslovna politika banaka, Ekonomski fakultet, Beograd, 2000, str. 287.

Da bi se doznaka mogla pravilno izvršiti ona mora posedovati sledeće osnovne elemente:

- ime i adresu banke nalogodavca,
- datum i broj doznake,
- iznos i oznaku valute koju treba isplatiti,
- ime nalogodavca,
- ime i adresu korisnika doznake,
- svrhu doznake,
- uslove isplate,
- ime i adresu isplatne banke,
- rambursnu klauzulu i
- određenje ko snosi troškove izvršenja doznake.

U platnom prometu sa inostranstvom primenjuje se nekoliko vrsta doznaka od kojih su najpoznatije:

- ***nostro i loro doznaka*** – kod nostro doznake radi se o slanju sredstava iz naše zemlje u inostranstvo, posredstvom domaće i inostrane banke. Kod loro doznake u pitanju je transfer sredstava iz inostranstva domaćem subjektu uz učešće inostrane i domaće banke.
- ***robna i nerobna doznaka*** – pod robnim doznakama se podrazumevaju sve one doznake koje za osnov plaćanja imaju vrednost neke robe koja je naznačena u fakturi ili čije se plaćanje vrši davanjem avansa. Nerobne doznake nemaju osnov plaćanja u robi. Odnose se na plaćanja po svim ostalim osnovima (pružanje usluga, pokloni i dr.).
- ***uslovna i bezuslovna doznaka*** – o uslovnoj bankarskoj doznaci govorimo onda kada se za izvršenje doznake zahteva ispunjenje određene radnje ili uslova iz osnovnog ugovora. Najčešće je u praksi primenjivan uslov u kojem nalogodavac zahteva da korisnik izda potvrdu, odnosno priznanicu kojom se potvrđuje da je doznaka zaista isplaćena korisniku. Kada nalogodavac prilikom davanja instrukcija banci za izvršenje doznake u inostranstvo ne zahteva nikakav poseban uslov u vezi sa isplatom doznake govorimo o bezuslovnoj doznaci.
- ***obična i telegrafska doznaka*** – snadbevene su šifrom kako bi se mogla proveriti istinitost bankarskih naloga. Šifra se ugovara pri uspostavljanju korespondentskih odnosa i predstavlja poslovnu tajnu svake banke. U savremenoj bankarskoj paraksi potpuno je

prevaziđena praksa da se doznake šalju poštom, ali i teleksom jer su sve veće banke uključene u SWIFT.

❖ ***konvertibilne i kliriniške*** – podela doznaka prema valuti plaćanja. Doznake u konvertibilnim valutama izvršavaju ovlašćene banke, same, neposredno putem svojih inostranih korespondenata. Klirinške doznake banke izvršavaju putem Narodne banke Srbije, koja vodi klirinške račune za one zemlje as kojima je ugovoren klirinški način plaćanja.

10.2. Međunarodni ček

Ček je hartija od vrednosti kojom njen izdavalac (trasant) daje bezuslovan nalog drugom licu (trasatu) da iz njegovog (trasantovog) pokrića isplati naznačenu sumu novca korisiniku čeka (remitentu). Po svojoj prirodi ček je strogo formalna hartija od vrednosti, u kojoj je sadržano obligaciono pravo - potraživanje određene sume novca.[36]

Kao instrument bezgotovinskog plaćanja ček je potisnuo upotrebu gotovog novca i pruža značajne prednosti sa aspekta rizika i troškova. Ček mora da sadrži osnovne-bitne elemente koji su propisani zakonom i to:

- oznaku da je ček,
- naredbu da se plati određeni iznos,
- ime trasata (ko treba da plati),
- datum i mesto plaćanja čeka,
- datum i mesto izdavanja čeka,
- ime trasanta i njegov potpis,
- ime korisnika (remitenta) kod čeka nije obavezno ako je ček na donosioca.

Trasant se potpisuje u donjem uglu na licu čeka. Po propisima najvećeg broja država, ček se može vući samo na banku ili sličnu instituciju.

U praksi su poznate sledeće vrste čekova:

- **Bankarski ček** (nostro i loro čekovi) - Nostro čekovi se izdaju u domicilnoj zemlji, a plativi su u inostranstvu. Kod ovih čekova, trasant je domaća banka, trasant inostrana

[36] Kapor, P., Bankarstvo sa osnovama bankarskog poslovanja i međunarodnim bankarstvom, Megatrend univerzitet, Beograd, 2007,str. 440.

banka, a remitent fizičko ili pravno lice. Loro bankarske čekove izdaje inostrana banka (trasant). Za razliku od nostro čekova, loro čekovi su plativi ili u inostranstvu ili u domicilnoj zemlji. Mogu glasiti na konvertibilne valute i na dinare.

- **Privatni čekovi** (certifikovani i necertifikovani) - Kod privatnog certifikovanog čeka banka trasat stavlja klauzulu „certified" sa datumom certifikovanja ovlašćenih lica (obično su dva potpisnika) i ovaj ček se može odmah isplatiti. Kod privatnog necertifikovanog čeka se isti prima na inkaso ili se traži potvrda (preko SWIFT-a) od banke trasata da li ček ima pokriće.
- **Putnički** (travellers) **čekovi –** korisnici ovog čeka ne mogu biti pravna lica , već samo fizička lica. Izdaju se u korist trgovca, putnika ili turiste i glase na okrugle sume. Mogu se naplatiti obično šest meseci od dana izdavanja (poznati su putnički čekovi America Express Company).

Prema nameni i obliku, postoji više vrsta čekova:[37]

- isplatni ček - namenjen plaćanju u gotovom novcu;
- prenosni ček - za plaćanje sa jednog tekućeg računa na drugi;
- obračunski ček - ima istu namenu kao i prenosni ček, samo ima klauzulu „za obračun";
- barirani ček je precrtan sa dve paralelne dijagonalne linije i isplata se po njemu može izvršiti samo preko banke (opšti precrtaj) ili samo kod određene banke - njene poslovne jedinice (posebni precrtaj).
- limitirani ček – ček kod koga je banka unapred odredila plafon do koga se može kretati iznos i nelimitirani ček, koji nema tog plafona.
- cirkularni ček - omogućava klijentu da se obrati bilo kojoj filijali banke ili njenim korespondentima.

10.3. Dokumentarni akreditiv

U širem značenju dokumentarni akreditiv je ugovor, sporazum ili utemeljenje na osnovu koga banka, koja otvara akreditiv po nalogu svog klijenta (nalogodavca) preuzima obavezu da će izvršiti plaćanje korisniku akreditiva (trećem licu) ili pak da će

[37] Kapor, P., Bankarstvo sa osnovama bankarskog poslovanja i međunarodnim bankarstvom, Megatrend univerzitet, Beograd, 2007,str. 441.

ovlastiti neku drugu banku da izvrši plaćanje uz podnošenje pismenog dokumenta. Akreditiv u užem smislu predstavlja samo pravni odnos koji se uspostavlja između akreditivne banke i korisnika akreditiva.[38] Dokumentarni akreditiv je dobio naziv po tome što kupac (uvoznik) zahteva od prodavca (izvoznika) da mu dostavi niz dokumenata koji su predviđeni u ugovorenim uslovima akreditiva.

Dokumentarni akreditiv ima dvojaku ulogu:

- ulogu sredstva plaćanja i
- ulogu instrumenta obezbeđenja potraživanja prema stranom partneru.

Ulogu obezbeđenja plaćanja dokumentarnog akreditiva možemo objasniti na sledeći način. Kupac (nalogodavac za otvaranje akreditiva) nalaže banci da prodavcu plati određeni iznos novca, pod uslovom da prodavac (korisnik akreditiva) o roku podnese banci nalogom uslovljena dokumenta. Na ovaj način su zaštićene obe ugovorne strane iz osnovnog posla, i kupac (siguran da prodavac neće moći doći u posed sredstava pre nego što ispuni ugovornu obavezu, najčešće prezentira dokaz da je roba otpremljena kupcu) i prodavac (koji je obezbeđen da će doći u posed novca onog trenutka kada dokaže da je ispunio ugovornu obavezu, otpremio robu).

10.3.1. Subjekti akreditivnog posla

Kao osnovne učesnike akreditivnog posla možemo navesti:

- nalogodavac – lice koje daje nalog banci za otvaranje akreditiva, najčešće i korisnik robe ili usluge,
- akreditivna banka – banka kojoj je upućen nalog za otvaranje akreditiva. Ova banka otvara dokumentarni akreditiv u svoje ime, za račun svog klijenta, a u korist trećeg lica (korisnika akreditiva),
- korisnik akreditiva – lice u čiju korist se otvara akreditiv, obično prodavac robe ili izvršilac usluga,
- posrednička banka.

[38] Komazec, S.; Živković, A.; Ristić, Ž., Poslovna politika banaka, Ekonomski fakultet, Beograd, 2000, str. 275.

Banka se kao posrednik u inostranstvu može javiti u nekoliko različitih uloga, i to kao:

- avizirajuća banka – banka koja ne preuzima nikakvu obavezu prema korisniku akreditiva, već samo obaveštava korisnika akreditiva da je otvoren akreditiv u njegovu korist i saopštava uslove pod kojima je akreditiv otvoren,
- potvrđujuća (konfirmirajuća) banka – avizirajuća banka koja prihvata samostalnu obavezu da korisniku akreditiva stavi na raspolaganje akreditivom predviđeni iznos,
- isplatna banka – banka koja je ovlašćena od akreditivne banke da isplati akreditivni iznos i izvrši prijem i pregled predviđenih dokumenata,
- negocirajuća banka – banka koja je od strane akreditivne banke ovlašćena da otkupi akreditivne menice. Ovlašćenje može biti posebno, kada je samo jedna banka ovlašćena za negociranje ili može biti opšte kada se kao negocirajuća banka može javiti bilo koja banka.

10.3.2. Vrste međunarodnog dokumentarnog akreditiva

U savremenoj poslovnoj i bankarskoj praksi postoji više oblika u kojima se mogu pojaviti dokumentarni akreditivi. Najčešći su sledeći:

Nostro i loro akreditivi – Akreditivi koje otvaraju naša preduzeća a u korist stranog partnera nazivaju se nostro akreditivi. S druge strane, ako je akreditiv otvoren od strane partnera iz inostranstva, a u korist naše firme govorimo o loro akreditivu.

Opozivi i neopozivi akreditivi – Osnovna karakteristika neopozivog akreditiva je da on predstavlja čvrstu I neopozivu obavezu banke prema korisniku akreditiva. U ovome slučaju akreditivna banka praktično garantuje korisniku akreditiva da će iznos biti isplaćen nakon ispunjenja predviđenih uslova. Kod ovog akreditiva obaveza banke prema korisniku je samostalna i ne može se menjati niti opozvati bez izričitog pristanka svih zainteresovanih strana. Na samom nalogu za otvaranje akreditiva mora biti precizirano da li se radi o opozivom ili neopozivom akreditivu. Ako ništa nije navedeno smatra se da je akreditiv opoziv. Opoziv akreditiv znači da akreditivna banka može u svakom momentu da izmeni ili poništi akreditiv bez prethodnog obaveštenja korisniku. Pošto je korisnik

kod ovog akreditiva praktično nezaštićen, koristi se između partnera koji se dobro poznaju I između kojih postoji visok stepen poverenja.

Potvrđeni i nepotvrđeni akreditiv – Potvrđeni ili konfirmirani akreditiv znači da avizirajuća banka potvrđuje neopozivi dokumentarni akreditiv koji je otvorila akreditivna banka. Konfirmirajuća banka, od trenutka kada je potvrdila akreditiv, preuzima čvrstu, neopozivu i samostalnu obavezu prema korisniku akreditiva, pod uslovom da ovaj ispuni uslove navedene u akreditivu. Upravo zato kada je u pitanju potvrđeni akreditiv, akreditivna i konfirmirajuća banka su solidarno odgovorne korisniku za isplatu akreditivnog iznosa. Za razliku od ove situacije, u slučaju nepotvrđenog akreditiva korespondentska banka ima obavezu samo da obavesti korisnika akreditiva da je u njegovu korist otvoren akreditiv pod određenim uslovima.

Prenosivi i neprenosivi akreditivi – Prenosiv akreditiv je takav akreditiv kod koga korisnik ima pravo da banci koja je pozvana da izvrši isplatu ili akceptiranje, ili bilo kojoj drugoj ovlašćenoj banci, izda uputstvo da akreditiv u celini ili delimično prenese na drugog korisnika. Ako nije posebno navedeno smatra se da je u pitanju neprenosiv akreditiv.

Akreditivi domicilirani u zemlji i inostranstvu – Mesto plaćanja (domicil) je ono mesto u kome korisnik akreditiva ima pravo da prezentira dokumenta ovlašćenoj banci za prijem dokumenata i da od nje zahteva honorisanje.

Jednostrani ili jednokratni akreditiv – predstavlja takav dokumentarni akreditiv koji se odnosi na jednu određenu poslovnu transakciju i gasi se iskorišćenjem akreditivnog iznosa.

Rotativni akreditiv – ima karakteristiku da se posle izvesnog vremena akreditivni iznos "vraća" na prvobitni iznos sve dok se ne dostigne određeni maksimum čija se visina utvrđuje određenom sumom ili brojem obnavljanja prvobitnog iznosa. Na ovaj način se dolazi u poziciju da se posle iskorišćavanja prvobitnog akreditivnog iznosa ne mora otvarati novi akreditiv.

Akceptni dokumentarni akreditiv – Kod ove vrste akreditiva korisnik akreditiva u zamenu za uredno podneta dokumenta dobija akcept na menici, koju je vukao na akreditivnu banku ili nalogodavca već prema akreditivnim uslovima. U slučaju da dokumenta ispunjavaju predviđene uslove, akreditivna banka je obavezna da akceptira

menicu, tzv. Dokumentarnu menicu, menicu koju prate neka dokumenta. Tek posle akceptiranja takva menica se odvaja od dokumenata I započinje svoj samostalni menični život.

Akreditiv i odgođenim plaćanjem – Osnovna karakteristika međunarodnog dokumentarnog akreditiva je u tome da se momenat predaje dokumenata i honorisanja dokumenata međusobno poklapaju. Međutim, kod akreditiva i odgođenim plaćanjem akreditivna banka preuzima obavezu prema korisniku da će određeno vreme posle prezentacije dokumenata isplatiti akreditivni iznos korisniku akreditiva.

Akreditiv as "crvenom klauzulom" i podakreditiv – kod akreditiva i "crvenom klauzulom" banka može korsiniku akreditiva isplatiti određeni iznos na ime avansa, a kod podakreditiva korisnik akreditiva može dati nalog banci da otvori novi akreditiv iz iznosa njemuodobrenog akreditiva u korist njegovog podliferanta.

Stand–by akreditiv – Ono po čemu se stand–by akreditiv razlikuje od ostalih oblika akreditiva je to što se kod stand-by akreditiva ispunjenje bančine obaveze vezuje za neispunjenje dužnikove obaveze. Obaveza banke dospeva u času kada korisnik prezentira banci svoju pismenu izjavu u kojoj se konstatuje da dužnik iz osnovnog ugovora do određenog roka nije ispunio svoju novčanu obavezu koju je bio dužan da ispuni. Kod ovog akreditiva se ne pojavljuju ni robna ni transportna dokumenta, odn. Negocijabilne hartije od vrednosti.

10.4. Međunarodno kreditno pismo

Kao jedan od instrumenta plaćanja u međunarodnom platnom prometu javlja se i kreditno pismo. Kreditno pismo možemo definisati kao pismeni nalog domaće banke kojim ovlašćuje banku kontokorenta u inostranstvu da licu koje je navedeno u pismu isplati određenu sumu novca, odjednom ili delimično, u unapred definisanom vremenskom periodu.

Učesnici posla u ovom slučaju su:

- nalogodavac – lice koje traži izdavanje kreditnog pisma,
- banka koja izdaje kreditno pismo
- banka koja će vršiti isplatu kreditnog pisma u inostranstvu i
- korisnik sredstava iz kreditnog pisma.

Kao bitni elementi kreditnog pisma navode se:

- naziv i sedište izdavaoca kreditnog pisma,
- naziv i sedište banke koja će izvršiti isplatu po kreditnom pismu,
- naziv ili ime korisnika (kreditno pismo može biti u korist i fizičkog lica),
- maksimalni iznos koji se može naplatiti,
- datum izdavanja i rok važenja,
- redni broj pisma i
- potpis ovlašćenog lica overen pečatom banke izdavaoca.

U platnom prometu sa inostranstvom poznata je podela na **loro i nostro kreditna pisma**, kao i na: 1) **obično kreditno pismo** kod koga je samo jedna banka ovlašćena da vrši isplatu; 2) **cirkularno kreditno pismo** kod koga je više banaka ovlašćeno da izvrši isplatu, i 3) **trgovačko ili komercijalno kreditno pismo** koje je vrlo slično akreditivu, pošto se može naplatiti samo uz prethodno dostavljanje određenih dokumenata.[39]

Kreditno pismo se sastavlja u tri primerka, pri čemu original i druga kopija pripadaju korisniku, a prva kopija ostaje banci izdavaocu.

10.5. Inkaso poslovi

Pod ugovorom o dokumentarnom inkasu podrazumeva se takav bankarski posao kod koga banka preuzima obavezu da će po nalogu i za račun svog klijenta (prodavca, nalogodavca) naplatiti novčano potraživanje koje ovaj ima prema trećem licu (kupcu, trasatu) uz istovremenu predaju određenih dokumenata, dok se klijent (nalogodavac) obavezuje da će za to platiti banci proviziju i troškove koje je imala prilikom izvršenja dobijenog naloga I instrukcija.[40]

U obavljanju inkaso poslova javljaju se sledeći učesnici:

- prodavac – izvoznik – može da bude fizičko lice ili pravno lice koje po otpremi robe poverava svojoj banci dokumenta koja se odnose na otpremu robe. Ova dokumenta sadrže i pismeni nalog u kome su uputstva vezana za naplatu potraživanja;

[39] Kapor, P., Bankarstvo sa osnovama bankarskog poslovanja i međunarodnim bankarstvom, Megatrend univerzitet, Beograd, 2007,str. 444.
[40]Komazec, S.; Živković, A.; Ristić, Ž., Poslovna politika banaka, Ekonomski fakultet, Beograd, 2000, str. 284.

- banka prodavca – izvoznika (domaća banka) – predaje dokumenta dobijena od svog komitenta svojoj korespodentskoj baci u inostranstvu;
- banka naplate (inostrana banka) – prima dokumenta od banke i poziva lice koje je označeno na pismenom nalogu, da pruzme dokumenta i inkaso isplate;
- inostrani kupac – uvoznik – dužan da se odazove na pozive domaće banke i da bez odlaganja izvrši isplatu ako nije isplatio i da prosledi svojoj banci dokumenta o tome.

Podela dokumentarne – inkaso naplate prema dokumentima koji se koriste kod njenog izvršenja:

- nerobna dokumentarna naplata – odnosi se na naplatu finansijskih dokumenata, kao što su menice, čekovi i priznanice;
- robna dokumentarana naplata – odnosi se na naplatu komercijalnih papira, faktura, otpremnih dokumenta – sem finansijskih dokumenta;
- nostro dokumentarana naplata – odnosi se na slanje robnih i finansijskih dokumenta iz zemlje davaoca naloga u inostranstvo putem domaće i inostrane banke;
- loro dokumentovana naplata – domaća banka prima nalog od inostrane banke da pozove domaćeg subjekta (na primer, uvoznika) da otkupi dokumenta.

Primenom dokumentarne – inkaso naplate , kupac – izvoznik ne mora svoja novčana sredstva da angažuje unapred za pokriće akreditiva kao što je to slučaj kod otvaranja dokumentovanog akreditiva. Takođe, kupac – uvoznik se ne izlaže riziku da će izvršiti isplatu, a da robu neće primiti. Isto tako, usluge koje nudi banka kod dokumentarnog inkasa su znatno jeftinije od usluga koje su uobičajene kod dokumentarnog akreditiva, a može se i koristiti kod plaćanja gde kupac nije unapred poznat.

10.6. Međunarodna menica

Menica je hartija od vrednosti po naredbi. Ona je obligaciono – pravna hartija od vrednosti koja uvek glasi na određenu svotu novca.

Menicu možemo definisati kao hartiju od vrednosti kojom se njen izdavalac bezuslovno obavezuje da će on sam ili po njegovom nalogu određeno treće lice isplatiti u

njoj navedenom poveriocu ili po njegovoj naredbi iznos novca koji je u menici označen, i to u određeno vreme i na određenom mestu.[41]

Menica se upotrebljava kao kreditno sredstvo, sredstvo obezbeđenja potraživanja i sredstvo plaćanja. U prometu se razlikuju sledeće vrste menice:

- **vučena ili trasirana menica** – menica kojom trasant korisniku il I drugom licu, po njegovoj naredbi, obećava isplatu novčane sume od drugog lica ili banke trasata;
- **sopstvena menica** – menica koja označava plaćanje u meničnom obliku. Kod nje se njen izdavalac obavezuje da će isplatiti, u vreme dospelosti menace, određenu meničnu sumu novca remitentu;
- **blanko menica** – menica kod koje u momentu njenog izdavanja, voljom njenog izdavaoca, nedostaju neki bitni elementi, koje naknadno popunjava poverilac, a saglasno sporazumu I izdavaocem menice;
- **robna (trgovačka) menica** – izdaje je preduzeće (kompanija) u vezi sa kupovinom i prodajom robe;
- **finansijska menica** – koristi se za obezbeđenje novčanih potraživanja u vezi sa nekim već postojećim ugovorom (pre svega ugovorom o kreditu).

Menica sadrži devet bitnih elemenata:

- oznaka menice mora da stoji na slogu menice;
- bezuslovan nalog da se plati određeni iznos (izražava se rečima „platite" ili „isplatite");
- ime trasata ;
- rok dospelosti tj. Vreme kada menični iznos treba da se isplati;
- mesto plaćanja menice;
- ime remitenta;
- mesto izdavanja menice;
- datum izdavanja menice i
- potpis lica koje je izdalo menicu (trasanta).

[41] Komazec, S.; Živković, A.; Ristić, Ž., Poslovna politika banaka, Ekonomski fakultet, Beograd, 2000, str. 296.

10.7. Bankarska garancija

Bankarska garancija predstavlja instrument osiguranja plaćanja u međunarodnom platnom prometu, koja dobija sve veći značaj širom primenom bankarske doznake, akreditiva, čeka i menice u međunarodnom platnom prometu.[42] Pod garancijom se podrazumevaju isprave kojima se banka obavezuje da plati dug umesto dužnika, ako dužnik to ne učini u ugovorenom roku.

Bankarskom garancijom se obezbeđuje korisnik garancije ne samo u slučajevima nastupanja nemogućnosti plaćanja obaveza glavnog dužnika nego i za niz neispunjavanja ili za neuredno izvršavanje ugovorenih obaveza.

Dva bitna svojstva bankarske garancije dovela su do toga da ih poverioci rado prihvataju:

- ❖ neopozivost i
- ❖ bezuslovnost.

Neopozivost znači da banka ne može odustati od već date garancije ili je povući u roku njene važnosti bez prethodne saglasnosti svih učesnika u garancijskom poslu.

S druge strane poverilac nema potrebu da poseže za prinudnom naplatom svog potraživanja od glavnog dužnika, jer se u svakom trenutku može obratiti banci I od nje zahtevati isplatu navedene sume.

Bankarska garancija se redovno izdaje u pismenoj formi, a samo izuzetno usmenim putem. Forma i sadržina ovog instrumenta nisu propisani, već su uslovljeni dugogodišnjom praksom.

Bitni elementi bankarske garancije su:

- naziv i sedište banke koja izdaje garanciju,
- naziv i sedište primaoca (korisnika) garancije,
- naznačenje posla čije se ispunjenje obezbeđuje garancijom, kao i iznos bankarske garancije,
- rok važenja bankarske garancije (obično 15-30 dana duži od roka izvršenja obaveze za koju se daje garancija),

[42] Vunjak, N. M., Kovačević, Lj. D., Bankarstvo – bankarski menadžment, Ekonomski fakultet, Subotica, 2006, str. 572.

- potpis ovlašćenih lica,
- mesto i datum izdavanja garancije,
- broj garancije,
- klauzulu o vraćanju garancije i
- ostale klauzule.

Poslovi bankarske garancije odvijaju se između sledećih pravnih lica:

- **nalogodavac garancije** – dužnik je preduzeće koje se obavezuje svom partneru da će izvršiti ugovorene obaveze, za koje banka izdaje garanciju.
- **banka garant** – banka koja korisniku garancije garantuje da će u ugovorenom roku nalogodavac garancije izvršiti svoje preuzete obaveze navedene u garanciji, te da će izvršenje preuzeti banka ukoliko to ne učini nalogodavac.
- **korisnik garancije – poverilac** – lice koje stiče pravo potraživanja od svog komitenta ili od banke garanta ako dužnik ne izvrši svoju obavezu.

U zavisnosti od prihvaćenog kriterijuma moguće je govoriti o četiri vrste bankarskih garancija:

1) Prema vrsti posla čije se izvršenje obezbeđuje
   - licitaciona garancija,
   - garancija za dobro izvršenje posla,
   - garancija za vraćanje avansa.
2) Prema uslovima koji treba da budu ispunjeni da bi se isplatio garantni iznos
   - uslovna garancija,
   - bezuslovna garancija.
3) Prema zavisnosti bankarske garancije od osnovnog posla
   - samostalna garancija,
   - akcesorna bankarska garancija.
4) Prema broju banaka koje učestvuju u garancijskom poslu
   - supergarancija,
   - kontragarancija.

10.8. Elektronski novac

Elektronski novac ili "nevidljivi novac" je uveliko osvojio razvijene zemlje. Smatra se da je najveće tehnološko dostignuće u razvoju bankarstva pojava elektonskog novca, a samim tim i elektronskog bankarstva. Svuda se nalaze EFTPOS (automati u robnim kućama za elektronsko plaćanje) i ATM (bankomati za povlačenje gotovog novca).

Elektonski novac predstavlja „specifičnu monetarnu informaciju" koja se putem elektronskih impulsa prenosi između transaktora koji obavljaju plaćanja.[43] Elektronski novac omogućava kupovinu roba i usluga pomoću računara u okviru komercijalne računarske mreže (npr. Internet) ili preko poslovnih bankarskih mreža (npr. SWIFT). Ektronski novac u svakonevnim finansijskim transakcijama zamenjuje gotovinu i čekove.

Elektronski novac podrazumeva korišćenje jedinstvene tehnologije i jedinstvenog jezika. Ne postoje papiri, već samo magnetna kartica na kojoj se na jednom kvadratnom centimetru nalaze svi neophodni podaci i stanje sredstava korisnika određene kartice. Kada se na primer kartica ubaci u ATM instaliran u Tokiju, za 6 – 8 sekundi korisnik dobije gotovinu (automatski se zadužuje njegov račun na primer u Parizu u eurima, izvrši konverzija u jene, isplati korisnik I odmah potom da stanje na korisnikovom računu).

Prednost elektronskog novca nije samo brzina već pre svega sigurnost od krađe i falsifikata, pa se u svetu nastoji da svaka platna kartica bude kompatibilna I za korišćenje u ATM I EFTPOS.

ATM (Automatic Teller Machine) bankomat omogućava:

- isplatu gotovine;
- uplatu gotovine;
- stanje na računu;
- naloge za plaćanje, prenos;
- daje izvode;

[43] Kapor, P., Bankarstvo sa osnovama bankarskog poslovanja i međunarodnim bankarstvom, Megatrend univerzitet, Beograd, 2007,str. 448.

- izdavanje čekova.

Sve ovo je dostupno svakom korisniku kartice koji dobija svoj PIN (personalni identifikacioni broj) koji mu omogućava pristup sistemu.

Evropska komisija je donela paket mera kojima se želi uticati na što šire korišćenje kartica kao instrumenta bezgotovinskog plaćanja. Evropski i sistemi nude široku lepezu ovih kartica:

- garantne kartice (uvek je prati i ček);
- kreditne kartice;
- debitne kartice;
- poslovne kartice i dr.

Izdavaoci kartica mogu biti banke, turističke organizacije, robne kuće, pošte. Koriste se u prodavnicama, robnim kućama, na benzinskim stanicama, u garažama, restoranima, hotelima I dr. Korišćenje kartica je lako, brzo, sigurnije od nošenja gotovine, ne ispisuje se ček, lakše se kontroliše trošenje sredstava.

Danas su najpoznatije sledeće kartice:

- Euroček garantna kartica;
- Eurocard;
- Mastercard;
- American Express;
- Diners;
- Visa;
- edc/Maestro (prva bankarska elektronska debitna kartica u Evropi koja se može koristiti širom sveta);
- Carte Bancaire (CB);
- Privilegovane kartice;
- Poslovne kartice itd.

Oblast kartične industrije izuzetno napreduje, ali ni ovde ne postoji kompletna zaštitita od zloupotrebe ukradenih, izgubljenih i falsifikovanih kartica, pa se znatna sredstva izdvajaju za unapređenje zaštite i sigurnosti.

Postoje i komercijalni finansijski sistemi za transfer novca kao što je Western Union koji koristi elektronsku tehnologiju i Internet za uplate, isplate i transfere novca,

pre svega doznaka koje nisu povezane sa robnim transakcijama, sa mrežom od oko 160.000 predstavništava u preko 195 zemalja sveta.

Generalno gledano, kada se govori o elektronskoj mreži međubankarskih plaćanja, treba praviti razliku između tzv. Malih plaćanja i velikih plaćanja (plaćanja velikih iznosa).

Za procesuiranje malih plaćanja koriste se uglavnom automatizovane klirinške kuće (Automated Clearing Houses – ACH) koje dnevno vrše prebijanje potraživanja i obaveza banaka koje učestvuju u klirinškim aranžmanima. Ove klirinške kuće mogu biti pod kontrolom centralne banke (na primer u SAD) ili mogu biti samostalne.

Za procesuiranje velikih plaćanja koja se odnose na plaćanja između banaka kao operativnih nosilaca platnog prometa, po nalogu i za potrebe njihovih komitenata, kao i između banaka i centralne banke. Ovde je moguća primena tzv. Neting sistema i RTGS sistema. Glavna karakteristika neting sistema se sastoji u tome da se poravnanja između banaka realizuju na neto principu, tj. Potraživanja i obaveze svake pojedinačne banke se prebijaju u toku radnog dana, s tim da se defintivno plaćanje i to neto iznosa koji nije kompenziran (po izvršenom poravnanju) vrši na kraju radnog dana, praktično kroz multilateralnu kompenzaciju.

Sistem bruto plaćanja u relanom vremenu (RTGS) ima sledeće karakteristike:

1) platni promet se vrši kontinuirano i odmah se vrši procesuiranje platnih instrukcija, pa se stoga procesuiranje plaćanja obavlja u realnom vremenu;

2) transfer novca se vrši po bruto principu, što znači da svaka instrukcija za plaćanje povlači za sobom novčani transfer (za razliku od neting sistema);

3) platni nalozi su bezuslovni i neopozivi, naravno pod uslovom da na računu banke ima dovoljno novčanih sredstava za pokriće konkretnog novčanog transfera.

11. ELEKTRONSKO PLAĆANJE – S.W.I.F.T.

SWIFT (Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication) mreža je osnovana u Belgiji 1973. godine kao neprofitabilno privatno akcionarsko društvo, s ciljem da postane globalna standardizovana svetska mreža za obradu i prenos finansijskih podataka. Swift predstavlja sistem elektronskog plaćanja sa definisanim standardom poruka, subjektima u lancu plaćanja, nefinansijskim institucijama (kupci, prodavci) i infrastrukturom sistema plaćanja. Sedište SWIFT - a je u Hulpu, Belgija. Iako stvoren na osnovu ideje unapređenja platnog prometa sa inostranstvom, SWIFT je postao nezamenljiva institucija u međunarodnom bankarstvu. Prema najnovijim podacima, SWIFT koristi više od 9.000 finansijskih institucija u 200 zemalja sveta, preko koga se godišnje prenese 1,27 milijardi poruka.

Srpske banke su se uključile u S.W.I.F.T. 1989. godine.

Sve finansijske poruke koje se prenose putem S.W.I.F.T. mreže formatizovane su u skladu sa S.W.I.F.T. standardima za tekst poruka. Prednosti S.W.I.F.T. standarda su mnoge: unificiranost jezika komunikacije i postupaka, visoka sigurnost i garantovana tajnost, trenutan prenos poruka, minimalne mogućnosti nastanka greške, efikasna kontrola, povezanost sa bankama širom sveta, mogućnost efikasnog upravljanja sredstvima, automatska obrada podataka, smanjenje troškova poslovanja.

Efekti koji se postižu primenom S.W.I.F.T. tehnologije rada su informacioni, organizacioni, materijalni.

Informacioni efekti su najveći, jer se raspolaže pravom informacijom o stanju na računima u inostranstvu, što omogućava donošenje prave odluke u pogledu plasmana slobodnih deviznih sredstava.

Organizacioni efekti su u smanjenju procesa rada, u slanju naloga za plaćanje u inostranstvo i prijemu informacija o uplatama na devizne račune u inostranim bankama. Smanjen je broj i tok cirkulacije dokumentacije itd.

Materijalni efekti se ogledaju u povećanju deviznih rezervi na ime kamata dobijenih od pravovaljanih plasmana deviznih sredstava, kao i u uštedama dobijenim usled toga što je korišćenje S.W.I.F.T. mreže za prenos poruka daleko jeftinije od klasičnih sredstava (teleks, pošta).

S.W.I.F.T. standardi predviđaju nekoliko kategorija poruka, razvrstanih prema obliku bankarske aktivnosti. Postoje sledeće kategorije poruka (u okviru kojih su dalje podele na grupe i tipove poruka):

0 sistemske i servisne poruke
1 transferi komitenata i čekovi
2 bankarski transferi
3 kupoprodaja deviza i konfirmacije (depoziti, zajmovi, kamatne stope)
4 naplate
5 hartije od vrednosti
6 plemeniti metali
7 akreditivi i garancije
8 travelers čekovi
9 specijalne i opšte poruke[44]

Sve bankarske poruke, (osim poruka iz kategorije 3 i 9) podležu proceduri verifikacije (šifriranja). Šifriranje se vrši automatski, na osnovu prethodno razmenjenih podataka putem S.W.I.F.T. mreže.

Poruke se putem mreže razmenjuju brzo i sigurno. Pouzdanost i tajnost poruka obezbeđena je kod svih članica u S.W.I.F.T. mreži, počev od pošiljaoca preko lokalne i međunarodne mreže do primaoca poruke. Sve članice S.W.I.F.T mreže na isti način tumače sadržaj poruka koje razmenjuju sa ciljem izvršavanja plaćanja/naplata u poslovima sa inostranstvom. SWIFT poruke mogu biti u obliku:

a) MT 103 (klijent banke A plaća klijentu banke B),
b) MT 202 (banka A plaća banci B),
c) MT 102 (mala plaćanja u realnom vremenu koja inicira klijent banke A klijentu banke B).

Tehnologija slanja i prijema poruke veoma je precizno definisana, standardizovana i maksimalno bezbedna. Funkcionisanje sistema počinje onog trenutka kada banka iz jedne zemlje, po nalogu nalogodavca, formatizuje poruku, na primer, nalog za plaćanje ili zahtev o upitu stanja na računu i prenese je terminalom ili putem mikroračunara do nacionalnog koncentratora, koji transakciju komunikacionom mrežom

[44] SWIFT Standards, Message Reference Guide

prosleđuje do operativnog centra koji poruku prenosi na nacionalni procesor druge zemlje u kojoj se nalazi sedište banke kod koje se obavlja plaćanje. SWIFT poruke imaju određeni format i određeni broj polja koja se opciono ili obavezno popunjavaju po standardnim pravilima. Posebna pažnja je posvećena sigurnosti celog sistema. Banka pošiljalac je odgovorna za unošenje podataka u sistem, pravilnost formata, šifriranje, formiranje ulaznog sekvencijalnog broja (ISN - Input Sequence Number) i puštanje poruke. Proveru protokola, postupaka i klasifikaciju poruka vrši regionalni procesor. Operativni centar proverava ISN format, obavlja arhiviranje poruke i formira izlazni sekvencijalni broj OSN (Output Sequence Number). Regionalni centar na izlazu obavlja deskripciju, klasifikaciju i proverava protokol, a banka primalac kontroliše prijem i proverava OSN i distribuira poruku.[45]

Kao što je napred rečeno, korišćenjem S.W.I.F.T. tehnologije znatno se ubrzava transfer sredstava u međunarodnom platnom prometu. Naše banke su prilagodile svoje poslovanje ovoj tehnologiji rada, i iskoristile priliku da automatizuju svoje poslovanje u delu koji se odnosi na obavljanje svih međunarodnih bankarkih poslova, kako bi povećale svoju efikasnost u radu i upravljanju sredstvima.

12. TARIFE NAKNADA ZA BANKARSKE USLUGE

Za svoj rad i troškove kod izvršenja raznih bankarskih operacija, po nalozima i za račun svojih komitenata i korespondentskih banaka, banke naplaćuju od nalogodavaca određene naknade za učinjene usluge (provizije). Visinu tih naknada i uslove za njihovo naplaćivanje kod pojedinih vrsta najčešćih poslovnih operacija u međunarodnom platnom prometu banke objavljuju u posebnom dokumentu »Tarifa za bankarske usluge«.

Za neke poslovne operacije utvrđuje se visina nadoknade u fiksnim iznosima, a za većinu operacija u procentima ili promilima od iznosa posla pri čemu može biti utvrđen i određen fiksni iznos za najmanju, odnosno za najveću naknadu po pojedinom poslu.

[45] Živković, A., Stankić, R., Krstić, B., Bankarsko poslovanje i platni promet, Ekonomski fakultet, Beograd, 2004, str. 530.

Tarife su prikazne u opštim uslovima poslovanja svake banke koja je ovlašćena za obavljanje platnog prometa sa inostranstvom i dostupne su svim klijentima, što se može videti na sledećim pimerima:

Primer 1:[46]

Kod Volksbanke Beograd, prema Tarifi iz 2009, provizija za izvršenje *nostro doznake* sa deviznog računa i iz dinarskog pokrića je 0,2%, za *uslovnu doznaku* je 0,35% (plus 0,2%), za *loro doznaku* 0,2%, za isplatu sa deviznog računa 0,30% i za prodaju valute 1%. Za otvaranje *nostro akreditiva* sa deviznim pokrićem provizija je 0,2% kvartalno, a sa dinarskim pokrićem 0,3% kvartalno, dok je provizija za *kontrolu dokumenata i plaćanje* 0,15%. Kod *loro akreditiva* provizija za notifikaciju bez obaveze banke je 0,15%, za *transfer akreditiva* 0,15 % i za *kontrolu dokumenata i plaćanje* 0,20%. Kod *nostro garancija* izdavanje garancije (issuing fee) se naplaćuje 0,1% jednokratno plus 0,35% kvartalno (ako je dinarsko pok riće) odnosno 0,25% kvartalno (ako je devizno pokriće), provizija za *konfirmaciju* se utvrđuje sporazumno, a provizija za *aktiviranje garancije* (penalty fee) je 3% jednokratno. Kod *loro garancija* provizija za aviziranje bez konfirmacije je 0,15% (za konfirmaciju se određuje sporazumno), a *naplata po garanciji* je 0,20%. Kod *inkasa* prosleđivanje dokumenata za naplatu ili plaćanje se naplaćuje u fiksnom iznosu od 1.800 dinara.

Primer 2:[47]

Tarifa Dresdner Banke za pružanje usluga drugim bankama početkom 2006. predviđala je sledeće naknade:

1) Računi:
   - držanje računa – 50 EUR mesečno,
   - knjiženje stavki – 0,50 EUR po stavki,
   - potvrda stanja – 50 EUR,
   - listing obaveza (u zavisnosti od posla) – minimalno 100 EUR.

2) Plaćanja (SWIFT):
   - plaćnje u korist finansijske institucije unutar EU – 5 EUR,
   - plaćanje u EUR – 6 EUR za plaćanja ispod 2.500 EUR,

[46] Volksbank a.d. Beograd, Tarifa nakanada i troškova banke – pravna lica, primena od 10.7.2009.
[47] Dresdner Bank AG, Shedule of Terms and Conditions for Banks, Frankfurt, januar 2006.

- plaćanja u EUR – 12-25 EUR, za plaćanja od 2.500 do 50.000 EUR,
- plaćanja u EUR – 50 EUR za plaćanja preko 50.000 EUR,
- za plaćanja u stranim valutama – dodatno 5 EUR.

3) Inkaso (prema Jednoobraznim pravilima):
- za ček vučen na Dresdner banku – 15 EUR po čeku,
- za dokumentarni inkaso – 0,10-0,15% ili minimalno 75 – 100 EUR.

4) Dokumentarni akreditiv (prema Jednoonraznim pravilima):
- za notifikaciju – 0,10% minimum 100 EUR – maksimum 300 EUR,
- za preuzimanje dokumenata (po setu) – 0,15% minimalno 100 EUR,
- za odstupanja po prezentiranim dokumentima – 100 EUR po stavci,
- za praćenje akreditiva – 0,10% minimum 100 EUR – maksimum 300 EUR,
- za konfirmacije – 1,5% godišnje, minimum 100 EUR.

5) Garancije:
- za izdavanje direktne (SWIFT) garancije – u zavisnosti od perioda važenja i iznosa minimum 100 EUR po kvartalu,
- za manipulativne troškove – 0,15%, minimum 100 EUR – maksimum 250 EUR,
- za zahtev za plaćanje po garanciji – 100 EUR po stavci,
- za izmene garancije (povećanje ili produženje) – 75 EUR po stavci,
- za notifikaciju (bez obaveze plaćanja) – 0,10%, minimum 100 EUR – maksimum 250 EUR.

13. FINANSIJSKI IZVEŠTAJI BANKE

Finansijski izveštaji banke su:

- Bilans stanja
- Bilans uspeha
- Izveštaj o tokovima gotovine
- Izveštaj o promenama na kapitalu
- Napomene.

Postoji uska povezanost bilansa stanja i uspeha banke. Ovo iz razloga što je bilans uspeha rezultat politike i efekata iz bilansa stanja, dok se konačan rezultat bilansa uspeha unosi u bilans stanja (neraspoređena dobit ili nepokriveni gubitak). Na stranu pasive bilansa banke unosi se neraspoređena dobit, a na stranu aktive nepokriveni gubitak. Iz navedenog razloga sredstva se ne mogu apriori identifikovati sa aktivom, jer se aktiva mora umanjiti za nepokriveni gubitak.

Na osnovu bankarskog bilansa dobijamo veoma korisne informacije i možemo konstruisati različite finansijske i kontrolne parametre, Za formulisanje poslovne politike banke najvažniji su sledeći koeficijenti: stopa gotovine, stopa likvidnosti, stopa solventnosti, stopa rezervi likvidnosti, stopa kreditiranja i stopa kapitala. Svi navedeni koeficijenti i stope imaju značaj u procenjivanju depozitne, likvidne, kreditne i ukupne performansne pozicije banke.[48] Isto tako, interna i eksterna kontrolna funkcija koriste navedene koeficijente za obavljanje monitorstva i supervizorstva nad poslovanjem banke. Preko ovih koeficijenata može se vršiti komparativna analiza banke u okviru bankarskog sistema i ocenjivati stepen ostvarivanja različitih bankarskih rizika.

13.1. Bilans stanja

Bilans stanja obuhvata sve pozicije i podbilanse aktive i pasive banke. Sve pozicije su svrstane u homogene delove (prema vremenu ili funkcionalnosti sredstava i plasmana). Ti delovi ukupnog bilansa stanja su podbilansi.

Ukupna aktiva ili pasiva predstavljaju bilansni potencijal banke. To je konsolidovani bilans, koji se sastoji od odgovarajućih podbilansa (dinarski i devizni, dugoročni i kratkoročni i sl.). U okviru podbilansa svrstane su pozicije po odgovarajućim zajedničkim karakteristikama. Analiza biiansa stanja banke vrši se upoređenjem tekućeg sa nekim od prethodnih stanja, iz čega se sagledava dinamika promene i odnosi (prelivanja) između podbilansa, što je odraz tekuće poslovne politike banke, ali i kvaliteta upravljanja aktivom i pasivom banke.

[48] Komazec, S., Živković, A., Ristić, Žarko, Poslovna politika banaka, Ekonomski fakultet, Beograd, 2000, str. 108.

Bilans banke se posebno analizira iz aspekta odnosa sa pojedinim nebankarskim sektorima posebno odnosi sa sektorom preduzeća, stanovništva, inostranstva, države i dr. Posebno je interesantna analiza neto pozicije sektora kod banaka. Radi se o plasmanima banke u navedene sektore, ali i formiranje sredstava tih sektora (depozita) kod banke.

Svaka banka posebno istražuje strukturu kredita (namene, ročnost, naplativost i dr.) kao i izvore sredstava (štednja stanovništva, depoziti privrede, fondovi banke, kapital, krediti kod banaka i kod Centralne banke i dr.).

Ročna struktura kredita i izvora sredstava kao vrlo značajna komponenta ukupne poslovne polilike banaka, posebno se istražuje iz aspekta koliko je banka uspela da uskladi ročnu strukturu plasmana i odgovarajućih sredstava. Neadekvatna struktura sredstava i plasmana nade da ugrozi likvidnost banke, ali i da snažno deluje na profitabilnost, odnosno stvaranje gubitke u poslovanju. Ocenu stvarne likvidnosti banke nije moguće izvesti bez navedene strukturne analize izvora sredstava i plasmana po ročnosti. Iz navedenih razloga u bankarskom sistemu svi plasmani su (po kvalitetu) određeni na odgovarajući rok svrstani u grupe po stepenu naplativosti.

13.2. Bilans uspeha

Bilans uspeha banke sintetički prikazuje finansijski rezultat poslovanja banke. Na levoj strani bilansa uspeha banke nalaze se:

- poslovni rashodi,
- rashodi finansiranja, i
- vanredni rashodi.

Adekvatno tome na desnoj strani se nalaze odgovarajući prihodi po sledećim oblicima:

- poslovni prihodi,
- prihodi fiuasiranja,
- vanredni prihodi banke.

Iz odnosa ukupnih prihoda i rashoda nastaje kapitalni gubitak ili dobit. Ukoliko su rashodi veći od prihoda nastaje gubitak, suprotno tome veći prihodi od rashoda u

poslovanju banke formiraju dobit. Iskazani gubitak iz tekuće godine pokriva se u narednoj poslovnoj godini.

U poslovne rashode banke ulaze:

1) Materijalni troškovi i amortizacija,
2) Nematerijalni troškovi,
3) Ukalkulisane bruto zarade.

Rashode finansiranja predstavljaju:

1) Kamate po dugoročnim i kratkoročnim obavezama,
2) Rashodi finansiranja sa povezanim bankama,
3) Revalorizacija dinarskih obaveza,
4) Negativne kursne razlike po deviznim obavezama,
5) Smanjenje vrednosti dugoročnih finansijskih ulaganja.

Vanredne rashode čine:

1) Neotpisana vrednost prodatih ili neotpisanih malerijalnih ili nematerijalnih ulaganja,
2) Knjigovodstvena vrednost prodatih dugoročnih ulaganja,
3) Otpis nenaplacenih potraživnnja,
4) Rashodi iz ranijeg perioda,
5) Manjkovi, štete, penali i kazne.

Kapitnlni gubitak predstavija razliku izmedu ostvarene vrednosti prodajom hartija od vrednosti (akcija i obveznica), opreme i nekretnina i njihove knjigovodstvene vrednosti revalorizovane na dan prodaje.

Poslovni prihodi obuhvataju:

1) Prihode od vršenja bankarskih usluga,
2) Prihode od zakupnine osnovnih sredstava,
3) Prihode od prodaje materijala i inventara,
4) Prihode od smanjenja dugoročnog rezervisanja.

Prihodi od finansiranja obuhvataju:

1) Prihode od finansiranja iz poslovnih odnosa sa drugim bankama,
2) Prihode od finansijskih ulaganja i kamata,
3) Pozitivne kursne razlike,
4) Ostale prihode fnansiranja.

Ostvarena dobit se po godišnjem obračunu raspoređuje na:

1) Rezerve banke,
2) Osnivačima banke (prema visini osnivačkog fonda),
3) Ostale namene.

Gubitak poslovne banke može se pokriti na dva načina:

- Na teret neraspoređene dobiti iz prethodne godine,
- Na teret sredstava rezervi banke.

Ukoliko ova sredstva nisu dovoljna za pokriće gubitka tada se gubitak pokriva na teret osnivačkog kapitala banke.

13.3. Izveštaj o tokovima gotovine

Izveštaj o novčanim tokovima je izvedeni finansijski izveštaj, pošto nastaje rearanžiranjem pozicija bilansa stanja i bilansa uspeha. Izveštaj o novčanim tokovima se, pored bilansa uspeha i bilansa stanja, smatra jednim od važnijih delova finansijskih izveštaja.

Izvestaj o novčanim tokovima je prikaz novčanih priliva i odliva u obračunskom periodu po osnovu poslovnih, investicionih i finansijskih aktivnosti. Novčani tokovi koji su prikazani u ovom izveštaju odnose se na određen vremenski period, pa se ovaj izveštaj tretira kao periodični izveštaj.[49]

Izveštaj o novčanim tokovima prikazuje prilive i odlive gotovine koji su kvalifikovaii prema osnovnim aktivnostima u bankama - poslovne, investicione i finansijske aktivnosti.

Poslovne aktivnosti su najvažnije za banku. One su posledica delatnosti kojom se banka bavi. Novčani tokovi ostvareni u ovoj aktivnosti pokazuju da se prilivi gotovine ostvaruju po osnovama naplaćenih kamata, naknada, poslovnih prihoda, od dividendi i učešća u dobitku, a odlivi gotovine po osnovu plaćanja kamata, naknada, bruto zarada, nakanada zarada i drugih ličnih rashoda, poreza, doprinosa i drugih dažbina na teret prihoda. Neto novčani tok iz poslovne aktivnosti je značajna informacija za korisnike, jer

[49] Knežević, G., Analiza finansijskih izveštaja, Univerzitet Singidunum,Beograd, 2009, str. 22.

pokazuje sposobnost i umešnost da se ostvari pozitivan neto novčani tok iz delatnosti kojom se banka bavi.

Investicione aktivnosti prikazuju prilive i odlive gotovine. Prilivi gotovine nastaju od dugoročnih ulaganja u hartije od vrednosti, od prodaje udela (učešća), od prodaje nematerijalnih ulaganja i osnovnih sredstava, a odlivi nastaju po osnovu ulaganja u dugoročne hartije od vrednosti, kupovinom nematerijalnih ulaganja i osnovnih sredstava, kao i po osnovu nabavke investicionih nekretnina. Kada su veći prilivi od odliva to znači da banka prodaje svoju dugoročnu imovinu, a kada su veći odlivi, to znači da je u pitanju banka koja raste, jer investiciona ulaganja uvek ukazuju na njen rast.

Aktivnosti finansiranja prikazuju prilive gotovine po osnovu uvećanja kapitala, uzimanja kredita, po osnovu hartija od vrednosti i odlive gotovine iz aktivnosti finansiranja. Aktivnosti finansiranja prikazuju veće prilive kada banka uzimanjem dodatnih kredita nastoji da finansira investicionu aktivnost ili poslovnu aktivnost.

Ciljevi sastavljanja izveštaja o novčanim tokovima sadržani su u obezbeđivanju informacija koje služe korisnicima da procene:

- sposobnost banke da generiše dovoljno novca kojim će finansirati svakodnevne poslovne aktivnosti,
- sposobnost banke da plaća glavnicu i kamatu po osnovama uzetih kredita i dividende akcionarima i
- sposobnost banke da raste i razvija se kroz dodatna ulaganja.

Korisnici računovodstvenih izveštaja veoma pažljivo čitaju izveštaj o novčanim tokovima i porede njegove vrednosti sa bilansom uspeha, jer između neto dobitka i neto novčanih tokova iz poslovne aktivnosti postoji određena veza. Tako je neto dobitak posledica razlike prihoda i rashoda, a neto novčani tok iz poslovne aktivnosti je posledica razlike prihoda koji su svedeni na primanja (prilive) novca i rashoda koji su svedeni na plaćanja (odlive) novca. To znači da prihod priznat u bilansu uspeha nije u potpunosti praćen primanjem gotovine, niti je svaki rashod praćen odlivom gotovine.

Značaj izveštaja u novčanim tokovima je da utvrdi veličinu razlike između neto dobitka u bilansu uspeha i neto novčanih tokova iz poslovne aktivnosti u izveštaju o novčanim tokovima odnosno da utvrdi da li je osnovna delatnost banke profitabilna (neto

dobitak je indikator uspešnosti) i da li ta delatnost može da „proizvodi gotovinu" (neto novčani tok iz poslovne aktivnosti je indikator "proizvodnje gotovine“).

13.4. Izveštaj o promenama na kapitalu

Izveštaj o promenama na kapitalu je sastavni deo finansijskih izveštaja sastavljenih u skladu sa Međunarodnim računovodstvenim standardima i koji je namenjen vlasnicima kapitala. Ovaj izveštaj se sastavlja kao poseban i u njemu se kao minimum pozicija iskazuju:

- neto dobitak ili gubitak obračunskog perioda,
- stavke prihoda i rashoda koje ne ulaze u bilans uspeha već se priznaju u korist ili na teret kapitala i
- zbirni efekat promena u računovodstvenoj politici.

Pored pomenutog, ovaj izveštaj sadrži i informacije o kapitalnim transakcijama (dodatni ulozi vlasnika, povlačenje uloga), saldo akumuliranog dobitka ili gubitka na početku perioda i na dan bilansa stanja, kao i kretanje za period i promene i stanje na svakoj klasi akcijskog kapitala, emisione premije i rezervi na početku i kraju perioda.

Podaci o promenama sopstvenog kapitala (neto imovine) na početku i na kraju obračunskog perioda treba da pokažu da li je došlo do povećanja ili smanjenja neto imovine u posmatranom periodu, što je jedna od značajnih informacija za vlasnike kapitala. Ukupna promena u neto imovini diktirana je totalnim dobicima i gubicima proizvedenim preko aktivnosti banke tokom perioda.

13.5. Primer finansijskog izveštaja Banke Intese a.d. Beograd[50]

BANCA INTESA a.d. BEOGRAD

BILANS STANJA
Na dan 31. decembra 2008. godine

	Napomena	U hiljadama dinara 2008.	2007.
AKTIVA			
Gotovina i gotovinski ekvivalenti	15	32,288,288	9,305,761
Opozivi depoziti i krediti	16	37,112,238	79,175,025
Potraživanja po osnovu kamata, naknada, prodaje, promene fer vrednosti derivata i druga potraživanja	17	1,308,508	842,550
Dati krediti i depoziti	18	165,524,335	95,718,412
Hartije od vrednosti (bez sopstvenih akcija)	19	254,392	163,291
Udeli (učešća)	20	13,076	115,003
Ostali plasmani	21	4,255,220	1,162,687
Nematerijalna ulaganja	22	480,707	756,343
Osnovna sredstva i investicione nekretnine	23	6,879,007	5,507,840
Odložena poreska sredstva	13(c)	205,324	439,388
Ostala sredstva	24	1,879,619	751,965
UKUPNA AKTIVA		**250,200,714**	**193,938,265**
PASIVA			
Transakcioni depoziti	25	53,009,252	62,422,261
Ostali depoziti	26	88,951,814	66,998,744
Primljeni krediti	27	47,993,228	23,357,730
Obaveze po osnovu hartija od vrednosti		19,825	41,286
Obaveze po osnovu kamata, naknada i promene vrednosti derivata	28	142,534	111,893
Rezervisanja	29	2,316,955	2,079,357
Obaveze za poreze		158,445	80,870
Obaveze iz dobitka		181,204	45,440
Odložene poreske obaveze	13(d)	8,145	26,390
Ostale obaveze	30	13,498,624	10,560,574
UKUPNO OBAVEZE		**206,280,026**	**165,724,545**
KAPITAL	31		
Kapital		28,446,332	18,753,799
Rezerve iz dobiti		8,875,587	6,522,199
Revalorizacione rezerve		706,270	584,333
Dobitak		5,892,499	3,172,296
Gubitak do nivoa kapitala		-	(818,907)
UKUPAN KAPITAL		**43,920,688**	**28,213,720**
UKUPNO PASIVA		**250,200,714**	**193,938,265**
VANBILANSNE POZICIJE	32	**132,893,895**	**109,671,890**

[50] www.bancaintesa.rs

BANCA INTESA a.d. BEOGRAD

BILANS USPEHA
U periodu od 1. januara do 31. decembra 2008. godine

U hiljadama dinara

	Napomena	2008.	2007.
PRIHODI I RASHODI REDOVNOG POSLOVANJA			
Prihodi od kamata	3	21,584,582	13,833,862
Rashodi kamata	3	(8,347,626)	(5,272,986)
Dobitak po osnovu kamata		**13,236,956**	**8,560,876**
Prihodi od naknada i provizija	4	5,828,430	4,914,924
Rashodi naknada i provizija	4	(1,437,485)	(1,233,026)
Dobitak po osnovu naknada i provizija		**4,390,945**	**3,681,898**
Neto dobitak po osnovu prodaje hartija od vrednosti po fer vrednosti kroz bilans uspeha		6,051	11,192
Neto dobitak po osnovu prodaje hartija od vrednosti koje su raspoložive za prodaju		108,465	-
Neto dobitak po osnovu prodaje hartija od vrednosti koje se drže do dospeća		-	4,188
Neto (rashodi)/prihodi od kursnih razlika	5	(8,793,505)	898,872
Prihodi od dividendi i učešća		236	43
Ostali poslovni prihodi	6	152,598	66,622
Neto rashodi po osnovu indirektnih otpisa plasmana i rezervisanja	7	(4,183,400)	(2,167,538)
Troškovi zarada, naknada zarada i ostali lični rashodi	8	(3,496,147)	(3,165,420)
Troškovi amortizacije	9	(864,389)	(781,125)
Operativni i ostali poslovni rashodi	10	(4,531,368)	(3,626,968)
Prihodi od promene vrednosti imovine i obaveza	11	22,195,577	6,954,867
Rashodi od promene vrednosti imovine i obaveza	12	(11,813,322)	(7,110,598)
DOBITAK PRE OPOREZIVANJA		**6,408,697**	**3,326,909**
Porez na dobit	13	(300,379)	(130,009)
Dobitak od kreiranih odloženih poreskih sredstava i smanjenja odloženih poreskih obaveza	13	18,245	10,989
Gubitak od smanjenja odloženih poreskih sredstava i kreiranja odloženih poreskih obaveza	13	(234,064)	(50,362)
DOBITAK		**5,892,499**	**3,157,527**

IZVEŠTAJ O PROMENAMA NA KAPITALU
U periodu od 1. januara do 31. decembra 2008. godine

U hiljadama dinara

	Akcijski kapital	Ostali kapital	Emisiona premija	Rezerve iz dobiti i ostale rezerve	Revalo-rizacione rezerve	Dobitak	Gubitak do visine kapitala	Ukupno
Stanje na dan 1. januara 2007. godine	**8,404,943**	**11,158**	**-**	**5,229,554**	**569,206**	**1,302,837**	**(818,907)**	**14,698,791**
Nova emisija akcija	8,785,098	-	1,557,086	-	-	-	-	10,342,184
Prenos sa akcijskog kapitala po osnovu statusne promene	(1,432,855)	-	1,432,855	-	-	-	-	-
Prenos na rezerve	(4,486)	-	-	4,486	-	-	-	-
Prenos na neraspoređeni dobitak	-	-	-	-	(91)	91	-	-
Efekat svođenja na tržišnu vrednost hartija od vrednosti raspoloživih za prodaju	-	-	-	-	15,218	-	-	15,218
Raspodela neraspoređenog dobitka	-	-	-	1,288,159	-	(1,288,159)	-	-
Dobitak tekuće godine	-	-	-	-	-	3,157,527	-	3,157,527
Stanje na dan 31. decembra 2007. godine	**15,752,700**	**11,158**	**2,989,941**	**6,522,199**	**584,333**	**3,172,296**	**(818,907)**	**28,213,720**
Nove emisije akcija	2,724,700	-	6,967,833	-	-	-	-	9,692,533
Efekat svođenja na tržišnu vrednost hartija od vrednosti raspoloživih za prodaju	-	-	-	-	121,937	-	-	121,937
Raspodela neraspoređenog dobitka	-	-	-	2,353,388	-	(3,172,296)	818,907	
Dobitak tekuće godine	-	-	-	-	-	5,892,499	-	5,892,499
Stanje na dan 31. decembra 2008. godine	**18,477,400**	**11,158**	**9,957,774**	**8,875,587**	**706,270**	**5,892,499**	**-**	**43,920,688**

BANCA INTESA a.d. BEOGRAD

IZVEŠTAJ O TOKOVIMA GOTOVINE
U periodu od 1. januara do 31. decembra 2008. godine

	U hiljadama dinara	
	2008.	2007.
TOKOVI GOTOVINE IZ POSLOVNIH AKTIVNOSTI		
Prilivi gotovine iz poslovnih aktivnosti	**28,155,669**	**19,891,423**
Prilivi od kamata	19,286,046	12,405,050
Prilivi od naknada	6,031,780	5,347,076
Prilivi po osnovu ostalih poslovnih prihoda	2,837,607	2,138,752
Prilivi od dividendi i učešća u dobitku	236	545
Odlivi gotovine iz poslovnih aktivnosti	**(18,024,093)**	**(14,016,353)**
Odlivi po osnovu kamata	(5,562,536)	(4,491,674)
Odlivi po osnovu naknada	(1,546,627)	(1,331,219)
Odlivi po osnovu bruto zarada, naknada zarada i drugih ličnih rashoda	(4,144,684)	(3,390,392)
Odlivi po osnovu poreza, doprinosa i drugih dažbina na teret prihoda	(594,402)	(374,686)
Odlivi po osnovu drugih troškova poslovanja	(6,175,844)	(4,428,382)
Neto priliv gotovine iz poslovnih aktivnosti pre povećanja ili smanjenja u plasmanima i depozitima	**10,131,576**	**5,875,070**
Smanjenje plasmana i povećanje uzetih depozita	***19,490,598***	***39,644,824***
Smanjenje hartija od vrednosti po fer vrednosti kroz bilans uspeha, plasmana kojima se trguje i kratkoročnih hartija od vrednosti koje se drže do dospeća	1,451,116	1,327,771
Povećanje depozita od banaka i komitenata	18,039,482	38,317,053
Povećanje plasmana i smanjenje uzetih depozita	***(15,662,767)***	***(66,195,073)***
Povećanje kredita i plasmana bankama i komitentima	(15,662,767)	(66,195,073)
Neto priliv/(odliv) gotovine iz poslovnih aktivnosti pre poreza na dobit	**13,959,407**	**(20,675,179)**
Plaćeni porez na dobit	(162,443)	(11,583)
Neto priliv/(odliv) gotovine iz poslovnih aktivnosti	**13,796,964**	**(20,686,762)**
TOKOVI GOTOVINE IZ AKTIVNOSTI INVESTIRANJA		
Prilivi gotovine iz aktivnosti investiranja	**128,941**	**82,557**
Prilivi od dugoročnih ulaganja u hartije od vrednosti	-	21,376
Prilivi od prodaje udela (učešća)	118,089	-
Prilivi od prodaje nematerijalnih ulaganja i osnovnih sredstava	10,852	61,181
Odlivi gotovine iz aktivnosti investiranja	**(2,154,902)**	**(821,631)**
Odlivi po osnovu ulaganja u dugoročne hartije od vrednosti		(21,376)
Odlivi za kupovinu nematerijalnih ulaganja i osnovnih sredstava	(2,141,719)	(800,255)
Odlivi po osnovu nabavke investicionih nekretnina	(13,183)	-
Neto odliv gotovine iz aktivnosti investiranja	**(2,025,961)**	**(739,074)**

	U hiljadama dinara	
	2008.	2007.
TOKOVI GOTOVINE IZ AKTIVNOSTI FINANSIRANJA		
Prilivi gotovine iz aktivnosti finansiranja	**10,862,763**	**18,692,003**
Prilivi po osnovu uvećanja kapitala	9,692,533	12,723,883
Neto prilivi gotovine po osnovu uzetih kredita	1,166,511	5,968,120
Neto prilivi po osnovu hartija od vrednosti	3,719	-
Odlivi gotovine iz aktivnosti finansiranja	**-**	**(81)**
Ostali odlivi iz aktivnosti finansiranja	-	(81)
Neto priliv gotovine iz aktivnosti finansiranja	**10,862,763**	**18,691,922**
SVEGA NETO PRILIVI GOTOVINE	58,637,971	78,310,807
SVEGA NETO ODLIVI GOTOVINE	(36,004,205)	(81,044,721)
NETO POVEĆANJE/(SMANJENJE) GOTOVINE	**22,633,766**	**(2,733,914)**
GOTOVINA NA POČETKU GODINE	9,305,761	12,180,516
POZITIVNE KURSNE RAZLIKE	711,536	482,926
NEGATIVNE KURSNE RAZLIKE	(362,775)	(623,767)
GOTOVINA NA KRAJU PERIODA (Napomena 15)	**32,288,288**	**9,305,761**

14. INTERNA KONTROLA PLATNOG PROMETA

14.1. Nadgledanje platnih sistema

U skladu sa zakonom NBS je ovlašćena da uređuje, kontroliše i unapređuje funkcionisanje platnog prometa.

Nadgledanje platnih sistema je funkcija centralne banke u okviru koje se ciljevi sigurnosti i efikasnosti promovišu praćenjem postojećih i planiranih sistema, procenom tih sistema i po potrebi, iniciranjem promena u njima.

Narodna banka Srbije donosi propise kojima uređuje način obavljanja poslova platnog prometa, uključujući i elektronski način obavljanja tog prometa, proveru autentičnosti podnosioca i elektronskog naloga za plaćanje, odgovornost za ispravnost elektronskog naloga, tačnost prenosa i ostale elemente zaštite, i donosi propise kojima uređuje način obavljanja poslova platnog prometa. Isto tako, obavlja i poslove kontrole platnog prometa kod banaka na osnovu Zakona o Narodnoj banci Srbije, zakona kojim se uređuje poslovanje banaka. Funkcija nadgledanja platnih sistema omogućava Narodnoj banci Srbije da se stara o pouzdanosti i efikasnosti platnih sistema čiji operator nije sama Narodna banka Srbije.

Uređivanje, nadgledanje i unapređivanje funkcionisanja platnog sistema u zemlji i inostranstvu Naropdna banka Srbije sprovodi na osnovu Zakona o platnom prometu, tako što donosi podzakonske akte (odluke, uputstva, instrukcije i operativna pravila) kojima se uređuju: oblik, sadržina i način korišćenja jedinstvenih instrumenata platnog prometa, način obavljanja obračuna i kliringa, jedinstvena struktura računa za obavljanje platnog prometa, uslovi i način otvaranja, vođenja i gašenja računa kod banke, način i uslovi plaćanja u gotovom novcu u dinarima, elektronski način obavljanja platnog prometa, način vršenja kontrole platnog prometa kod banke, vođenje jedinstvenog registra računa i drugo.

U skladu sa svojom obavezom da unapređuje platni promet u zemlji, a s ciljem postizanja što veće efikasnosti i pouzdanosti platnog sistema, Narodna banka Srbije pri donošenju mera kojima se uređuje platni sistem primenjuje savremena tehničko-tehnološka rešenja, relevantne međunarodne standarde i „najbolju praksu“.

S tim u vezi, a na osnovu ovlašćenja iz Zakona o platnom prometu, Narodna banka Srbije je i operator RTGS i kliring sistema za obračun međubankarskih plaćanja, koja se realizuju u skladu s njihovim terminskim planom. Navedene sisteme odlikuje izrazito visoka efikasnost, pouzdanost i raspoloživost, zbog čega ih strane relevantne međunarodne institucije ocenjuju najvišim ocenama.

Centralne banke su posebno zainteresovane za sigurno i efikasno funkcionisanje platnih sistema zbog ostvarivanja njihovih osnovnih funkcija – obezbeđivanja poverenja u nacionalnu valutu i očuvanja finansijske stabilnosti. Obavljanje funkcije nadgledanja od strane centralne banke usmereno je na određeni sistem, a ne na individualne učesnike u sistemu.

Transparentnost centralne banke u vezi sa obavljanjem funkcije nadgledanja je od izuzetnog značaja za operatore sistema, kako bi oni razumeli i pratili poslovne zahteve i standarde sa kojima se očekuje da budu usaglašeni. Pored toga, centralne banke, kroz transparentnost, demonstriraju adekvatan stepen doslednosti u obavljanju nadgledanja i pružaju osnovu za ocenu njegove uspešnosti.

14.1.1. Politika nadgledanja platnih sistema

Radi boljeg razumevanja i efikasnije primene odluke kojom se uređuje način nadgledanja platnih i klirinških obračunskih sistema, a u saglasnosti s principima za uspešno nadgledanje za koje se zalaže Banka za međunarodna poravnanja (Bank for International Settlement-BIS), Narodna banka Srbije definiše politiku nadgledanja platnih sistema.[51]

Politikom nadgledanja platnih sistema bliže se utvrđuju ciljevi i aktivnosti nadgledanja koje obavlja Narodna banka Srbije radi unapređenja platnih sistema i obezbeđivanja nesmetanog funkcionisanja platnog prometa u zemlji.

Radi unapređenja platnih klirinških i obračunskih sistema, Narodna banka Srbije nadgleda te sisteme na način propisan *Odukom o načinu nadgledanja platnih klirinških i obračunskih sistema*.[52]

[51] www.nbs.rs
[52] Oduka o načinu nadgledanja platnih klirinških i obračunskih sistema, "Službeni glasnik RS", br.46/2009.

Nadgledanje platnih klirinških i obračunskih sistema označava skup aktivnosti usmerenih na unapređivanje njihove **sigurnosti i efikasnosti** da bi se obezbedilo nesmetano funkcionisanje platnog prometa u zemlji.

Sigurnost označava limitiranje rizika koji se mogu pojaviti u platnom sistemu i koji mogu ugroziti ili negativno uticati na adekvatno i kontinuirano funkcionisanje platnog sistema i finansijsku stabilnost zemlje.

Efikasnost podrazumeva brzo i ekonomično obavljanje operacija u platnom sistemu, kao i nivo usluga koji je ekonomski isplativ za učesnike sistema i njihove klijente i koji odgovara njihovim potrebama.

Platni klirinški i obračunski sistem označava sistem za transfer novčanih sredstava u kome se, u skladu sa Zakonom o platnom prometu i propisima donetim na osnovu Zakona, obavlja kliring i/ili obračun naloga za plaćanje između najmanje tri učesnika, ne uključujući operatora tog sistema i instituciju za poravnanje. *Operator platnog sistema* označava Narodnu banku Srbije i pravno lice koje, u skladu sa Zakonom i propisima donetim na osnovu Zakona, obavlja kliring i/ili poravnanje naloga za plaćanje učesnika. *Institucija za poravnanje* označava Narodnu banku Srbije koja, u skladu sa Zakonom i propisima donetim na osnovu Zakona, otvara i vodi račune preko kojih se vrši poravnanje u realnom vremenu po bruto principu.

Kliring označava razmenu i obradu naloga za plaćanje učesnika u platnom sistemu radi izračunavanja multilateralnih neto iznosa za obračun, a obračun označava izvršavanje međusobnih naloga za plaćanje učesnika u platnom sistemu i izvršavanje multilateralnih neto iznosa izračunatih u kliringu.

Narodna banka Srbije nadgledanje obavlja:

- praćenjem (monitoringom) i analizom statističkih podataka, informacija, izveštaja i drugih dokumenata koji se odnose na funksionisanje platnih sistema kojima ona raspolaže;
- procenom usklađenosti platnih sistema s međunarodnim standardima koji se odnose na funkcionisanje tih sistema i principima utvrđenim ovom odlukom zasnovanim na osnovnim principima Banke za međunarodna poravnanja.

Monitoring predstavlja kontinuranu aktivnost čije obavljanje ima za rezultat izradu različitih izveštaja koji doprinose razumevanju funkcionisanja platnih sistema, kao i njihove međusobne povezanosti i uticaja na finansijsku stabilnost zemlje.

Procena usklađenosti platnih sistema predstavlja periodičnu aktivnost koja se obavlja s ciljem sagledavanja usklađenosti tih sistema s međunarodnim standardima i principima za funkcionisanje platnih sistema. Navedena aktivnost nije usmerena na individualne učesnike u sistemu, već na platni sistem u celni i obavlja se u skadu sa metodologijom za procenu usklađenosti platnih sistema.

Platni sistem funkcioniše prema određenim principima. Treba da se zasniva na propisima kojima se uređuje platni promet u zemlji i da obezbedi pravno uređenje prava i obaveza operatora i učesnika. Pravila i procedure ovog sistema treba učesnicima da omoguće da razumeju uticaj tog sistema na svaki od finansijskih rizika (kreditni rizik i rizik likvidnosti) s kojima se suočavaju u toku svog učešća u platnom sistemu. Platni sistem treba da ima jasno utvrđene procedure za upravljanje finansijskim rizicima kojima se preciziraju odgovornosti operatora i učesnika u vezi sa upravljanjem tim rizicima.

Takođe, platni sistem treba da bez odlaganja obezbedi konačno poravnanje na dan valute - u toku dana, a najkasnije na kraju dana. U slučaju nemogućnosti poravnanja najvećeg pojedinačnog multilateralnog negativnog neto iznosa učesnika, platni sistem treba da obezbedi, kao minimum, blagovremeno okončanje dnevnog poravnanja. Sredstva koja se koriste za poravnanje treba da se vode na računima kod institucije za poravnanje.

Platni sistem treba i da ima visok stepen sigurnosti i operativne pouzdanosti, kao i odgovarajuće planove aktivnosti za vanredne situacije, kao i da obezbedi da način izvršavanja naloga za plaćanje i nivo usluga budu praktični i ekonomski isplativi za učesnike i njihove klijente. Treba da se utvrde jasni kriterijumi za učešće u platnom sistemu i da se objave. Platnim sistemom treba da se upravlja na efektivan, odgovoran i transparentan način.

14.2. Kontrola platnog prometa

Odlukom o načinu vršenja kontrole platnog prometa kod banaka[53] utvrđuje se način vršenja kontrole prilikom obavljanja poslova platnog prometa kod banaka, postupak izdavanja naloga za otklanjanje utvrđenih nepravilnosti i preduzimanja mera prema bankama, rokovi za izvršavanje naloga i trajanje mera prema bankama.

Pri vršenju kontrole obavljanja poslova platnog prometa Narodna banka Srbije ima pravo uvida u poslovne knjige i drugu dokumentaciju banke, agenta, kao i svih klijenata banke - učesnika u poslu koji je predmet kontrole.

Kontrolu Narodna banka Srbije vrši kontrolom podataka, izveštaja i druge dokumentacije koje su banke dužne da dostavljaju Narodnoj banci Srbije, odnosno kojima Narodna banka Srbije raspolaže. Isto tako, kontrola se vrši i neposrednom kontrolom podataka, izveštaja i druge dokumentacije u banci, kod agenta i klijenta.

Banka u skladu sa Zakonom i Odlukom Narodne banke Srbije donosi svoje interne procedure kojima uređuje način na koji njeni zaposleni obavljaju svoju funkciju u vezi sa platnim prometom, a samim tim uređuje i internu kontrolu platnog prometa. Kontrola obavljanja poslova platnog prometa kod banke obuhvata:

- kontrolu pravilnosti otvaranja, vođenja i gašenja računa za obavljanje platnog prometa klijenata;
- kontrolu obavljanja transakcija plaćanja (transferi odobrenja i zaduženja) i njihovog evidentiranja preko odgovarajućih računa;
- kontrolu ispravnosti ispostavljanja, popunjavanja i korišćenja jedinstvenih instrumenata platnog prometa;
- kontrolu isplata u dinarima s računa pravnih lica i fizičkih lica koja obavljaju delatnost i kontrolu drugih poslova gotovim novcem;
- kontrolu prijema i izvršenja naloga za plaćanje klijenata prema datumu dospeća, kao i prema redosledu prijema;
- kontrolu izvršavanja prema Zakonom propisanom redosledu naloga za plaćanje kada na računu klijenta nema dovoljno sredstava za izvršenje svih naloga za plaćanje;
- kontrolu poslova platnog prometa koje banka obavlja preko agenta;

[53] Odluka o načinu vršenja kontrole platnog prometa kod banaka, "Službeni glasnik RS", br. 57/2004.

- kontrolu pravilnosti i blagovremenosti dostavljanja Narodnoj banci Srbije i drugim nadležnim organima propisanih podataka, kao i kontrolu pravilnosti i blagovremenosti dostavljanja klijentima propisanih izveštaja;
- kontrolu drugih poslova platnog prometa utvrđenih Zakonom i propisima donetim na osnovu Zakona.

Kontrola platnog prometa, izdavanja naloga za otklanjanje utvrđenih nepravilnosti i preduzimanja mera prema bankama, rokova za izvršavanje naloga i trajanja mera prema bankama vrši se u skladu s propisom Narodne banke Srbije kojim se utvrđuju bliži uslovi i način vršenja kontrolne funkcije Narodne banke Srbije.

Ako se u postupku kontrole banke utvrdi da banka, zbog propusta u radu agenta, ne postupa u skladu sa Zakonom i propisima donetim na osnovu Zakona - Narodna banka Srbije naložiće banci da raskine ugovor kojim je tom agentu poverila obavljanje dela poslova platnog prometa.

15. INTERNA KONTROLA MEĐUNARODNOG PLATNOG PROMETA

Iskustveno i praktično, poslovne banke su se pokazale kao najpogodnije mesto za obavljanje permanentne, tekuće, kontrole platnog prometa sa inostranstvom. One su se tim poslovima oduvek bavile, tako da je potrebno bilo izabrati samo one komercijalne banke koje će biti ovlašćene za vršenje kontrole međunarodnog platnog prometa. Kod ovih banaka se vode devizni računi preduzeća preko kojih se vrše sva plaćanja i naplaćivanja u poslovanju sa inostranstvom. Banke kojima je dato ovlašćenje, moraju da budu podvrgnute kontroli od strane državnih monetarnih institucija. S druge strane, ovlašćenim bankama su dodeljeni određeni kontrolni zadaci u odnosu prema njihovim komitentima - učesnicima u platnom prometu s inostranstvom. Na taj način se obrazuje kontrolni lanac deviznog poslovanja: Centralna banka - ovlašćena poslovna banka - učesnik.

Kontrola međunarodnog platnog prometa ne ograničava se samo na prostu kontrolu prometa na odnosnim računima pojedinih korisnika, već ona obuhvata svaki uvozni i izvozni posao od početka pa do kraja njegove realizacije. Kod nas je kontrolom

obuhvaćen čitav platni promet sa inostranstvom, i po robnom i po nerobnom osnovu. U vršenju kontrolne funkcije Narodna banka Srbije u prvom redu vodi računa o tome da se u zemlju u određenom roku i u odgovarajućim deviznim sredstvima unesu protivvrednosti za izvezenu robu. Isto tako, u odnosu prema uvozu robe Centralna banka kontroliše da li je plaćanje uvezene robe izvršeno u skladu s propisima u pogledu vrste valute u kojoj je plaćanje obavljeno, odnosno u pogledu načina nabavke deviznih sredstava. Ove poslove Centralna monetarna institucija sprovodi posredstvom dokumentarne kontrole tj. pregledom dokumenata koji se nalaze kod nje, odnosno koji joj se moraju priložiti uz naloge za plaćanje prema inostranstvu ili koje joj dostavljaju određeni organi i izvoznici prilikom vršenja spoljnotrgovinskih poslova. Na osnovu uparivanja carinske dokumentacije sa nalozima za plaćanje i nalozima za naplatu, Narodna banka prati fizičko izvršenje spoljnotrgovinskih poslova (ugovora), kao i razne bonifikacije, otpise, provizije itd. Mada je dokumentarni pregled osnovni metod kontrole koji banka obavlja, Narodna banka može izdavati ovlašćenja svojim službenicima i za obavljanje neposrednog pregleda kod pojedinih učesnika, ali i kod poslovnih banaka. U pogledu nerobnog priliva Centralna banka je dužna da kontroliše ne samo osnov po kome strana sredstva plaćanja ulaze u zemlju, nego i neka lična svojstva pošiljaoca, odnosno primaoca. Od toga direktno zavisi pravo raspolaganja korisnika doznake. Na isti način ona sprovodi i kontrolu odliva deviznih sredstava po nerobnom osnovu, a u korist inostranstva.

Bankarska kontrola deviznog poslovanja je prema svom karakteru delovanja preventivna, jer poslovne banke ne izvršavaju naloge koji nisu u skladu s propisima. Naime, osnovni i redovni oblik kontrole koji komercijalne banke svakodnevno sprovode u poslovanju sa inostranstvom je dokumentarna kontrola na njenom šalteru. To najviše odgovara njenom načinu poslovanja, ali i njenom osnovnom i redovnom odnosu prema komitentima kao prema ravnopravnim poslovnim partnerima. No, preuzimanjem kontrolnih zadataka u ime emisione banke, poslovna banka može da sprovodi i terensku kontrolu, bilo po sopstvenoj inicijativi, bilo na zahtev drugih nadležnih organa.

15.1. Interna kontrola obrade loro doznaka

15.1.l. Interna kontrola priliva iz inostranstva za pravna lica-rezidente

Po prijemu SWIFT poruke MT 103 od ino banke priliv se obrađuje u skladu sa Uputstvom za sprovođenje Odluke o uslovima i nacinu plaćanja, naplaćivanja i prenosa po tekućim i kapitalnim poslovima u devizama i dinarima. Prva faza u obradi priliva je izrada **Obaveštenja o prilivu**.

Posebno se kontrolišu polja:

- MB kkb: koje sadrži matični broj banke kod koje smo dobili pokrice za doznaku. Ukoliko je ovo polje prazno, a doznaku smo dobili od banke kod koje imamo otvoren nostro racun, ovo polje se ručno popunjava odgovarajućim matičnim brojem, a ukoliko smo MT103 dobili od banke kod koje nemamo otvoren račun doznaka se šalje na reklamaciju.
- MB: - maticni broj korisnika. Ukoliko su podaci u polju 59: SWIFT poruke tačni u polju MB: automatski se pojavljuje matični broj korisnika. Ukoliko podaci iz polja 59: nisu tačni doznaka se reklamira.

Komintent je u obavezi da istog ili sledećeg radnog dana obavesti banku o osnovu i krajnjem korisniku naplate. Po prijemu informacije o osnovu i krajnjem korisniku priliva, banka na datum valute iz SWIFT poruke, odobrava račun korisnika kroz sledeći meni: **Platni-doznake pl-loro-obračun.**

Obaveštenje se šalje faxom ili e-mailom, sa zahtevom da se dostavi raspored u roku od 48 sati. Ukoliko se priliv ne rasporedi u roku od dva radna dana od datuma valute priliv se knjiži na privremeni račun.

Prilivi za nerezidente se knjize direktno na njihove devizne racune uvek sa osnovom 502.

Kada komitent-rezident pošalje raspored priliva sa tačnim osnovom naplate, sredstva se knjiže na njegov devizni račun. Obrađuju se sa datumom valute odobrenja. Obrasci /60/ se prosleđuju u CSD (Customer Service Department) koji ih sutradan zajedno sa izvodima šalje komitentima.

Ukoliko izvoznik nije istovremeno i krajnji korisnik priliva moguće su sledeće situacije:

- **Račun krajnjeg korisnika je u našoj banci**

Obrascem 66 sredstva se sa redovnog deviznog računa izvoznika preknjižavaju na odgovarajući devizni račun krajnjeg korisnika. Kontrolu knjiženja vrši Senior officer.

- **Naplata/isplata priliva preko druge domaće banke**

Ukoliko je priliv za klijenta, koji ima račun kod naše banke, stigao iz druge domaće banke, ili krajnji korisnik priliva ima račun kod druge domaće banke, obrada priliva se radi u skladu sa Instrukcijama za međubankarske odnose.

15.1.2. Isplata priliva u dinarima

Ukoliko klijent zahteva isplatu dinarske protivrednosti deviznog priliva otkup deviza i isplata dinarske protivrednosti radi se u Customer Service Department-u.

15.1.3. Interna kontrola obrade priliva iz inostranstva

Prilivi iz inostranstva obrađuju se u skladu sa Zakonom i Uputstvom o privremenom obavljanju određenih poslova platnog prometa na teritioriji Republike Srbije. Shodno odredbama Zakona pravna lica i preduzetnici sa sedištem na teritoriji Republike Srbije robu prodatu pravnim licima i preduzetnicima sa sedištem na inostranim teritorijama, kao i usluge izvršene tim licima i preduzetnicima, mogu da naplaćuju i u devizama, s tim da su u obavezi da ove devizne prilive prodaju Narodnoj banci Srbije preko banke ovlašćene za poslove sa inostranstvom i to najkasnije narednog radnog dana od dana naplate.

Svi prilivi iz inostranstva koji su stigli do 16 časova i imaju datum valute tekućeg dana prodaju se Narodnoj banci Srbije istog dana. Transfer sredstava na Narodnu banku Srbije vrši se zbirno i sprovode se sledeća knjiženja:

duguje	potražuje
488507 ili 488508	005000
partija valute	partija valute

Dinarsku protivrednost prodatih deviza Narodna banka Srbije uplaćuje zbirno na transakcioni račun .Dinarska protivrednost se raspoređuje po klijentima uz sprovođenja sledećih knjiženja na internom nalogu:

duguje	potražuje
Transakcioni račun	132210 ili 132211
Račun 139031	partija Banke

duguje	potražuje
132210/132211	589610 ili 589611
partija banke	partija klijenta

Kontrolu knjiženja obavlja Senior officer. Nakon izvršenog odobrenja pojedinačnih partija klijenata, dinarska protivrednost se isplaćuje nalogom za prenos. Verifikaciju naloga vrši Služba Domaćeg platnog prometa.

Ukoliko je priliv iz inostranstva uplaćen u efektivnom stranom novcu na šalteru banke, isti se obrađuje u Customer Service Department-u po napred navedenom postupku. Nakon toga po jedan primerak obrasca Prilog 1 dostavlja se do 16 casova u Treasury radi prodaje Narodnoj banci Srbije, a drugi u Službu za međunarodna plaćanja radi obračuna i isplate dinarske protivrednosti.

15.1.4. Interna kontrola obrade priliva po osnovu donacija

Prilivi po osnovu donacija obrađuju se u skladu sa Zakonom o donacijama i humanitarnoj pomoći. Primalac donacije ili humanitarne pomoći dužan je, da devizna sredstva, preko ovlašcene banke, proda Narodnoj banci Srbije, ukoliko ista ne koristi za uvoz u skladu sa ugovorom o donaciji ili humanitarnoj pomoći.

Prilivi po osnovu donacija obrađuju se kao prilivi iz inostranstva. Ukoliko klijent želi da izvrši prodaju deviza Narodnoj banci Srbije zahtev se dostavlja Customer Service Department-u gde se vrši sledeće knjiženje:

duguje	potražuje
račun donacija	488506
partija klijenta	partija valute

Jedan primerak naloga za knjiženje Customer Service Department dostavlja Treasury koji vrši transfer sredstava na račun Narodne banke Srbije u inostranstvu i knjiži:

duguje	potražuje
488506	005000
partija valute	partija valute

Uplata dinarske protivrednosti od Narodne banke Srbije i isplata dinara klijentu vrši se u Službi za međunarodna plaćanja pri čemu se koristi konto 132212.

15.1.5. Interna kontrola priliva iz inostranstva u dinarima

Priliv iz inostranstva u dinarima obrađuje se prema Instrukcijama za Međunarodni platni promet u dinarima.

15.1.6. Interna kontrola priliva po osnovu osnivačkog uloga

Priliv po osnovu osnivačkog uloga, ako je osnivač strano pravno lice, obrađuje se kao Priliv za pravna lica - rezidente do forme „Obračun za loro doznaku". U ovoj formi u polju „Partija" unosi se partija koja je vezana za konto osnivackog kapitala, a u polju „Krajnji korisnik" unosi se matični broj Banke. U polju "Osnov plaćanja" unosi se šifra 557.

Ukoliko je osnivač fizičko lice – nerezident, pošto je u polju „MB": prevučen matični broj fizičkog lica –nerezidenta, priliv odlazi u formu „Obrada deviznog priliva po loro doznaci za fizička lica". Priliv je potrebno vratiti u formu "Obaveštenje povodom prijema loro doznake" što se obavlja tako što se u ovoj formi u polju „ID SWIFT" ručno

unosi ID poruke, a nakon potvrde tasterom F12 priliv prelazi u formu „Obračun za loro doznaku" gde se obrađuje kao priliv po osnovu osnivačkog uloga pravnog lica.

15.1.7. Interna kontrola priliva za fizička lica

Priliv iz inostranstva za fizička lica obrađuje se na sledeći način. Ukoliko je korisnik priliva ovlašćeno lice, što se utvrđuje aktiviranjem baze podataka, odobrava se račun vlasnika računa koji mora da korespondira sa brojem računa navedenom u SWIFT poruci MT 103. Daljim pritiskom na enter dolazi se do šifre osnova koja se unosi u skladu sa šifarnikom iz Uputstva.

15.1.8. Interna kontrola knjiženja priliva na privremeni račun

Ukoliko ne postoje svi relevantni podaci za odobrenje deviznog priliva klijentu po isteku dva radna dana, od datuma valute na SWIFT poruci, pokreće se procedura knjiženja priliva na privremeni RAČUN.

15.1.9. Interna kontrola obrade priliva koji nije stigao porukom MT 103

Priliv koji je za klijenta - pravno lice stigao porukom MT 910, MT 199, MT 299 ili samo kroz MT 950, nakon izvršenih provera i dopune podataka obrađuje se kroz meni **Devizno-valutni poslovi-platni-doznake pl-loro-prijava** nakon čega se otvara forma "Obaveštenje povodom prijema loro doznake" gde se traženi podaci unose ručno. Obrada se zatim nastavlja po postupku navedenom pod **1. Prilivi iz inostranstva za pravna lica–rezidente.**

15.1.10. Interna kontrola priliva za nerezidente

Priliv za nerezidente obrađuje se po postupku kao pod **1. Prilivi iz inostranstva za pravna lica -rezidente**, s tim što se od klijenta ne traži povratna informacija o osnovu

priliva, već se uvek unosi šifra 502 - povecćanje uloga nerezidenta, a u polje “Obrazac” umesto obrasca 60, unosi se obrazac 66.

15.2. Interna kontrola nostro doznaka

15.2.1. Interna kontrola prijema naloga za plaćanje

Svi nalozi za plaćanje koje Payments Department (PD) - International Payments Unit (IPU) dobija od Central Customer Service Department-a (CCS) dostavljaju se na način da se na vrhu predatih naloga nalaze koji su "hitni" i nalozi za plaćanje koji nose valute plaćanja D + 0 ili D+l.

Sve naloge prima Head of International Payments Unit ili Senior Officer u International Payments Unit-u, koji kontroliše sve primljene naloge, obraćajući pažnju da se eventualno u primljenom "lotu" ne nalazi još neki nalog sa naznakom "hitno" ili D + 0 ili D+l.

15.2.2. Interna kontrola deviznog disponibiliteta

Devizni disponibilitet u nadležnosti i odgovornosti je radnika (Officer-i i Senior Officer-i) koji imaju ovlašćenja za rad u BiWeb-u.

Nalog za plaćanje primljen na disponibilitetsku overu treba pažljivo pregledati da bi se utvrdilo da li u pratećoj dokumentaciji naloga 70 ili elektronskog naloga (dostavljen kao prijem zahteva za plaćanje) postoji još neki nalog za plaćanje sa drugom/različitom referencom.

Za svaki nalog pojedinačno utvrđuje se:

• datum valute plaćanja

• kontnokorentna banka

• provera pokrića i blokada na računu klijenta nalogodavca.

Datum valute plaćanja određuje se nalozima koji nemaju upisanu traženu valutu, a na osnovu datuma evidentiranog na „prijemu zahteva za plaćanje” i koji je napisan iza

reference naloga. Datum valute se kod takvih naloga određuje na D + 2 uzimajući u obzir radne dane i gde je datum ,,D" jednak danu prijema zahteva za plaćanje.

Kontnokorentna banka određuje se na osnovu banke ino korisnika, valute plaćanja, kao i opcije troškova u skladu sa Pravilima za disponibilitet.

Pravila za disponibilitet menjaju se u skladu sa politikom banke i odobrenjem od strane Rukovodioca odeljenja za platni promet (Head of Payments Department).

Potvrdom naloga kojim se vrši disponibilitetsaka overa, automatski se vrši knjiženje sa računa pokrića klijenta na privremeni račun za plaćanja koji se vodi po referenci plaćanja.

Za naloge za koje nije formirano pokriće ili je komitent u blokadi, o čemu izlazi upozorenje na ekranu, ne vrši se disponibilitetska overa, već se nalog zaustavlja i vraća u Central Customer Service Department. Ukoliko je nalog ipak potrebno overiti, bez obzira na upozorenje da nalog nema pokrića ili je klijent u blokadi, to se može uraditi isključivo uz pismeno odobrenje Rukovodioca odeljenja za platni promet.

15.2.3. Interna kontrola formiranja SWIFT poruke

U fazi "Formiranje SWIFT poruke" svaki nalog za plaćanje treba da bude tretiran sa dužnom pažnjom, što podrazumeva pregled sve dostavljene prateće dokumentacije naloga 70 ili elektronskog naloga, kao i eventualnih dodatnih instrukcija klijenta. Vrši se kontrola svih bitnih elemena unetog naloga za plaćanje :

- Nalogodavaca
- Korisnika
- Banke korisnika
- Računa korisnika
- Detalja plaćanja
- Valute i iznosa plaćanja.

Obzirom da iznos nije moguće menjati u ovoj fazi, a uoči se neslaganje sa nalogom klijenta, potrebno je odmah nalog vratiti u Central Customer Service Department i uraditi storno disponibilitetske overe.

Osim toga:

- proverava se datum valute i kontokoretna banka;
- proverava se opcija troškova u nalogu i
- proverava se da li imamo razmenjene S.W.I.F.T. ključeve sa bankom korisnika;
- formira se MT 103 ili MT 103i MT 202 u zavisnosti od metoda plaćanja (serijski ili cover);
- proverava se da li treba uneti posredničku banku;
- proverava se da li su date instrukcije klijenata po svim poljima MT 103 napisane po SWIFT standardima i pozitivnoj međunarodnoj praksi;
- kontaktira se Central Customer Service Department za dodatne instrukcije kod nepotpunih naloga.

Pre prelaska u SWIFT, poruka mora biti u potpunosti usklađena sa SWIFT standardima izmenom svih polja koja se mogu menjati u ovoj fazi.

Na kraju dana, svi koji imaju ovlašćenja za rad u formi „Formiranje SWIFT poruke" potrebno je da provere da li su sve disponibilitetske overene doznake prosleđene na izvršenje.

15.2.4. Interna kontrola autorizacije

Svi nalozi za plaćanje autorizuju se u S.W.I.F.T.-u .

Svaki nalog za plaćanje, kao i sva prateća dokumentacija dostavljena uz nalog, proverava se i upoređuje sa formiranom porukom u autorizaciji po svim poljima formirane MT 103.

Osim toga:

- proverava se datum valute i kontnokorentna banka;
- proverava se da li je nalog po SWIFT standardu;
- proverava se da li je ispravno uneta posrednička banka;
- proverava se da li je cover metod ispravno odrađen;
- autorizuje se nalog i šalje na izvršenje;
- neispravni nalozi vraćaju se radniku koji je radio formiranje SWIFT poruke u Bi-webu, a sama poruka vraća se u modifikaciji (S.W.I.F.T.);

- vrši se kontrolni pregled na kraju dana da li je neka poruka ostala u modifikaciji, verifikaciji ili autorizaciji.

U slučaju da je nalog vraćen u modifikaciju, obavezna je ispravka uočene greške. Verifikacija vraćene poruke podrazumeva samo proveru iznosa i valute plaćanja, ponovnim ukucavanjem obaveznih polja. Obaveze autorizacije ostaju iste kao i kod „redovnih" doznaka.

15.2.5. Interna kontrola likvidacije nostro doznaka

Za sve naloge za plaćanje pravnih i fizičkih lica, koji nose valutu D + 0, Senior Officer-i pokreću likvidaciju minimum tri puta dnevno, s tim što je poslednja likvidacija obavezna na kraju radnog dana.

Kod takvih naloga u SWIFT-u neophodno je kontrolisati i pažljivo pregledati, osim naloga ispostavljenog od strane klijenta (bilo papirnog, bilo elektronskog) i svu dokumentaciju dostavljenu od strane Central Customer Service Department-a i to u fazi kreacije i autorizacije.

U fazi verifikacije radi se samo provera iznosa i valute plaćanja ponovnim unosom podataka u poljima koje je neophodno uneti da bi se poruka prosledila do autorizacije.

Kada se nalog autorizuje i odštampa SWIFT poruka, predmet (kompletan nalog sa prilozima) se nosi u Odsek domaćeg platnog prometa kako bi se izvršilo dinarsko plaćanje i prenelo pokriće na banku korisnika.

Podaci o banci na koju se prenose sredstva preuzimaju se iz „Prijema zahteva za plaćanje" iz polja „Podaci o banci preko koje treba platiti - (ACCOUNT WITH INSTITUTION)".

Datum valute plaćanja je uvek D + 0.

U pozivu na broj obavezno se navodi 139090.

Sifra plaćanja je 290, a osnov plaćanja se preuzima iz „Prijema zahteva za plaćanje" napisan u delu „detalji plaćanja".

Kada se izvrši dinarski prenos Officer u Domestic Payments Unit potpisuje se na "Prijemu zahteva za plaćanje" i vraća nalog u International Payments Unit i to kod

Officer-a koji rade "tehničku podršku" i koji su dužni da odštampanu SWIFT poruku odlože u predmet.

Ukoliko se ustanovi da nedostaje predmet u kome bi se odložio odštampan SWIFT ili na "Prijemu zahteva za plaćanje" nedostaje potpis Officer-a iz Domestic Payments Unit-a, odmah se o tome obaveštava Head of International Payments Unit-a ili Senior Officer, koji je dužan da odmah proveri da li je nalog za plaćanje predat u Domestic Payments Unit.

15.2.6. Interna kontrola posebnih zahteva klijenata

Ukoliko se po posebnom zahtevu komitenta za više naloga za plaćanje, koji imaju istog krajnjeg korisnika, formira jedna S.W.I.F.T poruka postupa se na sledeci način:

- Faza **Deviznog disponibiliteta** obrađuje se po svim pozicijama opisanim u tački 15.2.2.
- Faza **Formiranje SWIFT poruke** obavlja se po svim pozicijama opisanim u tački 15.2.3. osim što se ne vrši korekcija elementa naloga za plaćanje u Bi Webu.

Prateća dokumentacija se obavezno proverava da bi se utvrdilo da li postoji još neki nalog za plaćanje sa različitom referencom i da li je kod svih naloga isti nalogodavac, korisnik i korisnikova banka. Osim toga proverava se i zbir svih naloga sa dostavljenim zbirom iz Central Customer Service Department-a. Ovi nalozi automatski prelaze iz Bi Weba u SWIFT autorizaciju.

Svi nalozi za plaćanje, koji imaju istog krajnjeg korisnika, a formira se jedna S.W.I.F.T poruka, vraćaju se iz autorizacije u modifikaciju. U odnosu na priložena i pažljivo pregledana dokumenta vrši se modifikacija jednog od naloga, a nepotrebne MT 103 se kompletiraju u fazi modifikacije. U fazi verifikacije radi se samo provera iznosa i valute plaćanja, ponovnim unosom podataka u poljima koje je neophodno uneti da bi se poruka prosledila do autorizacije.

Kod ovakvih naloga obavezno je izvršiti računsku proveru zbirnog iznosa naloga i u fazi verifikacije i autorizacije, ali treba i kontrolisati i pažljivo pregledati, osim naloga ispostavljenog od strane klijenta (bilo papirnog, bilo elektronskog) i svu dokumentaciju

dostavljenu od strane Central Customer Service Department-a i to u fazi modifikacije i autorizacije (u S.W.I.F.T-u).

Podaci izmenjeni u fazi modifikacije u S.W.I.F.T-u su:

- iznos i valuta plaćanja
- datum valute i kontokoretna banka
- opcija troškova
- banka preko koje se izvršava plaćanje
- modifikovana MT 103 ili MT 103 i MT 202 u zavisnosti od metoda plaćanja (serijski ili cover)
- posrednička banka, proveravaju se u fazi autorizacije.

15.3. Interna kontrola međubankarskih odnosa

15.3.1. Interna kontrola obrade loro doznaka

1. Prenos deviznih sredstava, po osnovu naplate iz inostranstva, koja je izvršena preko druge ovlašćene banke, u korist komitenta koji ima devizni račun kod Banke, sprovodi se na sledeći način:

1.1. druga banka šalje MT 103 i MT 202 i radi obrazac 3/O sa šifrom osnova l62.

1.2. na osnovu primljene dokumentacije Customer Payment Department - Služba platnog prometa u Banci šalje korisniku obaveštenje o prilivu i ispostavlja nalog 1/N na kome knjiži:

duguje račun 0050 (šifra osnova 562)
potražuje račun 540 ili 541 ili 542 ili 543 ili 544 (zavisno od delatnosti korisnika)

Nakon početka elektronskog izveštavanja obrazac 1 /N se ne štampa i ne dostavlja korisniku.

2. Prenos deviznih sredstava, po osnovu naplate iz inostranstva, koja je izvršena preko Banke, u korist komitenta koji ima devizni račun kod druge banke sprovodi se u Službi platnog prometa na sledeći način:

2.1. banka pristupa izradi obrasca 3/O na kome knjiži:

duguje račun 0050 (šifra osnova 562)
potražuje prolazni račun drugih banaka 1830

duguje prolazni račun drugih banaka 1830
potražuje račun 0050 (šifra osnova 162)

2.2. banka pristupa izradi MT 103 i MT 202 za prenos sredstava na drugu banku.

3. Prenos deviznih sredstava po osnovu naplate iz inostranstva koja je izvršena preko Banke u slučaju da krajnji korisnik ima devizni račun kod druge banke sprovodi se u Službi platnog prometa na sledeći način:

3.1. pristupa se obradi priliva na način dat pod 1.2) uz napomenu da se odobrava devizni račun izvoznika.

3.2. nakon prijema rasporeda na devizni račun krajnjeg korisnika kod druge banke, Banka ispostavlja obrazac 3/O i knjiži:

duguje devizni račun izvoznika 540, 541, 543, 543, 544
potražuje račun 0050 (šifra osnova 162)

3.3. banka šalje poruke MT 202 i 299 za prenos sredstava na banku krajnjeg korisnika.

15.3.2. Interna kontrola transfera sa deviznog računa komitenta

4. Prenos deviznih sredstava, po osnovu naloga komitenta sa svog deviznog računa kod Banke na svoj devizni račun kod druge banke sprovodi se na sledeći način:

4.1. Zahtev za transfer komitenta sa svim relevantnim podacima prima Customer Service. Ukoliko zahtev sadrži sve potrebne elemente i ima obezbeđeno pokriće Customer Service ispostavlja obrazac 3/O i knjiži:

duguje račun 540, 541, 542, 543 ili 544
potražuje račun 550710 (šifra osnova 162)

4.2. Zahtev komitenta i jedan primerak obrazac 3/O dostavlja u Customer - Službu Treasury koji sprovodi dalji postupak:

4.3. Ispostavlja obrazac 3/O i knjiži:

duguje račun 550710
potražuje račun 0050 (šifra osnova 162)

4.4. Šalje poruku MT 202 i MT 299.

15.3.3. Interna kontrola obrade nostro doznaka

5. Plaćanje sa deviznog računa nerezidenta koji se vodi kod Banke u korist deviznog računa rezidenta koji se vodi kod druge banke sprovodi se na sledeći način:

5.1. Zahtev za plaćanje sa svim relevantnim podacima prima Customer Service i nakon izvršene kontrole (provera pokrića, sravnjenje potpisa i sl.) Customer Service obavlja postupke kao pod 4.1. i 4.2.

5.2. Treasury sprovodi postupak kao pod 4.3. zatim šalje poruku MT 103 i MT 202 drugoj banci.

6. Plaćanje sa deviznog računa nerezidenta koji se vodi kod Banke na devizni račun nerezidenta koji se vodi kod druge banke obavlja se po istom postupku kao pod 4.1. 4.2. 4.3. i 4.4.

7. Plaćanje sa deviznog računa rezidenta koji se vodi kod Banke na devizni račun nerezidenta koji se vodi kod druge banke sprovodi se na sledeći način:

7.1. Customer Service prima zahtev komitenta i sprovodi postupak kao za svaku drugu nostro doznaku. Nakon provere pokrića, sravnjenja potpisa i pregleda dokumentacije ispostavlja se obrazac 3/O i knjiži:

duguje račun 540
potražuje račun 550710

7.2. Zahtev za plaćanje i nalozi dostavljaju se u Customer na dodatnu kontrolu.

7.3. Nakon kontrole nalog 3/O dostavlja se u Customer koja sprovodi sledeći postupak:

7.4. ispostavlja nalog 3/O i knjiži:

duguje račun 550710
potražuje račun 0050 (šifra osnova 162)

7.5. šalje poruku MT 103 i MT 202.

15.4. Procedura kontrole dinarskih i devzinih naloga

Za sve obavljene tranasakcije u Customer Service Department-u vrši se kontrola naloga, nakon koje se isti potvrđuje i formira finansijska tranaskcija. Kontrolu naloga vrši:

- drugi Customer Service Officer
- kontrolor/Upravnik ekspoziture organizacione jedinice.

B. KLIJENT

Klijent dostavlja Zahtev/Nalog za izvršenje transakcije putem fax-a, mail-a ili licno. Prijem propisanih instrumenta dinarskog/deviznog platnog prometa fax-om, regulisani su Anexom ugovora o otvaranju i vođenu dinarskog/deviznog računa.

Zahtev/Nalog mora biti overen pečatom (rezidenti) i potpisan od strane ovlašćenog/ovlašćenih lica.

Klijent dostavlja zahtev na memorandumu u slučaju:

- kupovine deviznih sredstava,
- prodaje deviznih sredstva sa deviznog računa,
- prenosa pokrića po osnovu konačnog obračuna sl.puta.,
- prenosa pokrića po osnovu akreditiva i garancija i drugih depozita,
- otplate kamate po kreditu ili transe kredita,
- prenosa sredstava u skladu sa clanom 4 Zakona o deviznom poslovanju,
- transfera sredstva na drugu domaću banku.

Obavezni elementi Zahteva su sledeći:

- svrha placanja
- iznos sredstava
- broj partije po kojoj se vrsi transakcija
- naziv i broj racuna primaoca
- datum.

Kada klijent vrši plaćanje prema inostranstvu ili u korist nerezidentnog računa u zemlji kao i kod svih plaćanja u dinarskom platnom prometu u obavezi je da dostavi nalog za plaćanje. Obavezni elementi naloga deviznog/dinarskog propisani su Zakonom o deviznom poslovanju i zakonom o domaćem platnom prometu.

B. CUSTOMER SERVICES OFFICER

15.4.1. Kontrola deviznih naloga

Customer Service Officer primljeni Zahtev/Nalog zavodi u delovodnik i stavlja pecat "primljeno" na kome se upisuje broj iz delovodnika, datum i vreme. Dinarski nalozi se ne zavode u delovodnik već se na njihovoj poleđini stavlja pecat "Primljeno" potpis Customer Service Officer-a I vreme prijema naloga. Nakon evidentiranog prijema Zahteva/Naloga Customer Service Officer kontroliše ispravnost potpisa na zahtevu/nalogu i ukoliko je potpis odgovarajući, potvrđuje svojim potpisom. Customer Service Officer kontroliše pokriće na partiji sa koje se vrši transakcija i pristupa obradi naloga u BiWeb aplikaciji.

Nakon obavljene transakcije, Zahtev klijenta se prosleđuje na kontrolu. Kontrola se vrši po sledećim instrumentima u okviru deviznih transakcija:

- instrument 58-otkup deviza;
- instrument 53-prenos po konačnom obračunu, konverzija, prenos pokrića za akreditiv, devizni kredit, nostro doznake ....);
- instrument 50/56-isplata efektive;
- instrument 51 /55-povraćaj/naplata efektive;
- instrument 11-naplata iz inostranstva;
- devizni/dinarski interni nalog;
- prodaja deviza instrument -59/49.

Kontrola naloga po navedenim instrumentima sastoji se iz sledećih koraka:

- da li je izvršena transakcija u skladu sa Zahtevom/Nalogom Klijenta;

- da li je bilo pokrića na računu u momentu zaduženja partije računa, izuzev transakcija kod kojih se odobrava račun;
- da li je transakcija u skladu sa važećom zakonskom regulativom;
- da li je obračunata naknada u skladu sa tarifom Klijenta.

15.4.2. Kontrola prodaje deviza /efektive

Izuzetak predstavlja kontrola po inst. 59/49 prodaja deviza i efektive koje Central Customer Deapartment kontroliše narednog radnog dana. Upoređuje se Izveštaj o prodaji deviza sa izveštajem koji prosleđuje u Treasury i kontroliše se iznos prodatih deviza/efektive kurs koji je primenjen prilikom prodaje-obrade transakcije.

15.4.3. Kontrola dinarskih naloga

Nalog dinarskog platnog prometa se kontroliše na taj način što jedan operater unese podatke sa naloga u sistem a drugi operater, kontrolor/upravnik ekspoziture kontroliše u aplikaciji za verifikaciju naloga, da li su pravilno uneti podaci (račun nalogodavca, svrha plaćanja, iznos, račun korisnika, poziv na broj odobrenja ukoliko ga je nalogodavac naveo) nakon čega vrši verifikaciju.

U Lokalnim filijalama ili ekspoziturama u Beogradu gde postoji samo jedan Customer Service Officer i u slučaju odsutnosti Customer Service Officer-a, kontrolu radi kontrolor ili šef ekspoziture.

Po prijemu naloga Customer Service Officer, kontrolor/ Upravnik ekspoziture je u obavezi da odmah izvrši kontrolu i svojim potpisom (drugi potpis) na nalogu potvrdi da je **KONTROLA IZVRŠENA**.

Nakon izvršene kontrole naloga, isti se vraća Customer Service Officer-u koji dokumentaciju odlaže u arhivu Klijenta /arhivu naloga Domestic Payements Unit-a.

Kontrola naloga mora da se radi u kontinuitetu da se ne bi usporio proces rada i klijent ne bi čekao na izvršenje naloga.

15.5. Interna kontrola transfera i plaćanja u devizama prema inostranstvu[54]

Klijent dostavlja zahtev za transfer ili plaćanje prema inostranstvu u Customer Service lično, faxom ili mailom sa sledećim elementima:

- broj partije sa koje se vrši transfer ili plaćanje;
- iznos za transfer ili plaćanje;
- naziv i adresa korisnika;
- banka korisnika (poželjno i S.W.I.F.T);
- broj računa korisnika ili IBAN;
- svrha plaćanja uz navođenje podataka o dokumentu na osnovu koga se vrši plaćanje;
- troskovi.

Nerezident je obavezan da uz zahtev za plaćanje priloži i dokument na osnovu kojeg se vrši plaćanje (faktura, ugovor i sl.).

Prijem i kontrolu zahteva Customer Service Officer obavlja u skladu sa Procedurom.

Ukoliko klijent ima pokriće na deviznom računu, Customer Service Officer u BiWeb aplikaciji radi Zahtev za plaćanje i zaduženje za proviziju i troškove prema zahtevu komintenta i u skladu sa tarifom . Zatim se prenosi pokriće sa redovnog deviznog računa na račun 543109. Naplata provizije se vrši sa deviznog računa.

Ukoliko klijent pokriće obezbeđuje kupovinom deviznih sredstava postupa se u skladu sa „Procedurom za prodaju deviznih sredstava". Po izvršenoj prodaji deviza i formiranju pokrića, dalji postupak je isti kao u prethodnom stavu.

Po izvršenoj kontroli u skladu sa Procedurom, zahtev se dostavlja na dalju obradu u Customer do 14h. Customer obrađuje nalog u skladu sa Procedurom za nostro doznake.

15.5.1. Interna kontrola transfera - prenosa sredstava

[54] U skladu sa Uputstvom za sprovodjenje odluke o uslovima i nacinu placanja, naplacivanja i prenosa po tekucim i kapitalnim poslovima u devizama i dinarima, Sl. Glasnik br. 94 od 1 9.08.04 i Objasnjenjem Ministarstva Finansija RS od 31.1 0.2005

U skladu sa članom 25 Zakona o deviznom poslovanju, nerezident koji vrši transfer sredstava sa deviznog ili dinarskog računa u inostranstvo ima obavezu da banci podnese dokaz o izmirenim poreskim obavezama prema drzavi iz posla po osnovu kojeg je ostvario devizna i dinarska sredstva na nerezidentnom računu.

15.5.2. Interna kontrola plaćanja

Nerezident može bez ograničenja da vrši plaćanje po tekućim i kapitalnim poslovima dozvoljenim Zakonom o deviznom poslovanju. Uz nalog za plaćanje, nerezident - nalogodavac banci dostavlja dokument po kome se vrši plaćanje u skladu sa propisima. Nerezident nema obavezu da obezbedi potvrdu poreskog organa o izmirenim obavezama prema državi kada vrši plaćanje.

ZAKLJUČAK

U obavljanju plaćanja u spoljnoj trgovini, danas sve veću ulogu ima primena elektronske tehnologije. Ona omogućava da se finansijski transferi, između najudaljenijih zemalja, izvrše u jako kratkim vremenskim intervalima (za manje od sat vremena). Ovde je reč o elektronskom prenosu naloga, tzv. SWIFT tehnologiji međunarodnog bankarskog poslovanja. U savremenom međunarodnom poslovanju izuzetno je važno da niko od učesnika u platnom prometu ne gubi na vremenu i vrednosti. Kako platni promet sa inostranstvom sačinjavaju institucije, tehnike i instrumenti preko kojih se omogućava naplata i plaćanje između subjekata u spoljnoj trgovini, kao osnovne karakteristike međunarodnog platnog prometa mogu se izdvojiti:

- sigurnost prilikom prenosa sredstava
- neutralnost učesnika u poslu i
- brzina izvršavanja transakcija.

Osnovna funkcija platnog prometa je dobra organizacija, uz istovremeno poštovanje principa efikasnosti i ekonomičnosti. Zadovoljavanjem ovih principa platni promet pruža velike prednosti, kako učesnicima u sistemu društvene reprodukcije, tako i privredi cele zemlje u celini. Ovako organizovan platni promet omogućava normalan proces reprodukcije, povećanje privredne aktivnosti, doprinosi stvaranju optimalnog broja obrta novačanih sredstava, povećava likvidnost privrede i doprinosi smanjenju obima korišćenja kredita. To su osnovne prednosti koje organizacija platnog prometa pruža u svakoj zemlji, bez obzira na to što u svakoj zemlji ona ima svoje specifičnosti ne samo u načinu organizacije, broju nosilaca platnog prometa i njihovoj međusobnoj povezanosti, u instrumentima, načinu i oblicima plaćanja, nego i u privrednoj važnosti koja se pridaje platnom prometu zemlje.

Funkcija interne kontrole u bankarskom sektoru danas je sve više značajna. Univerzalizacijom i globalizacijom, kao trendovima u razvoju bankarstva, ona postaje neophodan elemenat organizacione strukture banke. Njena uloga se pojačava razvojem informatičke tehnologije i elektronskog bankarstva. Metode i mere interne kontrole u takvim uslovima rasta moraju biti sofisticirane. Posebna odgovornost za pozicioniranje

interne kontrole u banci jeste na njenom nadzornom odboru koji bi trebao inicirati i doneti sa Upravom banke politike i procedure interne kontrole po osnovu kojih bi se ona provodila.

Politike i procedure su ključna pretpostavka dobrog funkcionisanja sistema interne kontrole, za to se naravno, podrazumeva dobro obrazovano, kompetentno i profesionalno osoblje. Nadzorni odbor i Uprava banke pažnju treba da posvete računovodstvenim procedurama, budući da je računovodstveno praćenje i registrovanje novčanih transakcija u banci ključna preokupacija interne kontrole. Važne su i linije komuniciranja i informisanja kako unutar banke tako i banke sa okruženjem.

Konzistentan i funkcionalan sistem interne kontrole banke jeste, prvenstveno, rezultat odnosa Nadzornog Odbora, Uprave i zaposlenih u banci prema internoj kontroli. Dobar sistem interne kontrole je više posledica subjektivnog faktora, nego objektivnih okolnosti u kojim se ona koncipira i provodi. Subjektivni faktor stoga kreira kontrolni ambijent i utiče na formiranje kontrolne kulture. Svest o odgovornosti svih aktera bankarskog poslovanja za njeno regularno (verodostojno i tačno) obavljanje je željeni cilj.

Uspešno postavljen sistem internih kontrola garancija su za uspešan rast i poslovanje bankarske institucije, s druge strane ima puno primera koji su pokazali da loše postavljen ili nefunkcionalan sistem internih kontrola dovodi do brzog pada poslovanja i ostvarenja gubitaka, gubitka reputacije, što se na kraju loše odražava na poslovanje banke.

Stoga je potrebno sve veću pažnju posvetiti izgradnji dobrog sistema internih kontrola, kao preventivnog nadzora, s ciljem otklanjanja, svih potencijalnih grešaka i nepravilnosti. Dobro organizovan sistem internih kontrola zasigurno, pomaže organizaciji u ispunjavanju njenih ciljeva, sistematičnom i na disciplini utemeljenom pristupu procenjivanja delotvornosti upravljanja rizicima organizacije, kontrole i korporativnog upravljanja. Za uspešnost sprovođenja interne kontrole veoma je važno dobro osposobljeno i stručno osoblje i spremnost menadžmenta da prepozna i preuzme upravljanje i rukovođenje nad ovom vrstom kontrolne, odnosno nadzorne funkcije.

Na kraju treba istaći da su interne kontrole, generalno posmatrano, neophodne organizaciji kako bi joj pomogle u upravljanju rizikom poslovanja. No, iako interne

kontrole mogu pomoći pravnom licu da ostvari svoje ciljeve, one nisu svemoćno rešenje. Kontrole koštaju i usporavaju organizaciju. Kod uspostavljanja i implementiranja interne kontrole, izuzetno je važno da utvrđeni odnos koristi/troškovi, u kontinuitetu bude na strani koristi. Tada možemo govoriti da je kontrola ekonomski opravdana. Kontrolni sistemi u globalu ne mogu sami rešiti sve probleme, a imaju smisla samo ukoliko podstiču menadžere i druge zaposlene na preduzimanje korektivnih akcija. Ali, i pored toga, kontrole ne garantuju uspeh. Zbog toga je sasvim opravdana teza da interna kontrola predstavlja privid savršenosti.

LITERATURA

Monografski izvori:

1. Bjelica, V., ***Bankarstvo***, Budućnost, Novi Sad, 2001.

2. Kapor, P., ***Bankarstvo sa osnovama bankarskog poslovanja i međunarodnim bankarstvom***, Megatrend univerzitet, Beograd, 2007.

3. Kapor, P., ***Međunarodne poslovne finansije***, Megatrend univerzitet", Beograd, 2008.

4. Knežević, G., ***Analiza finansijskih izveštaja***, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2009.

5. Komazec, S., Živković A., Ristić, Ž., ***Poslovna politika banaka***, Ekonomski fakultet, Beograd, 2000.

6. Ognjanović, V., ***Međunarodno bankarstvo***, Beograd, „Grifon" Podgorica, 2004.

7. Pickett K.H., Spencer, ***Osnovni priručnik za internu reviziju***, Savez računovođa i revizora Srbije, Beograd, 2007.

8. Ristić, Ž., ***Tržište novca***, Privredni pregled, Beograd, 2000.

9. *S.W.I.F.T.* ***User Handbook***, La Hulpe, 2001.

10. Vitrović, B., ***Interne kontrole i interna revizija***, Savez računovođa i revizora Srbije, Beograd, 2004.

11. Vukašinović, J., ***Računovodstvo-časopis za računovodstvo, reviziju i poslovne finansije*** br. 3-4/2003, Savez računovođa i revizora Srbije, Beograd, 2003.

12. Vunjak, N. M., Kovačević, Lj. D., ***Bankarstvo–bankarski menadžment***, Ekonomski fakultet, Subotica, 2006.

13. Živković, A., Stankić, R., Krstić, B., ***Bankarsko poslovanje i platni promet***, Ekonomski fakultet, Beograd, 2004.

14. ***Zakon o bankama***, "Službeni glasnik RS", Beograd, br.107/2005

15. ***Zakon o deviznom poslovanju***, "Službeni glasnik RS", Beograd, br.62/2006.

16. ***Zakon o platnom prometu***, „Službeni glasnik Republike Srbije" br.43/2004.

17. ***Zakon o računovodstvu i reviziji***, „ Službeni glasnik RS”, br.46/2006.

18. ***Odluka o uslovima za davanje ovlašćenja bankama za obavljanje poslova sa inostranstvom, kao i o uslovima za oduzimanje tih ovlašćenja,*** „Sl. glasnik RS”, br. 5/2007.

19. ***Odluka o obračunu i kliringu i funkcionisanju obračunskih računa kod Narodne banke Srbije***, Službeni list SRJ, br. 3/2002 i 5/2003 i „Službeni glasnik RS”, br. 43/2004.

20. ***Odluka o međubankarskom deviznom palćanju u devizama***, „Službeni glasnik RS“, br. 31/2007, 93/2007

21. ***Odluka o uslovima i načinu obavljanja paltnog prometa sa inostranstvom***, „Službeni glasnik RS“ br. 24/2007 i 31/2007

22. ***Odluka o osnovnim principima organizacije i rada interne kontrole banke i druge finansijske organizacije*** “Službeni list SRJ“, br. 39/2002.

23. ***Oduka o načinu nadgledanja platnih klirinških i obračunskih sistema***, "Službeni glasnik RS", br.46/2009.

24. ***Odluka o načinu vršenja kontrole platnog prometa kod banaka***, "Službeni glasnik RS", br. 57/2004.

25. Volksbank a.d. Beograd, ***Tarifa nakanada i troškova banke – pravna lica***, primena od 10.7.2009.

26. Dresdner Bank AG, ***Shedule of Terms and Conditions for Banks***, Frankfurt, januar 2006.

Elektronski izvori:

1. www.nbs.rs

2. www.volksbank.rs

2. www.dresnder-bank.com

3. www.bancaintesa.rs

4. www.swift.com